

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טורד"ל) כי במצוותך האמתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; **מצות ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא = מארד, רבוי; דרנא** – מצרף; **תבר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טרקא = טרקה** – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפאא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרנא תבר טפאא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תבר טפאא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תבר מרכא טפאא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק 1** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף; **השלישיה** (קדמא – סדר קדימות; **אולא** – גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק ששור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו ששור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

1.1 שמות משפטים כא,א

שמות משפטים כא,א:

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיךָ:

שמות יתרו, כנג, ולא-תעלה במעלות על-מזבחי וסמך אליו **וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיךָ:** - (סלוק) פשטא זקא-קטן והוא תיאור ואחריו הלכה או פעולה, תבנית שבין תפקידיה אפשרות ללמד אלפניו ולאחריו, כאן נדרש כפי' **[רש"י]** שמושב הסנהדרין הגדולה סמוך למקום המזבח, ששניהם מכפרים.

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים – ר"ת ו"ה – חלק שם הוי"ה לענין רחמים שהדיינים יחפשו זכות לנידון, וגם ו"ה ענין של המשכת התורה לעולם, וזה תפקיד נוסף לסנהדרין הגדולה להורות הוראה בישראל.

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים – ס"ת ה"ם = שלוש פעמים י"ה, חלק שם הוי"ה לענין גבורה, דין. אולי רמז לשלושה בתי דין בהר הבית, או שלושה דיינים ברוב הענינים פרט להלכות שנדרש בהם מספר שונה.

שמות משפטים כא,כט:

וְאֵם שוֹר נִנְחַ הוּא מִתְמַלְּ שְׁלֹשׁ וְהוּעַד בְּכַעְלֵי וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהַמִּית אִישׁ אִו אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסְקַל וְגַם-בְּעַלְיוּ יוֹמֵת:

וְאֵם שוֹר נִנְחַ הוּא – **[בבלי בבא בתרא כח,א]** גמ'. אמר ר' יוחנן, שמעתי מהולכי אושא שהיו אומרים: מנין לחזקה ג' שנים? משור המועד. וב-**[בבלי בבא קמא לו,ב]** נדרשת השוואה בין ג' תאריכי גניחות שור לג' תאריכי ראיות וסת של אשה לענין קביעת חזקה

בגניחות ובוסתות. רמז לדרשות בשתי הגמרות נמצא בפסוק באופן הבא:

מהמלים מתמול שלשם – נדרש המספר שלוש, הוא גם מופיע במלה שלש"ם,

נגח – ג' גניחות חזקה

נג ח' הו"א – נוטריקון ח'זקת ה'בתים ו'סתות א'לנות. מחלוקת האם חזקת וסתות מדאורייתא, ולהלכה מדרבנן מפני שזאת חזקה העשויה להשתנות.

ש'ור נגח הו"א – ר"ת המלה שנ"ה

וְאֵם – פזר מעביר התכונה הנלמדת אחריו למקום אחר: א' שלש שנה לחזקת בתים ואדמות כלולות בבתים; ב' לאילנות; ג' חזקה חודשית של וסתות נשים.

וְאֵם – פזר אם צריך לדרוש גם למקומו, לגבי השור עצמו ע"פ **[ערוך השולחן חושן משפט סי' שפט סעיפים יג-לא]** (ראה בבלי בבא קמא לו,ב ובבלי בבא בתרא כח) עולה כי אפשר כי השור יהיה מועד לימים מרוחקים כגון פעם בחודש או בימי תקיעת שופר ואם במקומו תוקעים רק פעם בשנה וכל פעם נגח באותה קרן שלוש פעמים, או נגף שלוש פעמים או נשך שלוש פעמים ועוד אופני נזק הרי הוא מועד ומשלם נזק שלם. ואם הרג אדם יסקל.

וְאֵם שוֹר נִנְחַ הוּא – פזר **טרסא קדמא ואולא**, כעין בנין אב ללמד משור המצוי אל

א] לבעלי חיים אחרים שהתנהגו שלא כדרכם, נעשו מועדים בין לבעלי חיים בין לאדם ותקפו

ב] מהמצוי בשור בקרן לאופני היזק אחרים בשור – נגיפה, בעיטה ברגל, ברביצה – שכיבה, **לבעלי חיים אחרים** כגון בתרנגול במקור, ברגליים, בכנפיים, בצפרניים

ג] בית דין של כ"ג

ד] בעלי חיים מסוכנים בעלי תרבות (שתרבתו אותם וחיותן עם בני אדם) כגון ארי וזאב וכו' ונחש ביחיד, נידונים ביחיד

ה] חלבה (פסחים כב, ב, כז ב) וביצתה (סנהדרין פ א) ועורו, גידים, עצמות, דם אסורים, ולא יתנו לכלבים. היתר הנאה רק בפרש.

ו] כל בעלי החיים שנעשתה במ או באמצעותם עבירה כגון רובע ונרבע, ע"ז

ז] ע"י פסק הדין נעשה מציאות אחרת ונאסר

פזר הנדרש למקומו התריע על כך שמהשור המצוי והנגיחה המצויה ילמדו דברים אחרים הקשורים לכך.

המלים והמית איש מגלות את תוכן ההתרעה כי מדובר מהמצוי אל בעלי חיים שונים, ועל אופני מיתה שונים,

והמית איש – מרכא טפאא, כעין יתור לרבות על הנגיחה את הנשיכה, דחיפה, בעיטה, רביצה ועוד.

הוכחה אחרת לחזקת הבתים שלש שנים הביא הרוצה בעילום שמו ר' א"ש-ר הי"ו

דברי הימים ב ד, ד-ה:

[ד] עוֹמֵד עַל-שְׁנַיִם עֶשְׂרֵ בְּקָר שְׁלֹשָׁה פָּנִים | צְפוֹנָה וְשְׁלוֹשָׁה פָּנִים | וְצָפוֹנָה וְשְׁלוֹשָׁה פָּנִים | וְנִבְּהָ וְשְׁלֹשָׁה פָּנִים מִזְרְחָה וְהֵיךְ עֲלֵיהֶם מְלֻמְעָלָה וְכָל-אֲחֵרֵיהֶם בֵּיתָה:

[ה] וְעִבְיָנוּ טָפַח וְשָׁפְתוֹ כְּמַעֲשֵׂה שֵׁפֶת-לוֹס פָּרַח שׁוֹשְׁנָה מִחֲזִיק בְּתִים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים יְכִיל: ס

דברי הימים ב ד, ה: **וְעִבְיָנוּ טָפַח וְשָׁפְתוֹ כְּמַעֲשֵׂה שֵׁפֶת-לוֹס פָּרַח שׁוֹשְׁנָה מִחֲזִיק בְּתִים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים יְכִיל: ס**

אותיות שְׁנָה מִחֲזִיק בְּתִים שְׁלֹשֶׁת הֵם בדיוק אותיות חזקת הבתים שלש שנים

בשני הפסוקים המובאים בהקשר לחזקת הבתים שלש שנים קיים קשר לבקר, שעדיין צריך לבררו. בפסוק **(שמו' מש' כא,כט)** חזקת הבתים מרומזת בשור – היינו בקר, והפסוק **(דה"י ב ד,ה)** המכיל אותיות חזקת הבתים שלש שנים הוא המשכו של פסוק המזכיר בקר.

[רש"י] **וְהַמִּית אִישׁ וגו'** – לפי שנאמר **(שמו' מש' כא,כח) כִּי-יִנְחָה**, אין לי אלא שהמיתו בנגיחה, המיתו בנשיכה, דחיפה, בעיטה, מניין? תלמוד לומר: **וְהַמִּית. וְגַם-בְּעַלְיוּ יוֹמֵת** – בידי שמים (טט: **וְגַם-בְּעַלְיוּ יוֹמֵת** – ס"ת מו"ת, היינו מיתה בידי שמים, כי למיתה בבי"ד בד"כ נאמר מות יומת כהמשך פ'רש"י); יכול בידי אדם? תלמוד לומר: **"מות יומת המכה רוצח הוא"** **(במ' לה, טז)** – על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו **(ראה כתובות לו,ב)**.

[בבלי בבא קמא כד,ב] מתני'. שור המזיק ברשות הניזק כיצד? נגח, נגף, נשך, רבץ, בעט, ברשות הרכים – משלם חצי נזק, ברשות הניזק – רבי טרפון אומר: נזק שלם, וחכמים אומרים: חצי נזק.

וְהַמִּית אִישׁ – מרכא טפאא, כיתור לרבות על נגיחה שממיתה אופנים אחרים של התנהגות שור הממיתים: נשיכה, דחיפה, בעיטה, **(נגף, רבץ)**

[משנה סנהדרין פ"ט,מ"א] ... **(המזיק)** דחפו **(לניזק)** לתוך המים או לתוך האור ויכול לעלות משם ומת פטור שיסה בו את הכלב שיסה

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרנא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק ו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, ו; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עירייה, שגגה = שכהה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עירייה, שגגה = שכהה; **פור** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושב"ע"פ.

בו את הנחש פטור השיך בו את הנחש רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין

רבי יוסף בכור שור (ריב"ש) (כט) **ונם בעליו יומת** - לפי הפשט, פעמים שהוא חייב מיתה, כגון: הניח אותו לילך, לדעת, כדי שיהרוג אדם שהוא שונא, והורגו, אז חייב מיתה; דהוה ליה כמי שהרגו בידיים, כמאן דאשקיל עליה בידקא דמיא (ראה סנה' עז,ב). **ולפי הפשט נראה, שאם ירצו היורשים, ימות, ואם ירצו, יקחו דמים.**

ונם בעליו – מקף כרב-מצב של דעת בעל השור (א) השור הרג שלא בדעת בעליו (ב) ע"פ ריב"ש הניח לשור לילך בדעת בעל השור שיהרוג אדם שבעל השור שונא (ראה סנה' עז,ב)

שמות משפטים כא,כב:

וכי ינצו אנשים וננפו אשה תרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש ענוש פאשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפללים:

וננפו – קדמא אזלא בתיבה אחת, בעושים תלוי המעשה הנזק. כאן שוויון באחריות לגרימת נזק לכן עקרונית שוויון בתשלומים. בשקלא וטריא הרמב"ם מסייג ופוסק שמי שלא התכווין בחבלה פטור מתשלום הבושת. וכן פוסק השו"ע בס"א, ובס"ת ת"י פוסק שעקרונית כל מזיק משלם חלקן ויש מחלוקת אם אחד ברה או העני האם לגבות התשלום שהוא חייב מחבירו בנוסף על חלקו. גם צריך להיות ספק ע"י מי נגמר ההזיק, ויש עוד סייגים כגון שהם ברי חיוב (שאינם קטן, חרש, ושוטה).

ואור החיים **וננפו** – וגו', אמר לשון רבים, לומר שאם שניהם נפלו עליה, ונגפוה, **משלשין ביניהם**, וכמו שכתב רמב"ם בפרק א' מהלכות חובל ומזיק:

אשה הרה, פירוש המצויה שם בידיעתם, אבל אם באה ועמדה בגבולם, ונגפוה בלא ידיעה פטורים מכלום, מדין שכתוב בירושלמי ופסקו רמב"ם בפרק א מהלכות חובל ומזיק (הלכה יא) וז"ל אם היה אחד ישן ובא אחד ושכב בצדו הרי זה פטור הישן גם מהנזק כי זה אונס מיקרי:

טט - אם הייתה שם קודם לקטטה אז הם חייבין. אם הכניסה עצמה למקום הסכנה ונגפוה בלא ידיעה פטורים מכלום, אבל אם ידעו חייבין.

שמות משפטים כא,לה:

וכי ינף שור אש את שור רעהו ונתן ומקרו את השור החי ונצו את-קספו ונם את-המת והצון:

ורש"י **שור-אש** - שור של איש. **ומקרו את-השור החי** - בשוין הכתוב מדבר (ב"ק לד, א): שור שוה מאתים שהמית שור שוה מאתים, בין שהנבילה שוה הרבה בין שהיא שוה מעט, כשנוטל זה חצי החי וחצי המת וזה חצי החי וחצי המת, נמצא כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המתה; וגו'

ומקרו – קדמא אזלא בתיבה אחת, שוויון בין השוורים, ע"פ רש"י בשוין הכתוב מדבר (ב"ק לד, א) לכתחילה השור המזיק היה שוה לשור הניזק ולכן, ... **כשנוטל זה חצי החי וחצי המת וזה חצי החי וחצי המת**, נמצא כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המתה; **ומקרו** – קדמא אזלא בתיבה אחת, בעושה תלוי המעשה כאן המעשה הוא תשלום הנזק, ע"פ **בבלי בבא קמא יח** בשור תם שנגח משלם חצי נזק מגופו בלבד ולא מן העליה, כלומר אם חצי הנזק גדול משווי השור או כל בעל חי אחר שהזיק באופן שאין זה דרכו להזיק כמו בפה ורגל, משלם בעל השור רק עד שווי השור המזיק

שמות משפטים כא,לב:

אם-עבד ינח השור או אמה פספו שלשים שקלים ותן לאדניו והשור יסקל: ס

אם-עבד – תביר, ממעט או מחלק שלא מדובר בכל עבד או אמה, ולא מדובר בכל נגיחה **ינח השור** – מרכא טפחא – יתור לרבות על השור הנגח שבו החלו הכתובים ב-(כא,כט) את השור התם שלא הוזכר דינו אם נגח עבד ואמה. ונדרש כך: **השור** - טפחא בתפקיד כפותה טפה להתאפיין ע"י **או אמה** – מונח אתנה, ללמד לרבות על השור המועד את השור התם שהוא כעין הנקבה חלש במובן שעדיין אין לו חזקת מועד.

פספו – מונח פסק (מונח לגרמיה) אחרי אתנה, אפשר שזה בטוי למידה סדור שנחלק. בקריאה עם פסק כאילו כתוב: **אם-עבד ... או אמה פספו** - אתנה, מונח פסק, שור תם שנגח ללא כוונה לעבד או האמה והמיתו, בקריאה עם פסק משמעה ע"פ הרמב"ם כסף אבל לא של קנס, אלא כסף בשווי של חצי משווי העבד או האמה **רמב"ם פ"י ה"י מהלכות נזקי ממון**. **אם-עבד ... או אמה פספו** - אתנה, מונח פסק, שור מועד אע"פ שהעבד או האמה היו שווים רק דינר הקנס יהיה 30 שקל.

קריאה ללא פסק כאילו כתוב **אם-עבד ... או אמה פספו שלשים שקלים** מצבים של תשלום ושוויון או של אי תשלום: **שלשים שקלים** – מונח רביע, לפחות ארבע דרשות: (א) השור התכוין לאדם והמיתו ולא שהתכוין להרוג בהמה **ב"ק מג,א**; (ב) תשלום בכסף ולא בשווה כסף **[מכילתא רשב"י]**; (ג) תשלום בתנאי שהעבד כנעני וקיבל על עצמו שבע מצוות בני נח **[מדרש החפני]**; (ד) מועד משלם קנס, תם פטור או ע"פ רמב"ם משלם חצי שווי העבד או האמה; (ד) גזירת הכתוב משלם 30 שקל בין אם העבד שוה הרבה (כגון 1000 זוז), בין אם שוה מעט (1 דינר) **[משנה ב"ק פ"ד,מ"ה]**; מצב במחלוקת: (ו) אם העבד משוחרר אך מעוכב או מחוסר גט שחרורו, וכן חצי עבד וחצי משוחרר, מחלוקת האם יש כסף לאדון שכבר אינו אדונו **[גיטין מב,ב]**. פסק עשוי לרמז שניתק הקשר לאדון ואין תשלום.

יתן לאדניו – פשטא זקף-קטן, פשט מילת **אדניו** משמעו אחד איש אחד אשה (מכילתא) בכל התורה אשה מושווה לאיש, אבל אם היא אשת איש והעבד הוא נכסי מלוג הכסף לאשה. **יתן לאדניו** – זקף-קטן, שני לימודים: (א) בין אדוניו קטן בין גדול **[מכילתא דרשב"י]**. (ב) יקבלו יורשי האדון שמת, לעומת השור נסקל רק אם אדונו בר סקילה, היינו (א) חי ו-(ב) אינו טריפה. **והשור** – טפחא, מרבה המלה והיא מופנית לגז"ש עם-(כא,כח) משם נגח והמית, לכאן נגח והמית, מכאן מועד ולא תם לשם. וצריך הגז"ש להחזירו לכללו מפני שיצא לידון בדבר אחר **[מכילתא דרשב"י כת"א]**, כי עבד ואמה היו בכלל איש ויצא ללמד שאדוניו מקבל 30 שקל, אז אולי השור לא יסקל, לכן החזירו הכתוב בפירוש לכללו. **יסקל** – סלוק, להגבילו לסקילה בין האדון חי בין מת ולא מיתה אחרת.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמיתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; זקא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שממעתים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, צבנת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק ששור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו ששור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע"פ.

1.2 שמות משפטים כא,א

שמות משפטים כא,ב: כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת יָצֵא לְחֶפְשִׁי חָנָם:

כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי ע"פ [אנשי שם] - היובל מוציא שני עבדים עבריים: הנמכר בגניבתו יוצא קודם לסיום שש שנים, וכן מוציא מי שמכר עצמו גם למעבר לשש שנים,

[תורה תמימה] שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד - תניא, מניין לבורח שחייב להשלים ת"ל שש שנים יעבוד, יכול אפילו חלה ת"ל ובשביעית יצא [קדושין י"ז א']:

[תורה תמימה הערה יח]] הנה פשוט דלשון אחד דריש רבוי ומאחד מיעוט, ומשמע ליה דהלשון **שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד** בא לרמז על צמצום המספר דדוקא הוא, והיינו דבכל אופן ישלים מספר שש שנות עבודה ואפילו אם הפסיק באמצע, משום דאי לא הכי הוי ליה לכתוב **ועבד שש שנים** וכמש"כ בפ' ראה (דב' טו,יב) **וַעֲבָדָהּ שֵׁשׁ שָׁנִים**, אמנם כנגד זה מורה הלשון **וּבִשְׁבַעַת** יצא שבהחלט יצא בשביעית ואפילו בהפסיק באמצע,

ולכן דריש מצמצום הלשון **שֵׁשׁ שָׁנִים** דאם ברח באמצע שמחויב להשלים, ובהחלט היציאה בשנת השבע (**וּבִשְׁבַעַת**) מרבה שאם חלה באמצע ג"כ יצא בתוך השבע, ומה דמרבחה בורה להשלמה וחולה ליציאה פשוט הוא משום דזה אשם בדבר וזה לא אשם. וב- **[ירושלמי קדושין פ"א ה"ב]** איתא בזה הלשון, **מרבחה** אני את זה [הבורח] שהוא ברשותו וממעט אני את זה [החולה] שאינו ברשותו. ונראה הפי' שהבורח הפסיק ברשותו וברצונו, משא"כ החולה, ואמנם מתבאר עוד בגמרא דאם חלה ארבע שנים חייב להשלים כל ימי החולי, משום דכיון דהפסיק רוב שנות העבודה הוי כחלה כל שש ולכן חייב להשלים, יעו"ש וב- **[רמב"ם פ"ב ה"ד מעבדים]**:

שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד - יעבוד אפילו לבן^(ט) [קדושין י"ז ב']:

[תורה תמימה הערה יט]] באור הענין, דבפרשת ראה (דב' טו,יב) מבואר מעוט העבודה ליורשים דכתיב שם **וַעֲבָדָהּ שֵׁשׁ שָׁנִים**, ודרשינן **ועבדך ולא לבן** וכאן מורה הלשון על רבוי העבודה ליורשים, דכן משמע הלשון **שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד**, בכל אופן יעבוד זה הזמן אף כשמתו הבעלים, ולכן תפסין הממוצע בין הני שני ערכי היורשים לומר דכאן מרבחה העבודה לבן, ובפ' ראה ממעט העבודה לבת ולשאר יורשים [אם אין לו בן], וטעם רבוי בן ומיעוט שאר יורשים פשוט הוא משום דהבן קרוב לאב יותר משאר יורשים, ועיין בסוגיא: (סיומת מלת עבדך בכנוי גוף המגביל רק אל הבעלים ואל בנוי היורשים, ואילו יעבד אינו מגביל לאדם מסוים ולכן מסיק כי גם יעבד מגביל לבעלים ולבניו היורשים)

שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד - ת"ר, שש שנים שבעבד עברי - מעת לעת^(ט), דכתיב שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת, זמנין דבשביעית נמי יעבוד^(כא) [ערכין י"ח ב']:

תורה תמימה הערה כא] כגון נמכר בניסן וכשיגיע תשרי של שביעית עברו שש למנין עולם והוא יעבוד עד ניסן, ונראה דמדייק מדלא כתיב ובשנה השביעית דהוי משמע שנה של עולם, אבל לשון ובשביעית משמע שנה שביעית שלו, בהבנת טט בהערת תורה תמימה זו, הטעמים המפסיקים המוצגים בפסוקים המוצגים, בעלי תכונה המאפשרת לדרוש מהם סמיכות ומדרך חז"ל בהמלים הבאות בטעם מפסיק לדרשם לפנייהן ולאחריהן, כמו ב- **ב"מ ק"ג ב' (דב' כ"ח כד,יא) בחוץ תעמד והאיש אשר אתה נִשֶׂה בו, ודרשו בחוץ תעמד והאיש, וב-מנחות נ"ה א' (וי' צו ו'), לא תאפה חֶמֶץ חֶלְקִים נְתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשִּׁי, ודרשו לא תאפה חֶמֶץ חֶלְקִים, וב-מכות כ"ב דרשו הפסוק (דב' כ"ח כה,ג) אֲרֻבְעִים יָגֹנוּ** גם לסוף פסוק הקודם לו **(כ"ד' רשעתו במספר: אֲרֻבְעִים יָגֹנוּ)**, וכ"כ תוס' בחולין ס' ב' בפסוק דיהושע י"ג **(יהושע יג,ג) ... חֲמִשָּׁתָּה סֶרְנֵי פִלְשִׁתִּים ... וְהַעֲנִים: מתימ'ן)**, וה"נ כן:

שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד - יכול יצא בסוף שש ת"ל וּבִשְׁבַעַת יָצֵא, יכול בסוף שבע ת"ל שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד, הא כיצד, עובד כל שש ויוצא בתחלת שבע^(כב) [ירושלמי קדושין פ"א ה"ב]:

[תורה תמימה הערה כב]] ונ"מ (ונפקא מינה – לומדים הבדל) בזה בשנת העבור אם כלה שנתו בסוף אדר ראשון, אם נאמר עד סוף שש יוצא מיד שהרי כלו שש שנים, אבל עכשיו שיוצא בתחלת שבע אינו יוצא עד סוף אדר שני, דאע"פ דאדר שני נוסף הוא מכל מקום שנה אינה מתחלת עד ר"ח ניסן, כ"כ בשירי קרבן ועיי"ש עוד:

וּבִשְׁבַעַת יָצֵא - עבד עברי קונה עצמו בשנים, דכתיב שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת יָצֵא לְחֶפְשִׁי חָנָם [קדושין ט"ז א']:
וּבִשְׁבַעַת יָצֵא - בשביעית של מכירה ולא בשביעית של עולם, מנ"ל, דכתיב שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת^(כג) [ירושלמי קדושין פ"א ה"ב]:

לְחֶפְשִׁי חָנָם - מה ת"ל חנם, לומר שאין צריך גט שחרור ואין צריך ליתן לו מעות^(כד) [מכילתא]:
לְחֶפְשִׁי חָנָם - אפילו חלה והוציא רבו עליו הוצאות הרבה אינו חייב לו כלום, שנאמר יצא לחפשי חנם^(כה) [רמב"ם פ"ב ה"ב מעבדים]:

עֶבֶד עִבְרִי - מונח זקא-קטן, בתפקיד המרמז על שני עבדים עבריים

[תורה תמימה] בהערה יח מפרש כי המלים **שֵׁשׁ שָׁנִים** מצמצמות לדווקא המספר הכתוב. אבל תבנית הטעמים **שֵׁשׁ שָׁנִים** – מרכא טפחא, יתור לרבות, דברים רבים (א) שעובד גם ביום וגם בלילה (ב) עובד גם בשנת שמיטה (ג) העבד הבורח בתוך שנות עבודתו חייב להשלים לשש שנות עבודה (ד) עבד שחלה מעל שלוש שנים מעבודתו ישלים לשש שנות עבודתו (ה) יעבד גם ליורשים אם מת הקונה וראה הגבלה בהמשך **יעבד** – אתנח, מגביל (א) תקופת עבודת עבד עברי הנמכר בגניבתו לשש שנות עבודה, מעת לעת, (ב) עבד שחלה עד שלוש שנים מלאות יצא בתום שש שנים (ג) מגביל העבודה לבנים יורשים בלבד ולא לבת ושאר יורשים.

וּבִשְׁבַעַת – קדמא זקא-קטן במלה אחת, מוקדם שהוא מאוחר בענין, כי יוצא בתחילת שנה שביעית לשעבודו, מעת לעת, ולא באמצע או בסוף השביעית. ואם פגע בו יובל, יוצא קודם לסיום שש השנים.

וּבִשְׁבַעַת – קדמא זקא-קטן במלה אחת. אם נתעלם מהימצאות טעם קדמא בתקבל תבנית (אתנח) זקא-קטן המטעים תיאור ואחריו הלכה

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טו"ד) ל"ה תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות**: **אתנח**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **זקא** – מצרף; **תבר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **זקא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – כ"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ...; **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עיריה, שגגה = שכהה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עיריה, שגגה = שכהה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

יצא לחפשי חנם, תבנית המאפשרת לימוד אלפניו ולאחריו. מתפקיד לימוד אלפניו ולאחריו מובאות כאן דרשות אחדות:
דרשה א:

ובשבעת יצא - עבד עברי קונה עצמו בשנים, דכתיב **שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי**^(א) [קדושין ט"ז א'];
 אופן הדרשה כאן לוקח את הלימוד שלאחריו **יצא לחפשי** המופסק מסוף הפסוק בטעם טפחא, ומעביר אותו ללימוד אלפניו לדרוש **שש שנים יעבד** כעין פועל קבלן ששכרו משתלם רק בהשלמת עבודתו ולסוף התקופה קונה עצמו בשנים שהתורה קבעה שהם תמורה על דמי גניבתו ו-**יצא לחפשי**

דרשה ב:

ובשבעת יצא - בשביעית של מכירה ולא בשביעית של עולם, מנ"ל (מניין לו), דכתיב **שש שנים יעבד ובשבעת**^(ב) [ירושלמי קדושין פ"א ה"ב]:

אופן הדרשה כאן היא סוג של סמיכות הנדרש בלימוד אלפניו, לוקח מלת **ובשבעת** ומסמיכה אלפניו והתוצאה מתארת רצף שנות עבודה הכולל שנת שמיטה אם נמצאת בתוך הזמן של שש שנים.

ובשבעת – פשטא זקף-קטן במלה אחת, כעין מידה מוקדם והוא מאוחר בענין, הדרשה כאן לומדת שאם שש שנים תמו בחודש אדר ראשון בשנת העיבור, אינו יוצא בזמן המוקדם אלא ממתין לאותו יום בחודש אדר ב' ויוצא מאוחר.
שש שנים יעבד - יכול יצא בסוף שש ת"ל **ובשבעת יצא**, יכול בסוף שבע ת"ל **שש שנים יעבד**, הא כיצד, עובד כל שש ויוצא בתחלת שבע^(ג) [ירושלמי קדושין פ"א ה"ב]:

תורה תמימה הערה כב ונ"מ (ונפקא מינה – לומדים הבדל) בזה בשנת העיבור אם כלה שנתו בסוף אדר ראשון, אם נאמר עד סוף שש יוצא מיד שהרי כלו שש שנים, אבל עכשיו שיוצא בתחלת שבע אינו יוצא עד סוף אדר שני, דאע"פ דאדר שני נוסף הוא מכל מקום שנה אינה מתחלת עד ר"ח ניסן, כ"כ בשירי קרבן ועיי"ש עוד:
ובשבעת יצא -

יצא לחפשי – מרכא טפחא, יתור לרבות, (א) **לחפשי חנם** - אפילו חלה והוציא רבו עליו הוצאות הרבה אינו חייב לו כלום, שנאמר יצא לחפשי חנם^(ד) [רמב"ם פ"ב ה"ב מעבדים]:

חנם – סלוק, מגביל את חובות בעל העבד **לחפשי חנם** - מה ת"ל **חנם**, לומר שאין (בעל העבד) צריך (לתת) גט שחרור ואין (בעל העבד) צריך ליתן לו מעות^(ה) [מכילתא]:
 מגביל את חובות העבד המשתחרר שאינו חייב להחזיר לבעל העבד הוצאות רפוי

שמות משפטים כא,ח:

אם-רעה פשינו אדניה אשר-לא לו יעדה והפדה לעם נכרי לא-ימשל למכרה פכדו-בה:

שמות משפטים כא,ט:

ואם-לבנו ייעדה כמשפט הבנות יעשה-לה:

שמות משפטים כא,י:

אם-אחרת יקח-לו שארה פסותה וענתה לא יגרע:

שמות משפטים כא,יא:

ואם-שלוש-אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף: ס

ע"פ [רש"י] - אם אחת (1) משלש אלה לא יעשה לה ומה הן (2) השלש ייעדנה לו או לבנו או יגרע מפדיונה ותצא וגו' ריבה לה יציאה על העבדים שאם קדמו סימנין קודם לשש שנים תצא חנם, שלא תשלם פדיון, ואין כסף בשש שנים או יובל אם קדם לשש שנים.
 ע"פ [שפת"ח] (1) אם מיעדה אשתו היא וצריכה גט ואם מגרע צריכה להשלם פדיון וכתוב חנם אין כסף משמע שאין תשלומים משני הצדדים. וגם אי אפשר לעשות יעוד לו לבנו ולגרוע בעת ובעונה אחת.
 (2) דאם מדובר על שאר כסות ועונה למה יצאה חנם צריכה גט כיון שיעדה לאשה.
אור החיים - א' מפרש באי קיום בשאר כסות ועונה יוציאה בגט חנם במוכן מיד, אין כסף - גט יש בלי תשלום.
 ב' ורז"ל אמרו שלש-אלה יעוד לו לבנו וגרעון כסף ויצאה חנם בסמינים ואלו מן ההלכות שנאמרו בהר סיני וסמכום.

ואם-שלוש-אלה - קדמא זקף-קטן במלים מוקפות, מוקדם שהוא מאוחר בענין, כי השלש אינו על הפסוק המיידי לפניו (כא,יא) **שארה פסותה וענתה לא יגרע** אלא לפסוק (כא,ח) **אשר-לא לו יעדה והפדה כרש"י**...יעדנה לו או לבנו או יגרע מפדיונה ותצא וזה לא יעדה לו ולא לבנו והיא לא היה בידה לפדות את עצמה.

טט - **ואם-שלוש-אלה** - קדמא זקף-קטן - תבנית מידה ל"א מוקדם שהוא מאוחר בענין (רבי אלעזר בן רבי יוסי הגלילי). ע"פ רש"י יעוד לו לבנו וגרעון **פסוק ח' ט'**, ע"פ **אור החיים** אפשר לשלב ולומר **פסוק ח' יעוד לו, פסוק ט' יעוד לבנו, פסוק ז' אי ספוק שאר כסות ועונה**, עם או בלי לקיחת אשה אחרת מחייבת להוציאה בגט. בכל אופן המידה מוקדם שהוא מאוחר בענין כי נכתב **בפסוק יא אחרי הפסוקים ח - י**.

(כא,יא) **אין כסף** – מרכא מרבה כסף לאב, סלוק מגביל שאין כסף לאדון שלא ייעד

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (יב במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א; תמצית ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מוציא; מרנא – מרחק, מבעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עיררה. שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עיררה. שגגה = שכהה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע"פ.

לטובת הבנת הנושא ויצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידם התחברתי כעוצרים ומחברים-משרתים, ולפי ההשערות

תבנית **מרכא תביר [מרכא] טפחא** תפקיד תדיר של התבנית הוא כעין קבוצת פרטים קשורים לנושא מסוים, אשר לתכתיבה חלים עליהם חילוקי דינים. או על חלקם חל ענין מסוים ועל חלקם חל ענין אחר בקשר לנושא הנידון או הם לא מצטרפים ביחד לגבי הנושא או ההלכה הנידונים.

1.3 שמות משפטים כא,א

שמות משפטים כא,א: **מַכָּה אִישׁ נֶמֶת מוֹת יוֹמָת:**

תורה תמימה שמות כא (יב) מַכָּה אִישׁ - אין לי אלא איש, הכה את [האשה ואת] הקטן מניין, ת"ל (פ' אמור) ואיש כי יכה כל נפש אדם אפילו קטן במשמע⁽²⁾, אי נפש יכול אפילו נפלים וכן שמנה, ת"ל מכה איש⁽³⁾ [סנהדרין פ"ד ב']:

הערה (צ) ר"ל יכול אפי' נפלים כגון בן תשעה וראשו אטום או שיש לו שני גבין שגם הם בכלל נפש קמ"ל מכה איש, ואיש נקרא כזה שראוי לחיות ולהיות איש, משא"כ הני לא חיי:

מַכָּה אִישׁ - מלת איש בד"כ ממעט קטן, לכן דרשו גם פסוק מפר' אמור לרבות מוכה קטן. אבל קטן הוא מיום הלידה לכן אפשר כי טעם תביר במלת **אִישׁ** ממעט מהקטן את הנפלים ואת שנולד בחודש השמיני להריון שאין לא קיום אף שיש לו נפש אדם.

מַכָּה אִישׁ - אין לי אלא איש שהכה, אשה שהכתה מניין ת"ל מכה איש מכל מקום⁽³⁾, יכול אפילו קטן שהכה חייב ת"ל (פ' אמור) ואיש כי יכה⁽³⁾ [מכילתא]:

כלל בתורה שבע"פ פועל בלשון זכר מרבה אשה ובמקום שכתב איש – דווקא איש, ולכן צריך לימוד לרבות גם אשה (כגון עוד פסוק עם פועל, או רבוי באופן אחר) (**תוספות בבלי סוכה כה,ב**),

ת"ת הערה (צה) זה הובא בפירוש"י כאן, ותמה הרא"מ היכן מצינו חיוב לקטן דאצטרך הכא למעט, ועיין מש"כ בזה. ולי נראה דלכן צריך כאן למעט משום דבשאר ענינים שבפרשה בענינים כאלה כתיב מפורש איש, כמו וכי יודד איש, וכי ירבוני אנשים, וכי יכה איש, כי יבער איש, וכן בפ' אמור ועוד, משא"כ הכא כתיב סתמא מכה הו"א אפילו קטן. וטעם הדיבור הו"א לקטן נראה ע"פ מש"כ הרמב"ם בפ"ד ה"ח מרוצח גבי הא דקיי"ל בהורג נפש ואין שם עדים כשרים דמכניסין אותו לכיפה עד שימות, וכתב בטעם הדבר, דאע"פ דיש עבירות חמורות כשפיכות דמים כמו עבודת כוכבים וגל"ע בכ"ז אין עושין כזה רק בשפיכות דמים משום דיש בזה השחתת והריסת ישובו של עולם, ומהאי טעמא אמרו חז"ל בסנהדרין ע"א א' בן סורר ומורה אף על פי שהוא קטן נהרג משום דסופו ללסטם את הבריות [דב' תצא כא,כ - כא] (טט) – אפשר רוצה לומר סמוך לקטן, כי תקופת בסו"מ היא מיום י"ג שנה ויום אחד ועד י"ג שנה ושלושה חודשים והוא כבר גדול, ולפי"ז הו"א כאן דגם קטן נהרג, לכן אצטרך למעוטי, וטעם המיעוט מה שבאמת אינו דומה לבן סורר ומורה י"ל משום דשאני בן סו"מ כדמפרש התם בגמרא, דכין דמתרגל במאכלים טובים שוב לא יוכל בגדלותו להמנע מזה ויבא ללסטם את הבריות, משא"כ הכא דעבר עבירה והרג י"ל דלכשיתגדל תתגבר דעתו להמנע ממדת אכזריות, ודו"ק:

הוא אימנא כי מכה ומת ירבה קטן ככתב הרמב"ם בפ"ד ה"ח מרוצח שהורגים ההורג משום דיש בזה (מעשה ההריגה) השחתת והריסת ישובו של עולם, ומה שהת"ת מביא ענין בן סורר ומורה שהוא כבר גדול אבל סמוך לקטן זה ללמד שבסו"מ מתרגל למאכלות טובים ולא יתקן דרכיו לכן הורגים אותו ובאה דרשת הכתוב וממעט את הקטן שהמית מפני דלכשיתגדל תתגבר דעתו להמנע ממדת אכזריות.

מוֹת – מרכא, רבוי, אפשר כי בא לרבות על המומתים ע"פ עדים והתראה את ההורג נפש ואין שם עדים כשרים דמכניסין אותו לכיפה עד שימות (הרמב"ם בפ"ד ה"ח מרוצח), **יוֹמָת** – סלוק, מגביל המתה רק לגדול וממעט את הקטן שהכה.

מַכָּה אִישׁ נֶמֶת - מלמד שאינו חייב עד שתצא נפשו, לאפוקי אם סטרו סטירה⁽²⁾ [שם]:

ת"ת הערה (צו) ר"ל אם ע"י סטירה זו מת אח"כ אינו חייב מיתה, משום דבעינן שע"י הכאה זו תצא כל נפשו, וכאן איירי אם מקודם הכוהו אנשים אחרים ונחלש כ"כ עד שע"י סטירה זו מת, וזה הוי כמ"ש בסנהדרין ע"ח א' הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת פטורין דכתיב (פ' אמור) ואיש כי יכה כל נפש אדם עד דאיכא כל נפש, וה"נ ע"י סטירה בסתם אין יציאת כל נפש:

מַכָּה אִישׁ יוֹמָת – מרכא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים קשורים לנושא המכה, שחלים עליהם חילוקי דינים. כ- **ת"ת הערה (צו)**

דרר נוספת בדרשת מוֹת יוֹמָת

מוֹת – מרכא (=מאריך), אפשר שכאן דורש רבוי זמן, שאם לא מת מיד אינו חייב מיתה, וכן רבוי מכים לפני מכת היחיד אינו חייב מיתה. **יוֹמָת** – סלוק מגביל, זה כאשר המכה ראויה להמית בפני עצמה לאפוקי אם הכהו בסטירה אחרי הכאות אחרות ע"י אנשים אחרים. ראה במד' מסעי ואם באבן יד הכהו וכד' – טעם תרסא המרמז לאומדן ביד'.

שמות משפטים כא,טו: **ס וּמַכָּה אָבְיוּ וְאָמוּ מוֹת יוֹמָת: ס**

רש"י (טו) וּמַכָּה אָבְיוּ וְאָמוּ לפי שלמדנו על החובל בחבירו שהוא בתשלומין ולא במיתה, הוצרך לומר על החובל באביו שהוא במיתה; ואינו חייב אלא בהכאה שיש בו חבורה (ראה **סנה' פה,ב**). **אָבְיוּ וְאָמוּ** או זה או זה. **מוֹת יוֹמָת** כחנק (ראה **סנה' פה,ב**).

תורה תמימה (א) וּמַכָּה אָבְיוּ וְאָמוּ - המכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהם חבורה, דאמר קרא (פ' אמור כד, כא) מכה אדם ומכה בהמה, מה מכה בהמה עד דעביד בה חבורה דכתיב בה נפש⁽²⁾ אף מכה אדם עד דעביד ביה חבורה, ומה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם לרפואה פטור⁽²⁾ [סנהדרין פ"ד ב']:

וּמַכָּה אָבְיוּ וְאָמוּ - המכה אביו ואמו אינו חייב אלא מחיים⁽²⁾ [שם פ"ה ב']:

(כא,טו) וּמַכָּה אָבְיוּ וְאָמוּ – מרכא תביר טפחא – קבוצת פרטים קשורים לנושא הכאה שחלוקים ביניהם לגבי **מוֹת יוֹמָת**. אפשר כי תבנית הטעמים מרכא תביר טפחא מרמזת לחפש בתורה פסוקים של הכאה כמו מכה בהמה ובנפש שלה – היינו דמה, כדי להסיק ממנה למכה אביו ואמו מתי חייב ומתי פטור.

כאשר (א) הכאה מחיים (ב) הכאה העושה חבורה גלויה או צרורה וכל זה בתנאי הכללי שהדבר בעדים והתראה אז חל **מוֹת יוֹמָת**. אבל הכאה לשם **רפואה** או לאחר מיתה פטורה מ- **מוֹת יוֹמָת**.

הרחבה בענין מכה מחיים עיין ב-**רש"י (ו' אמר כד, כא) וּמַכָּה בְהֵמָה יִשְׁלַמְנָהּ** – למעלה (ו' אמר כד, כ) דבר בהורג בהמה וכאן דבר בעושה בה חבורה. (ו' אמר כד, כא) **וּמַכָּה אָדָם יוֹמָת** – אפילו לא הרגו אלא עשה בו חבורה שלא נאמר כאן נפש ובמכה אביו ואמו

דבר הכתוב (אע"פ שכתב אדם סתם) ובא להקישו למכה בהמה מה מכה בהמה מחיים אף מכה אביו ואמו מחיים פרט למכה לאחר מיתה לפי שמצינו שהמקללו לאחר מיתה חייב הוצרך לומר במכה שפטור. ומה בבמה בחבלה שאם אין חבלה אין תשלומין אף מכה אביו

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, ו; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה, עיררה, שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשאא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה, עיררה, שגגה = שכהה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושב"ע"פ.**

ואמו אינו חייב עד שיעשה בהם חבורה. (סנהדרין פד, ב). ולא מצינו מהלך כזה בגמרא, רש"י ב- (בבלי סנה' פה, ב) פ' המכה לאחר מיתה פטור וחבורה ליכא. כלומר מצינו שכיוון שדורשים שצריך הכאה עם חבורה ולאחר מיתה אין חבורה. **שפת"ח** ב- (שמ' מש' כא, טו) מפרש (י' אמר כד, כא) **וּמִכָּה בְּהִמָּה יִשְׁלַמְנָה וּמִכָּה אֶתְּךָ יוּמַת**: טעם סלוק במלת **יוּמַת** מגביל עונש המיתה למכה אביו או אמו בלבד. אמנם ממכה בהמה למדנו למכה אדם שזה מחיים, אבל ענין של תשלום נזיקין על הכאת בהמה אינו מלמד על הכאת סתם אדם לתשלום נזיקין. עיון ב- (י' אמר כד, כא) **וּמִכָּה בְּהִמָּה** – מרכא טפחא, יתור לרבות **יִשְׁלַמְנָה** – אתנה, מגביל תשלום הנזיקין רק כאשר חבל בה – עשה חבורה.

הרחבה בענין מכה לרפואה (בלי תבניות טעמים). **תורה תמימה ויקרא כד (י' אמר כד, כא) וּמִכָּה אֶתְּךָ** – מכה אדם ומכה בהמה, מקיש מכה אדם למכה בהמה, מה מכה בהמה עד דעביד בה חבורה שהרי כתיב בה (י' אמר כד, כז) **וּמִכָּה נִפְשֵׁי-בְּהֵמָה**¹² אף מכה אדם עד דעביד ביה חבורה¹³ (שם פ"ד ב' ב'): **תורה תמימה הערה נו** ונפש משמע דם דהוי חבורה: **וּמִכָּה אֶתְּךָ** – מכה אדם ומכה בהמה, מקיש מכה אדם למכה בהמה, מה מכה בהמה לרפואה פטור¹⁴ (סנהדרין פ"ד ב' ב'):

תורה תמימה הערה נח כגון המקיז דם אף על פי שעושה חבורה, ובגמרא מסיק דמותר לבן להקיז דם לאביו לרפואתו בדליכא אחר, אף על פי דחייב מיתה על עושה חבורה באביו. מהלך ראשון של בבלי סנה' פד, ב להקיש ממכה בהמה למכה אדם על עושה חבורה. הגמרא שואלת הרי אין זה נכון שמכה בהמה חייב רק בעושה בה חבורה, כי מסברא, אם הזיקה, חייב בתשלום נזק (אולי גם מפסוק (י' אמר כד, כא) **וּמִכָּה בְּהִמָּה יִשְׁלַמְנָה**). מסקנת הגמרא שחבורה באדם לומדים במידה "באם אינו ענין" לבהמה תנהו לאדם, ולכן הפסוק (י' אמר כד, כז) **וּמִכָּה נִפְשֵׁי-בְּהִמָּה יִשְׁלַמְנָה** אינו על הבהמה כי בהמה גם בלי חבורה חייב, אז אם אינו ענין לבהמה תנהו לאדם. לכן דרך לימוד בהיקש במהלך הראשון של הגמרא מתפנה ובהה למד על רפואה.

תורה תמימה (י' אמר כד, כא) וּמִכָּה אֶתְּךָ יוּמַת – מה תלמוד לומר, לפי שנאמר (פ' משפטים) מכה אביו ואמו מות יומת, יכול לא יהיה חייב עד שיכה שניהם כאחד, ת"ל **וּמִכָּה אֶתְּךָ** – אפילו אחד מהם¹⁵ (שם): (כהסבר ת"ת (שמ' מש' כא, טו) הערה קכ שמדובר רק בהורי המכה)

תורה תמימה הערה ס נראה באור דרשה זו, כי סתם לשון הכאה אינו מורה על הכאת מיתה רק על הכאת חבורה ופצע או חבלה וכדומה, וא"כ קשה מה דכתיב ומכה אדם יומת, איך ס"ד דעל חבלה יומת, ואף דגם לעיל בפ' י"ז כתיב ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת, אך שאני התם דכתיב נפש אדם דזה משמע שהרגו בנפש דהיינו שהמית אותו, ועל זה דריש שבא לרמוז כאן ענין **מכה אביו ואמו** שעל הכאתם חייב מיתה, ואף דכבר כתיב בפ' משפטים ומכה אביו ואמו מות יומת, אך אי מהתם הו"א דדוקא אם הכה שניהם אז חייב מיתה ולא אחד, קמ"ל הכא בלשון **אֶתְּךָ**, דגם אם הכה אחד יומת: בבלי סנה' פד, ב מביא ראייה מהכתוב (י' אמר כד, כא) **וּמִכָּה אֶתְּךָ** בלשון יחיד, כי כמו בכל אדם לעצמו כך לגבי אביו ואמו כל אחד לעצמו, וע"פ **תורה תמימה** מפסוק (שמ' מש' כא, טו) **וּמִכָּה אֶתְּךָ יוּמַת** הוה אמינא שרק אם יכה שניהם יתחייב במיתה. אבל אפשר כי לכך רומז טעם תביר במלת **אֶתְּךָ** בתפקיד מחלק שעל כל אחד מהם לעצמו יהיה חייב וכפי' רש"י או זה או זה.

תוספת על הכאת אביו או אמו כל אחד לעצמו

ע"פ **בבלי מסכת מכות טז, א** במכה ומקלל ספק אביו לתשעה וספק אביו לשבעה, שני גופים בבת אחת יהיה חייב בגלל שכאן שניהם נוכחים ובודאי אחד מהם אביו. אבל אם מכה או מקלל רק אחד מהם לא יהיה חייב כי כל אחד מהם ספק אביו. אם היה כתוב ומכה בתביר ואביו ואמו במרכא טפחא אז לא היה חייב עד שיכה שניהם בבת אחת.

סיום הפסוק (שמ' מש' כא, טו) **מוֹת יוּמַת** – מרכא סלוק. נברר תחילה תפקיד הסלוק. **יוּמַת** – סלוק, מגביל כפי' **תורה תמימה מות יומת** – המכה אביו ואמו מיתתו בחנק, דכתיב מות יומת וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק¹⁶ (סנהדרין פ"ד ב' ב'): **תורה תמימה הערה קנג** טעם כלל זה מבואר בסנהדרין נ"ב ב' דילפינן מיתה בידי אדם ממיתה בידי שמים מה מיתה בידי שמים הוי מיתה שאין בה רושם בגוף אף מיתה סתם שבידי אדם הוי מיתה שאין בה רושם בגוף, ומיתה כזו היא רק חנק, ועיין מש"כ בסמוך פסוק י"ז אות קל"ג:

השוואת משמעות (שמ' מש' כא, טו) מוֹת יוּמַת במכה הוריו לעומת (שמ' מש' כא, יז) **מוֹת יוּמַת** במקלל הוריו (אותה תבנית טעמים, מרכא סלוק)

מוֹת – מרכא מרבה, אם אי אפשר להרגו במיתה הראויה לו (כאן במיתת חנק) אז המיתה בכל דרך שאפשר (זה עשוי להלמד מהכפל **מוֹת יוּמַת**). המכה אחד מהוריו בשגגה אינו חייב בתשלומים כי חייבי מיתות שוגגין אינם משלמים ממון לפי הכלל כי קים ליה בדרכה מיניה. (שמ' מש' כא, יז) **וּמִקְלַל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת** – מרכא **יוּמַת**: ס – סלוק, מגביל מיתת סקילה מבין המיתות האמורות בשמות משפטים כא, טו – יז, רק למקלל הוריו בשם ה' משום השוואת קללת הוריו לקללת א-לקיו. וזה אע"פ שקללה אין בה מעשה רק דיבור ואילו המכה שהוא גרוע ממקלל, כי יש בו מעשה, בכל זאת נידון בחנק הנחשב כמיתה הקלה מסקילה (**ת"ת הערה קלג**). ולפי ההסבר כי המכה נידון במיתת חנק שאינה משאירה רושם בגוף המומת, יש לומר כי הסקילה משאירה רושם בגוף לתקן על שימוש לרעה בדיבור. **מוֹת** – מרכא, רבוי (א) שאם אי אפשר לסקלו, מכל מקום ימיתוהו במיתה אחרת, אבל זה כבר נלמד לעיל. (ב) בסקילה יש עד שלושה שלכי המתה ואחריה לשתי עבירות גם תליה כנלמד ב-**משנה מסכת סנהדרין פ"ו מ"ד** בית הסקילה היה גבוה שתי קומות אחד מן העדים דוחפו על מתניו נהפך על לבו הופכו על מתניו אם מת בה יצא ואם לאו השני נוטל את האבן ונותנה על לבו אם מת בה יצא ואם לאו רגמיתו בכל ישראל שנאמר (דברים י"ז) יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה [ה] כל הנסקלין נתלין דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אינו נתלה אלא המגדף והעובד ע"ז וגו'

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טסור"ל) כי במצוות האמתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זרקא טול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בהצי פסוק – היקף; השלישייה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גריש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה, עיריה, שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה, עיריה, שגגה = שכהה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושב"ע פ.**

לטובת הבנת הנושא ויצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידיהם לפי ההשערות.

1.4 שמות משפטים כא,א

שמות משפטים כא,א – ו: [ה] ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי:

[ו] והנישו אדניו אל-האלהים והנישו אל-הדלת או אל-המזוזה ורצע אדניו את-אזנו במרצע ועבדו לעלם: ס רש"י (ו) אל-האלהים – לבית דין, צריך שימלך במוכרו (שפת"ח פ) שמכרוהו לו (ראה מכיל' משפטים נזיקין ב).

שפת"ח פ – ואפילו למ"ד מוכר עצמו אף הוא נרצע אפ"ה (אפילו-הכי, ה)קרא ד-**והנישו** וגו' (עוסק) במכרוהו ב"ד קמיירי וגו' (ולא במוכר עצמו) דהא קרא (כא,ב) **כי תקנה** לכולה עלמא במכרוהו ב"ד קמיירי. והמסקנה כי אדון של ע"ע שמכר עצמו לא נמלך בב"ד אם לרצונו אותו. אם אסור לרצונו אותו אז משחררו. ולדעת רבי אלעזר המוכר עצמו נרצע (בלי להמלך בב"ד) ילפינן בגזירה שוה דשכיר שכיר (בבלי קידושין יד,ב, יליף (דברים טו) שכיר (ויקרא בהר כה,מ) שכיר.), וטעם הרציעה באזון במוכר עצמו משום כי לי בני ישראל וגו' (רא"מ)

הבליים בהלכות של עבד עברי שמכרוהו בית דין בין נרצע ובין לא נרצע, לעומת המוכר עצמו לעבד עברי **ויקרא בהר כה: [לט] וכי ימיר איתיה עמך ונמכר לך לא-תעבד בו עבדת עבד: [מ] פשקיר פתושב והנה עמך עד-שנת הילל יעבד עמך: וכי ימירך – מקף בתפקיד רב-מצב על אדם חסר אמצעי תשלום. הפשט עוסק ב-(x) המוכר עצמו לע"ע, וטעם מקף מרבה (ב) הנמכר בגבולתו בב"ד **וכי ימירך איתיה עמך –** מרכא תבר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא שחרור ע"ע, והשונים בהלכותיהם בקשר לנושא **בבלי קידושין יד,ב ...** דתניא: המוכר עצמו - נמכר לשש ויתר על שש, מכרוהו ב"ד - אינו נמכר אלא לשש; המוכר עצמו - אינו נרצע, מכרוהו ב"ד - נרצע; מוכר עצמו - אין מעניקים לו, מכרוהו ב"ד - מעניקים לו; המוכר עצמו - אין רבו מוסר לו שפחה כנענית, מכרוהו ב"ד - רבו מוסר לו שפחה כנענית; רבי אלעזר אומר: זה וזה אינו נמכר אלא לשש, זה וזה נרצע, וזה וזה מעניקים לו, וזה וזה רבו מוסר לו שפחה כנענית.**

אל-האלהים – מכללת משפטים נזיקין ב (אדון הע"ע) צריך שימלך במוכרו (בית דין) שמכרוהו לו, **אל-האלהים –** מקף בתפקיד רב-מצב בהחלטת בית הדין: (א) אפשר לרצונו (ב) אי אפשר לרצונו. **אל-האלהים –** מונח זקא-קטן במלה אחת – כעין מידה ריבה ריבה הכל, מרבה כל בית דין של שלושה, לא רק בית הדין שבו נמכר. **רמב"ם פרנקל מפתח** לב"ד של שלשה. משמע דלא דוקא לפני אותם הדיינים שמכרוהו, ואף על גב דטעמא כדי שימלך במוכרו, כל ב"ד נקרא מוכרו (ספר קנין פירות).

רמב"ם הלכות עבדים פ"ב,ה"א היתה לעבד שפחה כנענית ולו ממנה בנים ולרבו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר כי אהבך ואת ביתך, לרבו אשה ובנים ולו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני, הוא אוהב את רבו ורבו אינו אוהבו אינו נרצע שנאמר כי טוב לו עמך, רבו אוהבו והוא אינו אוהב את רבו אינו נרצע שנאמר כי אהבך, הוא חולה ורבו אינו חולה אינו נרצע שנאמר כי טוב לו עמך, רבו חולה והוא אינו חולה או שהיו שניהם חולים אינו נרצע שנאמר כי טוב לו עמך עד שיהיו שניהם בטובה.

רמב"ם הלכות עבדים פ"ג,ה"י (כא,ה) ואם אמר יאמר העבד עד שיאמר וישנה, **העבד** עד שיאמר כשהוא עבד אבל אם אמר אחר שש אינו נרצע עד שיאמר וישנה בסוף שש בתחלת פרוטה אחרונה, כיצד כגון שנשאר מן היום שוה פרוטה מדמי מכירתו או יתר מעט, אבל אם נשאר פחות משהו פרוטה הרי זה כאומר אחר שש. (לכתחילה נמכר רק אם שווי הגניבה ממליע שוויו, וצריך לחשב תקופת זמן שלעבד זה שווה פרוטה). **רש"י הירש דברים טו ...** האדון יכול לדרוש ממנו רק עבודה של שכיר יום, ולפיכך יש להניח שמחיר העבד נקבע על פי שכרו של שכיר יום העובד במשך שש שנים והנדרש לעבודה רק בשעות היום.

והנישו אדניו – לפי פשט המשנה [קדושין כא,ב] (ראה להלן **תורה תמימה הערה נב**) יש לעיין מה מעמדו של העבד העברי בין סיום שש שנות העבדות ובין זמן רציעת אדונו. כיצד אדונו עד סוף שש שנים נהיה אדונו גם בשעת הגשת הסוגיה לבית הדין. ולרמב"ם אמירת העבד גרמה להמשך הקנין.

והנישו אדניו – מהפך פשטא, מוציא מפשט הכתוב וכאשר יגיש לב"ד, ב"ד יפסוק בהתאם לנסיבות. בתנאים הבאים אין רציעה: (א) בן יורש עבד, (ב) אדון העבד בלי אשה ובלי בנים (מכל מיני סיבות), (ג) אין לעבד עברי אשה ובנים (ד) אדונו לא אוהבו (ה) העבד לא אוהב אדונו (ו) האדון /ואו העבד אינם בריאים (ז) בעת אמירתו להיות עבד נשאר פחות משהו פרוטה מדמי מכירתו (ח) לא חזר ואמר (ט) אמר אחרים שש שנים.

רש"י (ו) ... אל-הדלת או אל-המזוזה – יכול שתהא המזוזה כשירה לרצונו עליה, תלמוד לומר: **(דב' ראה טו,יז) ונתתה באזנו ובדלת –** בדלת ולא במזוזה; הא מה תלמוד לומר **או אל-המזוזה**? הקיש **דלת למזוזה**: מה **מזוזה** מעומד, אף **דלת** מעומד (ראה מכיל' משפטים נזיקין ב).

(דב' ראה טו,יז) ולקחת את-המרצע ונתתה באזנו ובדלת והנה לה עבד עולם ואף לאמתה מעשה-גו: **אל-המזוזה –** מקף בתפקיד רב-מצב, (א) דלת קבועה במזוזה, (ב) דלת בלי מזוזה (רמב"ם הלכות עבדים פ"ג,ה"ט)

אל-המזוזה – אתנה, מגביל למזוזה העומדת בבנין, היינו מעומד, קבועה בבנין – אינה עקורה, כפסק **רמב"ם ה"ע פ"ג,ה"ט**, וכפ' **כסף משנה ה"ע פ"ג,ה"ט ...** ומה מזוזה כשהיא עומדת וכו'. בפ"ק דקידושין שם שומע אני בין עקורה בין שאינה עקורה ת"ל מזוזה מה מזוזה מעומד כלומר דבלאו הכי לא מיקרי מזוזה (לענינו, מזוזה נקראת כך רק כשהיא קבועה מעומד בתוך בנין) אף דלת נמי מעומד:

או אל-המזוזה – או – טפחא, כפותחת טפח להתאפיין מהכתוב אחריה וזהו הקשת דלת למזוזה, תלמד ממזוזה על מגבלותיה אל דלת עם אותן מגבלות. כפ"רש"י הא מה תלמוד לומר **או אל-המזוזה**? הקיש **דלת למזוזה**: מה **מזוזה** מעומד, אף **דלת** מעומד.

אל-הדלת – מקף, בתפקיד רב-מצב (טט – א) בין דלת ומזוזה של אדון (טט – ב) בין של כל אדם, (רמב"ם ה"ע פ"ג,ה"ט) **רמב"ם פרנקל מפתח** בין של כל אדם – שהרי לא כתוב דלתו (ערוך השולחן הל' יובל סי' מה, אות יג)

והנישו אל-הדלת או אל-המזוזה – הדלת – זקא-קטן שתי הלכות בשעה שעומדים לרצונו את העבד (א) העמדת העבד ע"י האדון ליד מזוזה או ליד דלת (ב) רציעה רק בדלת.

(רמב"ם הלכות עבדים פ"ג,ה"ט) ... ולא נאמר מזוזה אלא שיהיה עומד בין אצל דלת בין אצל מזוזה ופ"י **לחם משנה** שיש הלכת העמדת העבד ע"י האדון בין במזוזה ובין בדלת. **ואפשר** כי טעם קדמא במלת **וְרָצַע**, מלמד כי יש להקדים לרציעה דברי מוסר לעבד עברי שאולי יתחרט, כמאמר רבי שמעון (**בבלי קדושין כב,ב**) ... אמר הקדוש ברוך הוא: דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים, בשעה שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים – ולא עבדים לעבדים, והוצאתים מעבדות לחירות, והלך זה וקנה

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טורד"ל) כי במצוותך האמתי - תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א - התשפ"ג; מצבת ההשערה: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; מונח - רבוי; מהפך פשט - מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא - מצרף; תבר - מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה - שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא - קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא - קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא - קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא - קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות, פסק 1 - סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול - מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשוט - פשוט, 1; זקא-קטן - 2; זקא-גדול - 3; רביע - 4; מונח רביע - לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בהצי פסוק - היקש; השלישיה: קדמא - סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם - יוצא מהענין; קדמא ואולא - בסדר זה או הפוך, הצבת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא - דרוש בפסוק שיעור. מחיצה, עיררה, שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא - דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה, עיררה, שגגה = שכהה; פור - דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

אדון לעצמו - ירצע בפניהם.

רמב"ם פרנקל מפתח בין אצל דלת בין אצל מזוזה כגון שהמזוזה רחבה כמה אמות דאם לא כן כשעומד אצל המזוזה ממילא עומד אצל הדלת (בשם ספר קנין פירות על מסכת עבדים)

(שם' מש' כא, 1) והגישו אדניו אל-האלהים והגישו אל-התלית או אל-המזוזה ורצע אדניו את-אזנו במרצע ועבדו לעלם: ס

בבלי קידושין יד, ב ... מדמיצט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד (שם' מש' כא, 1) ורצע אדניו את-אזנו במרצע, (טט - ט) את-אזנו - מקף בתפקיד רב-מצב) (טט - א) אזנו שלו (של ע"ע שמכרוהו ב"ד) - (טט - ב) ולא אזנו של מוכר עצמו (למאן דאמר שמוכר עצמו לא נרצע).

רש"י (ו) ... (שם' מש' כא, 1) ורצע אדניו את-אזנו - הימנית. או אינו אלא השמאלית? תלמוד לומר: 'אזן' 'אזן' לגזירה שיה, שנאמר במצורה: (וי מצורה יד, ד) תפוך און ... הנקנית. הערה לימוד ג"ש ממצורה, שיכול להיות בכל ישראל ולא מכהן (שם' תצוה כט, ב) כי אפשר לדחות שמדובר בכהנים, ימי מילואים, קדשים.

(שם' מש' כא, 1) ורצע - קדמא אדניו את-אזנו במרצע - מהפך פשטא זקא-קטן, שתי דרשות, אחת היוצאת מפשטו של מקרא, ואחת כפשטו של מקרא. נדון תחילה בדרשה היוצאת מפשטו של מקרא.

תורה תמימה (כא, 1) ורצע אדניו - הנרצע נקנה ברציעה, דכתיב ורצע אדוניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם⁽²⁾ [קדושין כ"א ב']:

תורה תמימה הערה נב ברמב"ם פ"ג ה"ב מעבדים לא כתב מפורש כלשון המשנה נקנה ברציעה כמו שכתב בפסוק הקודם שנקנה בכסף אלא כתב שאם עבד שש ולא רצה לצאת הרי זה נרצע ועובד עד היובל וכו', ונראה דשינה מלשון המשנה דלא ליהוי במשמע שצריך לעשות בו קנין ממש בזה, יען כי באמת עבודתו זו שלאחר הרציעה היא רק המשך עבודה מתחילת מכירתו, כמשמעות הלשון (כא, 7) ואם-אמר יאמר העבד וגו', וענין הרציעה הוא מטעם אחר, כמבואר בדרשות הבאות, שהוא ענין עונש על השתעבדותו מעצמו לעולם, ודו"ק:

מקודם דרשנו קדמא בענין של מוסר לעבד עברי, אפשר כי לענין הלכה טעם קדמא במלת ורצע מלמד כי עד כאן אדניו היה מכוון קנין כסף, וקנין זה נגמר בתום שש שנות עבודתו. היות והעבד מבקש המשך שיעבוד, יש לעיין לפי פשט המשנה מהו בזמן בין סוף שש שנים ובין הקנין היוצא דופן ברציעת האזן לעומת קנין תורני (כסף, שטר, מתנה, חליפין, משיכה, חזקה). לפי תורה תמימה הרמב"ם סבור שאין צורך לעשות בו קנין ממש, ועבודתו אחר הרציעה היא המשך עבודה מתחילת מכירתו. הרציעה היא עונש על השתעבדותו מעצמו לעולם. כלומר הקנין בא בגלל יתור העבד על חירותו, קנין שאינו כפשטו של כל קנין תורני. אפשר כי תבנית הטעמים מהפך פשטא של אדניו את-אזנו מוציאה מן הפשט של המשנה שנעשה קנין חדש ומלמדת כרמב"ם שאין כאן קנין חדש אלא עונש על שרצה להמשיך בעבודתו.

רמב"ם הלכות עבדים פ"ג, ה"ט ... האדון הוא שרוצע בעצמו שנאמר ורצע אדוניו לא בנו ולא שלוחו ולא שליח ב"ד, ואין רוצעין שני עבדים כאחד שאין עושים מצות חבילות חבילות. **רמב"ם פרנקל ספר הליקוט**ים בשם רדב"ז אף על גב דאין רציעה ממנין מצוות, מכל מקום מצווה הכתובה היא דכתיב (שם' מש' כא, 1) ורצע אדניו את-אזנו ואפילו מצוות דרבנן אין עושים חבילות חבילות.

תורה תמימה ורצע אדניו - אדוניו ולא שלוחו⁽²⁾ [ירושלמי קדושין פ"ב ה"א]:

תורה תמימה הערה נג מדייק יתור הלשון אדניו, אחרי דעלי' קאי (כי כבר הזכירו קודם),

סיכום דרשה אדניו את-אזנו במרצע - מהפך פשטא זקא-קטן, שתי דרשות, (א) כפשטו של מקרא, מיתור מלת אדניו, שחובת הרציעה היא על האדון שהיה עד עתה ולא ע"י שליח כמו בכל קנין תורני אחר (כסף, שטר, מתנה, חליפין, משיכה, חזקה). אפשר שיש בזה גם מסר לאדון שבני ישראל עבדי ה', בקנין הראשון האדון עשה טובה לעבד כי בכך שילמו את חוב העבד על הגנה. אפשר שמעבר לכך זה לא ממש ראוי.

(ב) יוצא מפשטו של מקרא, היינו מוציא מן הפשט של המשנה שנעשה קנין חדש ומלמד כרמב"ם שאין כאן קנין חדש אלא עונש על שרוצה להמשיך בעבודתו.

תורה תמימה במרצע - תניא, רבי אומר מרצע, מה מרצע מיוחד של מתכת אף כל דבר שהוא של מתכת⁽²⁾ [קדושין כ"א ב']:

תורה תמימה הערה נט לאפוקי מדעת ר' יוסי דאפילו בקוין ובכל דבר של עץ שרי לרצוע, ונתפרש טעמייהו בגמרא, ולפינו יתבאר אי"ה ענין זה כפ' ראה בפסוק ולקחת את המרצע, כי שם מקומו, וקיי"ל כרבי:

בבלי קידושין כא, ב ... תנו רבנן: מרצע - אין לי אלא מרצע; מנין לרבות הסול, והסירא (כלי עץ), והמחט, והמקדה, והמכתב (כלי מתכת)? ת"ל: (דב' ראה טו, ז) ונקחת - לרבות כל דבר שנקח ביד (ע"פ רש"י למעט סם שאינו נוקב מכה אדם אלא מאליו), דברי ר' יוסי בר' יהודה; רבי אומר: מה מרצע מיוחד של מתכת, אף כל של מתכת. ד"א: המרצע - (הגהת עוז והדר לא גרסינן להביא) המרצע הגדול. (שם' מש' כא, 1) במרצע - זקא-קטן בתפקיד של שתיים, (א) תוצאת דרשת רבי בכלל ופרט כל של מתכת (ב) (ע"פ הגהת עוז והדר מוסיף) המרצע הגדול ... מיוחד שבמרצעין.

ולקחת את-המרצע - מונח רביע, לפחות ארבע, כדרשת ר' יוסי בר' יהודה לרבות הסול, והסירא, והמחט, והמקדה, והמכתב.

(דב' ראה טו, ז) ונקחת את-המרצע ונתתה באזנו וכדלת ותנה לה עבד עולם ואף לאמתה תעשה-כן:

ולקחת את-המרצע - מקף כרב-מצב איך דורשים (א) דרוש בכלל ופרט כרבי (ב) דרוש ברבוי ומיעוטי כר' יוסי בר' יהודה **ולקחת את-המרצע** - מקף כרב-מצב במה רוצעים, **ספרי ראה פסקא קב"ז** רבי ישמעאל אומר בשלשה מקומות הלכה עוקפת המקרא (טט - א) ... התורה אמרה (שם' מש' כא, 1) במרצע (טט - ב) והלכה אמרה בכל דבר.

רמב"ם הלכות עבדים פ"ב, ה"ב אדון שמת אם הניח בן זכר הרי העבד עובד הבן עד סוף השש ...

רמב"ם הלכות עבדים פ"ג, ה"ז אף על פי שהניח בן אין הנרצע עובד את הבן מפני השמועה למדו ועבדו לו ולא לבנו (למרות שירשו.

טעם טפחא כמשנה משמעות) לעלם לעולמו של יובל, נמצאת למד שהנרצע אינו קונה את עצמו אלא ביובל וכמיתת האדון.

לעלם - סלוק מגביל העבדות של הנרצע לעולמו של יובל ולא מעבר לכך. כפ' רש"י (ו) ... ועבדו לעלם - עד היובל (וי בהר כה, 1). או

אינו אלא לעולם כמשמעו? תלמוד לומר (וי בהר כה, 1) ואיש אל-משפחתו תשבו: - מגיד, שחמשים שנה קרויים 'עולם'; ולא שיהא עובדו חמשים שנה, אלא עובדו עד היובל, בין סמוך בין מופלג. (וי בהר כה, 1) [י] וקדשם את שנת החמשים שנה וקראתם דרוך בארץ לכל-ישרייה יובל הוא תנה ללם ושבתם איש אל-אחוזו ואיש אל-משפחתו תשבו:)

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טסור"ל) כי במצוותך האמתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: **אתנה**, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעיטם חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, I; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף השלישיה; קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עיררה. שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עיררה. שגגה = שכהה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע"פ.

1.5 שמות משפטים כא,א (התשע"ה)

שמות משפטים כא,טז: **וַיִּגְדַּב אִישׁ וּמִקְרֹוֹ וַנִּמְצָא בְּיָדוֹ מוֹת יוֹמָת:**

(דברים תצא כד, ז) פי-ימצא איש גנב גפש מאחיו מבני ישראל והתעמר-בו ומקרו ומת הגנב והוא ובערת הרע מקרבך: **ס**

בבלי סנהדרין פה,ב (הסברים בסוגריים ע"פ עורכי שוטנשטיין)

משנה. הגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו, רבי יהודה אומר: עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו, שנאמר (דב' תצא כד, ז) **והתעמר-בו ומקרו**. הגונב את בנו, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה מחייב, וחכמים פוטרין. גנב מי שחציו עבד וחציו בן חורין - רבי יהודה מחייב, וחכמים פוטרין.

שמות משפטים כא,טז: **וַיִּגְדַּב אִישׁ וּמִקְרֹוֹ וַנִּמְצָא בְּיָדוֹ מוֹת יוֹמָת:**

דברים כי-תצא כד, ז: כי-ימצא איש גנב גפש מאחיו מבני ישראל והתעמר-בו ומקרו ומת הגנב והוא ובערת הרע מקרבך: **ס**

גמרא. ותנא קמא לא בעי עימור? - אמר רבי אחא בריה דרבא: עימור פחות משהו פרוטה איכא בינייהו:

בעי רבי ירמיה: גנבו ומכרו ישן, מהו? מכר אשה לעוברת מהו? יש דרך עימור בכך, או אין דרך עימור בכך? - ותיפוק ליה דליכא עימור כלל! - לא צריכא, ישן - דוגא עליה (נשען עליו), אשה - דאוקמא באפי זיקא (הקימה כמגן רוח ועיבורה מגדיל את המגן), דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך, מאי? - תיקו.

בעזרת עורך "שוטנשטיין" פשט הכתוב: גנב איש או אשה, נמצא ברשותו של גנב, התעמר בו (=השתמש בו), מכרו ויצא מרשות הגנב ועל הכל יש עדות - מות יומת.

הכתוב (דב' תצא כד, ז) **כי-ימצא** ע"פ עדים לכן הכתוב (שמ' מש' כא,טז) **וַנִּמְצָא בְּיָדוֹ** יתר לדרשה שלומדים ממנה למעט מהחיוב את המצוי תדיר. נסביר זאת בשלבים ע"פ תבנית הטעמים של (שמ' מש' כא,טז) **וּמִקְרֹוֹ וַנִּמְצָא בְּיָדוֹ** - תביר מרכא טפחא, בתפקיד קבוצת פרטים הקשורה לנושא ואשר על חלק מפרטיה לא חל הנושא.

וַנִּמְצָא בְּיָדוֹ - מרכא טפחא כיתור לרבות על הפשט, מצבים שבהם הגנב מלהתחילה מצוי תדיר ברשות הגונב: אב הגונב בנו, רב הגונב תלמידו, אדון הגונב עבדו, ומרבה עליהם גונב עבד של אחר, גונב חצי עבד (שלא היו מצויים תדיר תחת ידו). ופ'רש"י מלמל (דב' תצא כד, ז) **והוא** שממעט החיוב לגנב שגונב אדם חפשי ולא גונב עבדו, וכן גונב עבד של אחר, גונב חצי עבד (ר' יהודה מחייב, חכמים פוטרין).

וּמִקְרֹוֹ וַנִּמְצָא בְּיָדוֹ - תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא אחד, כאן עדות על גונב איש ומכרו, שההלכה שאח"כ **מוֹת יוֹמָת** לא חלה עליהם. ממעט מצבים של מי שהיה תדיר תחת ידו וגנבת עבד של אחר וחצי עבד מלהיות נידון במיתה, כנזכר לעיל.

עורך "שוטנשטיין" (פ,א,2) עד כאן דנה הגמרא בפסוקים שכתוב בהם עונש מיתה בגונב נפש. עכשו דנה הגמרא היכן כתוב האזהרה לעבירה זו: **בבלי סנהדרין פו,א** אזהרה לגונב נפש מנין? רבי יאשיה לומד מעשרת הדברות (שמ' יתרו כ"ג) **ס לא תגנב** **ס**, ר' יוחנן לומד מ-(ו' בהר כה,מב) **לא ימקרו ממקרת עבד**

שמות יתרו כ"ג: לא תרצח ס לא תנאף ס לא תגנב ס לא-תענה ברעך עד שקר: **ס**
ויקרא בהר כה,מב: כִּי-עֲבָדְתָּ אֶת-יְהוָה וְהוֹצֵאתָ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמְקְרוּ מִמֶּקֶרֶת עֶבֶד:

ולא פליגי, מר (רבי יאשיה) קא חשיב לאו דגניבה (מונה את הלאו שיש על גניבה, בגנב איש ומכרו), ומר (ר' יוחנן) קא חשיב לאו דמכירה (מונה את הלאו שיש במכירה, בגנב איש ומכרו).

(דב' שפ' יט,טו) **לֹא-יִקְוֹם עַד אָחָד בְּאִישׁ לְכַלְעוֹן וּלְכַל-חֲטָאתָת בְּכַל-חֲטָאתָת אֲשֶׁר יִחַטָּא עַל-פִּי שְׁנֵי עֲדָיִם אֹו עַל-פִּי שְׁלֹשֶׁה-עֲדָיִם יִקְוֹם דָּבָר:** **בבלי סנהדרין פו,א** (סוף ע' 2 בשוטנשטיין) ... איתמר, עידי גניבה ועידי מכירה בנפש שהוזמו, חזקיה אומר: אין (העדים המזומים) נהרגין, (פו,א,3 בשוטנשטיין) רבי יוחנן אומר: נהרגין (מדין "כאשר זמם"). חזקיה דאמר כרבי עקיבא, דאמר (דב' שפ' יט,טו) **דָּבָר** (אין נחשבת עדות אלא עם מעידים על דבר שלם, כאן עדות על גניבת אדם ומכירתו) ולא חצי דבר (לחזקיה: כל כת מעידה רק חצי דבר. כת אחת מעידה על גניבת אדם ולא על מכירתו וזה לא מחייב את הנתבע מיתה. וכת אחת מעידה על מכירה בלי גניבה וזה לא מחייב הנתבע מיתה שיכול לטעון שהנמכר היה עבדו. ולכן אין עדותם מתקבלת לחייבו מיתה, ואם הוזמו אין נהרגים, כי נהרגין מדין "כאשר זמם" רק עדים שהיה בעדותם לחייבו מיתה, לולא הוזמו.).

ורבי יוחנן אומר: כרבנן, דאמרי: (דב' שפ' יט,טו) דָּבָר - ואפילו (עדות על) חצי דבר

(הכשירה התורה עדות של תכות עדים על חלקים שונים של המעשה. אם העדות לא מוזמת היא מחייבת את הנידון (כאן במיתה). ואם מוזמת היא מחייבת את העדים (כאן במיתה מדין "כאשר זמם"). ע"פ הערה 24 (פו,א,3) בד"כ חכמים מודים ש"דבר" ממעט "חצי דבר" אבל בעדויות על גניבת נפש ועל מכירתו, כל מעשה בא בזמנו ולא ביחד, העדות על הגניבה היא "דבר" שלם כי זה מה שאפשר היה לראות באותה שעה, והעדויות על המכירה היא "דבר" שלם כי זה מה שאפשר היה לראות באותה שעה (ע"פ רשב"ם ב"ב נ"ו,ב; תוס' ב"ק ע"ב). ע"פ הערה 25 (פו,א,3) החידוש בדעת ר' יוחנן הוא שעדי גניבה חייבים כשהוזמו, אף שלא הועילה עדותן לחייב הנידון עד שבאו עדי המכירה (ע"פ רמב"ן).

רבי יוחנן אומר: נהרגין, גניבה אתחלתא דמכירה היא.

תחילת עבירת המיתה במכירה. כי חיוב המיתה הוא על שני המעשים. גניבה ומכירה. הגנב נפש אינו חייב מלקות על הגניבה, כי (שמ' ית' כ'), "לא תגנב" הוא לאו הניתן לאזהרת בית דין לדעה זאת וממילא העדים המעידים על הגניבה אינם יכולים לומר להלכותו באנו, שעדותם מתקבלת רק כדי להורגו, אם יעידו אח"כ עדים על המכירה. הלכן אם הוזמו - נהרגים. ואף על פי שעדות הגניבה ועדות המכירה אינן מועילות לשום דבר כל אחת בפני עצמה, מקבלים שתי העדויות ומחייבים על פי שתיהן מיתה. כי רבי יוחנן סובר כחכמים המכשירים גם עדות שהיא "חצי דבר".

ורבי יוחנן אומר: כרבנן, דאמרי: דבר - ואפילו חצי דבר. ולכן גם עדי גניבה נהרגין אף שעשו חצי דבר, אבל זה מותנה כלהלן:

וַיִּגְדַּב - טעם קדמא רומז כי גניבת הגנב היא אתחלתא (השלב המוקדם - ההתחלה) של המכירה כמסקנת רבי יוחנן אומר: **נהרגין, גניבה אתחלתא דמכירה היא.** ובנוסף טעם קדמא רומז על סדר קדימות בעדות כנדרש ע"י רב אסי ב-(סנה' פו,ב) כי עדי גניבה חייבים להעיד לפני

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טו"ד) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התש"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות: אתנן, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרפא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – כד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק 1** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** – גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עקירה. שגגה = שכהה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

עדי מכירה, גם כדי לחייב הנידון וגם שרק אם העידו כסדר, אם הוזמו – יהרגו, אחרת אם הוזמו לא יהרגו.

אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ – דרגא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא אחד, כאן עדות על גונב איש ומכרו, שההלכה שאח"כ **קוֹת יִבְנֶה** שווה לגביהם. תבנית טעמים זאת משמשת כאן בתפקיד של הצטרפות הפרטים לענין אחד, כאן צירוף של כת עדי גניבה המעידה על גניבת הנגנב, לכת עדי מכירה המעידה על מכירת הנגנב ואם לא הוזמו הנידון נהרג על פי עדותם. ואם שתי כתות העדים הוזמו נהרגין מדין "כאשר זמם".
כאן הדבר מתאים לר' יוחנן האומר כי העבירה הגורמת למיתת בי"ד היא המכירה של הנגנב ולכן עדי הגניבה שהוזמו מצורפים לעדי המכירה שהוזמו וכולם נענשים במיתה שרצו לגרום לנאשם ונהרגין.

שמות משפטים כא, יט:

אם-יָקוּם וְהִתְחַלְקוּ בְּחֵין עַל-מִשְׁעָנְתוֹ וְנִקְּה הַמִּפְּהָ

רַק שְׂבָתוֹ יִתֵּן וְרַפְּאָ וְרַפְּאָ ס

בבלי בבא קמא פגב, (מתני'). החובל בחבירו - חייב עליו משום חמשה דברים: בנזק, בצער, בריפוי, בשבת, ובושת. בנזק כיצד? סימא את עינו, קטע את ידו, שיבר את רגלו, רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק, ושמיין כמה היה יפה וכמה הוא יפה. צער - כואו (או) בשפוד או במסמר, ואפילו על ציפורנו מקום שאינו עושה חבורה, אומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך. ריפוי - הכהו חייב לרפאותו; עלה בו צמחים, אם מחמת המכה - חייב, שלא מחמת המכה - פטור; חיייתה ונסתרה חיייתה ונסתרה - חייב לרפאותו, חיייתה כל צורכה - אינו חייב לרפאותו. שבת - רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין, שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו. בושת - הכל לפי המבייש והמתבייש.

ירושלמי סנהדרין הנשרפין פ"ה ה"א (וילנה מו מז) שמות משפטים כא, יט רַק שְׂבָתוֹ יִתֵּן - מרכא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא והשונים בהלכותיהם לגבי הנושא. כאן אמדוהו לחיים או אמדוהו למיתה. מכאן כפועל יוצא הדיון בגמרא על אומדני טעות ותשלומים במצבים השונים.

טט - **רַק שְׂבָתוֹ יִתֵּן** – מרכא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא והשונים בהלכותיהם לגבי הנושא. יש הבדל בין תשלום לאיש חפשי ובין תשלום לעבד עברי. לישארל חפשי יתן כל דמי ביטולו ממלאכה, ודמי רפואה ראה להלן.

ראב"ע פירוש הקצר וטעם **רַק שְׂבָתוֹ יִתֵּן** - **שְׂבָתוֹ** בביתו ולא יתעסק במלאכה. והגאון אמר (רס"ג תורה) שפירושו: שביתתו מאומנותו. והראשון נכון בדקדוק; והטעם, שיתן כדי שפטלו ממלאכתו, ושכר הרפואות והמרפא. והם שנים, והם 'שבת' ו'ריפוי'. ועוד עמהם שלשה, קיבלנום מאבותינו, והם 'בשת' ו'יצעור' ו'נזק' (ראה ב"ק פגב, ב).
רמב"ן ואמר: **רַק שְׂבָתוֹ יִתֵּן וְרַפְּאָ וְרַפְּאָ**: ולא אמר 'שבתו ורפואתו יתן' - להגיד שיתן השכר לרופאים וירפאו אותו, ולא יוכל לתבוע שיתן לו השכר והוא יעשה בו דברים אחרים, רק **רַפְּאָ** בו על כל פנים.

עבד עברי הוא בכלל איש אבל על חבלה בו

שיטה מקובצת מסכת כתובות דף סה עמוד ב

רא"ש שלה. למ"ד בהחובל דקוטע יד עבד עברי של חברו יתן הכל לעבד וילקח בהן קרקע והרב אוכל פירות אתי שפיר דהכא נמי הכל לאשה וילקח בהן קרקע ובעלה אוכל פירות אבל למ"ד יתן שבת גדולה לעבד ושבת קטנה לרב צריך לחלק בין עבד לאשה דעבד הואיל וקנאו בדמים תקנו לרב שבת קטנה אבל גבי אשה דמה שמעשה ידיה שלו תקנה דרבנן הוא לא תקנו לו שבת. ע"כ.
הרא"ש ז"ל:

חידושי הר"מ מסכת בבא קמא דף פו עמוד א

רבא אמר כו'. תוס' דחו גירסת הגאונים הכל לעבד דשבת קטנה למה לא יהיה לרב ע"ש. ולע"ד נראה דהא בהמה דהדקה באינדרווא קי"ל דפטור דבטול מלאכה אינו אלא כמניעת ריוח וכמבטל כיסו דפטור, רק באדם גלי קרא דחייבים בשבת דידיה. וא"כ בעבד למה ישלם החובל כלל שבת לרבו או נגר רבו הוי כשבת דבהמה שביטל ממנו ושורו ממלאכה, וע"כ הטעם דהא העבד הוא אדם בפני עצמו וחייבים לו בשבת וממילא מה שקנה עבד קנה רבו ובחייב שלו וזכה הרב ומטעם חייב דעבד כנ"ל. אבל לא בשביל חייב שלו כנ"ל. וזה שפיר בעבד כנעני משא"כ בעבד עברי של חברו דאף דצריך לעשות מלאכה אבל ריוח זה שע"י חבלה אין הרב זוכה בו כלל. וא"כ הא מצד שיתחייב לרבו ע"י מה שמבטל עבדו ממלאכה ע"ז אין חייב כלל כמו בהמתו. **רק דנתחייב לעבד ועל ידי כן יזכה בו רבנו**, והא אין לרבו דעבד עברי בזכות זה שמרויח ע"י חבלה כיון דאי בעי חבל לא מצי כדאמר לקמן (פז א) בבת קטנה כנ"ל. וא"כ ממילא להיפך בשלמא שבת גדולה שהיא פחת שיוי דמים היה סברא דלרב שהיה לו עבד עברי הוה דמים והפסידו, רק דהא היה לו רק על זמן וסגי במה שילקח קרקע ויאכל פירות עד שיצא שש ויש לו תשלומי עבדו. אבל **שבת קטנה שאינו חייב כלל לרבו רק לעבד** מצד עצמו ואין לרבו זכות כלל. ושפיר הכל לעבד היינו שבת קטנה לגמרי הוי לעבד ושבת גדולה ילקח בהן קרקע ויאכל פירות כנ"ל. ודברי הגאונים ברורים לע"ד:

רַפְּאָ וְרַפְּאָ: מרכא סלוק, רבוי והגבלה. **רַפְּאָ** – סלוק הגבלת הרפוי רק עד אשר חיייתה (המכה) כל צורכה - אינו חייב לרפאותו. **רַפְּאָ** - רבוי הפעמים לרפא כל עוד לא חיייתה המכה כל צרכה כנלמד ב-**המשנה בבלי בבא קמא פגב**, (המכה) חיייתה ונסתרה חיייתה ונסתרה (רבוי המכה) - חייב לרפאותו, היינו שלא ברצף זמן אלא לסרוגין, חלה ההלכה **רַפְּאָ וְרַפְּאָ**: – אפשר שזה גם נלמד מכפל המלים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ד) כי במצוותך האמנותי - תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א - התשפ"ג; **תמצית ההשערות**: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; מונח - רבוי; מהפך פשטא - מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא - מצרף; תבר - מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא - שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא - קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא - קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא - קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא - קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא - סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול - מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא - פשוט, I; זקא-קטן - 2; זקא-גדול - 3; רביע - 4; מונח רביעי - לפחות 4; ... זקא-קטן בחצי פסוק - היקף השלישיה; קדמא - סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם - יוצא מהענין; קדמא ואולא - בסדר זה או הפוך, הצגת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט); תלישא-קטנה = תרסא - דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלסא - דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה; פור - דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.6 שמות משפטים כא,א (התשע"ו)
שמות משפטים כא,כט:

פ [כח] וְכִי-יִגַּח שׁוֹר אֶת-אִשׁוֹ וְנָתַן סִקּוֹל יִסְקְלוּ הַשׁוֹר וְלֹא יִאָּכַל אֶת-בְּשָׂרוֹ וְבָעַל הַשׁוֹר נָקָה:
[כט] וְאִם שׁוֹר נִנְחָה הוּא מִתְּמַלְ שְׁלֹשִׁים וְהוֹעֵד בְּבַעְלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהִמִּית אִישׁ אֹו אִשָּׁה הַשׁוֹר יִסְקָל וְגַם-בְּעָלָיו יוֹמָת:
[ל] אִם-כֶּפֶר יֹושֵׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדִיָן נַפְשׁוֹ כָּכֹל אֲשֶׁר-יוֹשֵׁת עָלָיו:

בשנת התשע"א עסקנו ב-(כא,כט) וְאִם - פזר מעביר התכונה הנלמדת אחריו למקום אחר: (א) שלש שנה לחזקת בתים ועוד דברים.
 (ב) וְאִם שׁוֹר נִנְחָה הוּא - פזר תרסא קדמא ואולא, כעין בנין אב ללמד מנזקי שור המצוי אל נזקי בעלי חיים אחרים.

מבוא להמשך העיון: פסוק (כא,כח) מלמד על שור תם שהרג איש או אשה, פסוק (כא,כט) פותח בכיצד שור תם נעשה מועד ומה ההשלכות מכך. המלים וְהוֹעֵד בְּבַעְלָיו לרש"י שהעידו עליו בבית דין, לתוספות שכבר נעשה מועד. הגמרא מביאה דעות שונות כיצד שור נעשה מועד ו-(רמב"ם פ"י הל' נזקים) פוסק כי בכל אחד מהאופנים הנידונים שור תם נעשה מועד ולא בלשון אלא. למאן דאמר כי מועד לשוורים מועד לבני אדם משמע שהעידו בבעליו בפני בית דין שהוא הזיק שוורים ו/או אנשים בדרכי ההיזק של קרן ותולדותיה, כ-(רמב"ם נזקי ממון פ"ה"ג) והואיל וכל בהמה חיה ועוף שהרגו אדם נסקלין היאך ימצא מועד להרוג עד שישלמו בעליו את הכופר, כגון שהרג שלשה גויים ואחר כך הרג ישראל שהמועד לגויים הרי זה מועד לישראל, או שהרג שלשה ישראל טרפה ואחר כך הרג שלם, או שהרג וברח והרג וברח והרג וברח וברכיעי נתפס שאין הבעלים חייבין בכופר עד שייסקל השור. וכן אם סכן שלשה בני אדם כאחד או הרג שלש בהמות הרי זה מועד להריגה ובעליו משלמין את הכופר. וכן אם הכירו העדים את בעל השור ולא הכירו את השור בפעם ראשונה ושנייה ושלישית וברביעית ראו שורו שהרג ולא היו יודעין אם זה הוא השור שהרג בשלשה פעמים הראשונות או אחר היה, הואיל והועדו הבעלים שיש להם בבקרתם שור שהרג שלשה פעמים היה להם לשמור כל בהמתם ומאחר שלא שמרו משלמין את הכופר.

תבנית הטעמים של נְנַח הוּא - קדמא ואולא, מלמדת על דרשה בסדר מסוים בפסוק והיא כעין פרט כלל ופרט. לא נבדק האם זה גם כמידת הדרישה בשם זה. הפרט הפותח וְאִם שׁוֹר מתברר בפרט אחד מהפרטים שאחר-כך. אחריה נמצאת (א) בתבנית הטעמים של מִתְּמַלְ שְׁלֹשִׁים - מונח רביעי, ע"פ (משנה ב"ק פ"א,מ"ד) רמז להמישה נזקי קרן כאב (וארבע תולדות) בשור התם שאחרי שלוש פעמים של אחת מן הפעולות השור נעשה מועד. ועוד אפשר שמלמד על מה ההבדלים בינו ובינו שור תם;
 (ב) תוכן ותבנית הטעמים של וְהוֹעֵד בְּבַעְלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ - מהפך פשטא מונח זקא-קטן, מלמד במי העידו בבית הדין ומה היה עליו לעשות בעקבות העדות; (ג) תוכן ותבנית הטעמים של הַשׁוֹר יִסְקָל וְגַם-בְּעָלָיו יוֹמָת: מלמד דין השור שהרג אדם ודין בעליו. יוֹמָת משמעו שאם הוטל כופר כספי על הבעלים של השור, בזה כפרתו. אומדנת הכופר מרומזת בטעם תלישא-קטנה (=תרסא) במלת (כא,כט) שׁוֹר בתחילת הפסוק.

ע"פ [בבלי בבא קמא מ"א] שור תם שנגח אדם ומת הורגים השור. אבל שור מועד (שם שם י"ג) אִם-כֶּפֶר יֹושֵׁת עָלָיו יִשְׁלַם גַּם כּוֹפֵר יִדְוֹן שִׁישׁ אֹומְדָנָא שֶׁל נִיגָחִים ע"י תם האם ימותו ואז השור ההורג אדם בנגיחה השלישית או הרביעית (מחלוקת מתי נקבעת חזקה) נהיה מועד ומחייב בעליו בכופר.
 בדפים הבאים בבבלי ב"ק נדרשת אומדנת דמים בבן-הורין שהרגו שור.
 (כא,כט) שׁוֹר - תלישא-קטנה בתפקיד דרישת שיעורין אִיסוֹר הנאה בפרוטה, אִיסוֹר אכילה בכזית בשחיטת השור אחר גמר דין על בשר ועל העור נלמד מ-(כא,כח) אֶת-בְּשָׂרוֹ
 (שם שם י"ג) שׁוֹר - תלישא-קטנה (תרסא) רמז על אומדנא של ב"ד על הדמים שישלם המזיק, רבי ישמעאל אומר דמי ניזק, רבי עקיבא אומר דמי מזיק

כיצד השור התם נעשה שור מועד?

[בבלי בבא קמא כג,ב] מתני'. איזהו תם ואיזו מועד? מועד - כל שהעידו בו שלשה ימים, ותם - משיחזור בו שלשה ימים, דברי ר' יהודה; רבי מאיר אומר: מועד - שהעידו בו שלשה פעמים, ותם - כל שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח.
 גמ'. מאי טעמא דר' יהודה? אמר אביי: תמול - חד, מתמול - תרי, שלשום - תלתא, ולא ישמרנו בעליו - אתאן לנגיחה רביעית; רבא אמר: תמול מתמול - חד, שלשום - תרי, ולא ישמרנו האידנא - חייב. ור"מ מ"ט? דתניא, א"ר מאיר: [בבלי בבא קמא כד,א] ריחק נגיחותיו חייב, קירב נגיחותיו לא כל שכן;
 ... [בבלי בבא קמא כד,א] תנו רבנן: איזהו מועד? כל שהעידו בו שלשה ימים, ותם? שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח, דברי ר' יוסי; ר' שמעון אומר: מועד - כל שהעידו בו שלש פעמים, ולא אמרו שלשה ימים - אלא לחזרה בלבד. אמר רב נחמן אמר רב אדא בר אהבה: הלכה כר' יהודה במועד, שהרי ר' יוסי מודה לו, והלכה כרבי מאיר בתם, שהרי ר' יוסי מודה לו. אמר ליה רבא לרב נחמן, ולימא מר: הלכה כרבי מאיר במועד, שהרי רבי שמעון מודה לו, והלכה כרבי יהודה בתם, שהרי רבי שמעון מודה לו! אמר ליה: אנא כרבי יוסי סבירא לי, דרבי יוסי נימוקן עמו. אבעיא להו: שלשה ימים דקתני, ליעודי תורא או ליעודי גברא? למאי נפקא מינה? דאתו תלתא כיתי סהדי בחד יומא, אי אמרת ליעודי תורא - מייעד, ואי אמרת ליעודי גברא - לא מייעד, מימר אמר השתא הוא דקמסהדו בי, מאי? תא שמע: אין השור נעשה מועד - עד שיעידו בו בפני בעלים ובפני בית דין, העידו בו בפני בית דין ושלא בפני בעלים, בפני בעלים ושלא בפני בית דין, אינו נעשה מועד - עד שיעידו בו בפני בית דין ובפני בעלים;

הבדלים בין השור התם ובין השור המועד

רש"י (כט) מִתְּמַלְ שְׁלֹשִׁים - הרי שלש נגיחות. וְהוֹעֵד בְּבַעְלָיו - לשון התראה בעדים, כמו "העד העיד בנו האיש" (בר' מג,ג).
 רבי יוסף בכור שור (ריב"ש) (כט) וְאִם שׁוֹר נִנְחָה הוּא מִתְּמַלְ שְׁלֹשִׁים - כגון שהוחזק נְנַח משתים או שלש פעמים, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה (ראה משנה ב"ק ב,ד). וְהוֹעֵד בְּבַעְלָיו - שהתרו והועדו לשמרו; והוא לא שמרו, וְהִמִּית בפשיעתו. הַשׁוֹר יִסְקָל - כמו אותו שלמעלה (טו) (שם' מש' כא,כח).

תורה תמימה מִתְּמַלְ שְׁלֹשִׁים - תנן, איזה הוא מועד, כל שהעידו בו שלשה ימים^(ט) דכתיב וְאִם שׁוֹר נִנְחָה הוּא מִתְּמַלְ שְׁלֹשִׁים, תמול מתמול חד, שלשום תרי, וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ האידנא חייב^(ט) [ב"ק כ"ג ב']:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טורד"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרשא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרנא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – כד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק I** – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, I; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בהצני פסוק – היקש; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = **גרש** = **גרשי"ם** – יוצא מהענין; **קדמא ואלא** – בסדר זה או הפוך, הצנת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שכהה: **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שכהה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

והועד בבבלי – תניא, ננח ואח"כ הקדיש ננח ואח"כ הפקיר^(ט) [ת"ת הערה רט] קודם גמר דין, דלאחר גמ'ד אינו ברשותו להקדישו ולהפקירו: פטור, שנאמר **והועד בבבלי וגו' והמית איש וגו' השור יסקל ונמ-בבלי יומת**, עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד^(ט) [ב"ק י"ג ב']: [ת"ת הערה רי] ר"ל בבעלים אחד, כך פירש"י, וברמב"ם פ"ח ה"ד מנז"מ כתב עד שיהיו לו בעלים בשעת הזיק ובשעת העמדה בדין, (טט) ואחרי שו"ט מסיק שגם לרמב"ם בעלים אחד החל מזמן העמדה בדין וגמר דין ומיתת השור. למעט מצב שהשור הפקר או נמכר או הקדש לפני גמר דין שאז צריך למנות שלוש נגיחות מחדש. אחרי גמר דין לא יועילו מעשי הבעלים] **והועד בבבלי** – א"ר יוחנן, אין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין, מאי טעמא? דאמר קרא **והועד בבבלי**, אמרה תורה יבא בעל השור ויעמוד על שורו^(ט) [שם ק"ב ב']: [ת"ת הערה ריא] ובספרי פ' שופטים ילפו ענין זה מפסוק ועמדו שני האנשים אשר להם הריב יבא בעל הריב ויעמוד על ריבו, ואמנם מדאורייתא אין זה אלא בדיני נפשות אבל בדיני ממונות אין זה אלא מדרבנן, וע' בשש"מ כאן ובחומ"ס ק"י ט"ו:]

משנה ב"ק פ"א, מ"ד

[*] **חמשה תמין** (בנזקי קרן כאב וארבע תולדות) **וחמשה מועדין** (בנזקי קרן כאב וארבע תולדות) **הבהמה אינה מועדת** (טט: א) לא ליגח (טט: ב) ולא ליגוף (טט: ג) ולא לשוך (טט: ד) ולא לרבוץ (טט: ה) ולא לבעוט. (טט: טז) שני אבות הנזיקין הבאים תמיד מועדים) **השן מועדת לאכול את הראוי לה הרגל מועדת לשבור בדרך הלוכה** (טט: טז) וכאן נלמדת החכה לאבות נזיקין שמשלמים נזק שלם) **ושור המועד ושור המזיק ברשות הנזיק והאדם הואב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש** **היי אלו מועדין רבי אלי(עזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדין והנחש מועד לעולם. מה בין תם למועד אלא שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם מן העלייה:**

פירוש המשנה לרמב"ם בבא קמא פ"א, מ"ד

בקרן, ונגיפה באיזה אבר מאברי הגוף, ושור המועד הוא שבו נאמר והועד בבעליו וכו' שכבר נעשו נגיחותיו על הרוב. ואמרו ושור המזיק ברשות הנזיק, הוא דעת מי שסובר שאפילו התם ברשות הנזיק משלם נזק שלם ויהיה דינו אצלו כמועד, ויתבאר שאין זה נכון. וענין משנה זו כן וכאלו אמר **חמשה תמין מתחלתן** (בנזקי קרן) **ואם הועדו חמשתן מועדין, ושן ורגל מועדין מתחלה, ויש מועדין אחרים כיוצא בן והם הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש. והטעם שלא מנאם כולם אמר אחד עשר מועדין הן, לפי שהם מעטי המציאות בישוב כל שכן שיזיקו בערים וברדלס הוא "אלצ'בע" וענין מן העליה, ממיטב נכסיו והמובחר שבהם כמו שאמרו הנזיקין שמין להם בעידיה. ואין הלכה כר' אליעזר.**

כלל **ננח הוא** – קדמא ואולא, בתפקיד של דרישה בסדר מסוים, והיא כעין פרט כלל ופרט. ואפשר כי מרומז לדרשו בכעין פרט וכלל ופרט, או כלל ופרט וכלל. מתחיל בנזקי קרן של שור תם כאב מזיק וארבע תולדותיו ומשלם חצי נזק, ואחרי שהתחזק לשלש פעמים של אב אב או תולדה נעשה מועד, ומורחב מן השור לבעלי חיים שונים שתמיד מועדים ומשלמים נזק מלא.

פרט (א) בתבנית הטעמים של מתקבל שלשם – מונח רביע.

מתקבל שלשם – מונח רביע, ע"פ [משנה ב"ק פ"א, מ"ד] רמז לחמישה נזקי קרן כאב (וארבע תולדות) בשור התם שאחרי שלוש פעמים של אחת מן הפעולות שבהן השור נעשה מועד.

רמז על ששה חילוקים בין שור מועד ושור תם

ללמד על לפחות ארבעה דברים, **תורה תמימה (שמ' מש' כא, בט)** **ואם שור ננח** – בא הכתוב לחלק בין תם למועד **בחמשה דברים**, (טט) – א) מועד צריך עדים^(ט) (**הערה רה**: ר"ל העדאה והתראה כמש"כ **והועד בבבלי**): ותם אין צריך. (טט – ב) מועד משלם את הכופר ותם אינו משלם. (טט – ג) מועד נותן שלשים של עבד ותם אינו נותן. (טט – ד) מועד משלם נזק שלם ותם חצי נזק. (טט – ה) מועד משלם מן העליה ותם מגופו^(ט) [מכילתא]:

תורה תמימה הערה רו שלשת החלוקים הראשונים קאי על שור שהמית אדם שמבואר בהמשך פסוקים אלו, ובשנים האחרונים על שור שהמית שור, ופרטיהם מבוארים בפסוקים ל"ה ול"ו, ומה שלא חשיב כאן (טט – 1) החילוק שתם אינו משלם על פי עצמו ומועד משלם על פי עצמו כמבואר בב"ק ט"ו א', י"ל משום דחילוק זה נובע ממקור אחר שאינו שייך לפרטי החדושים שבפרשה כאן, והוא מה דקיי"ל פלגא נזקא קנסא ומכלל דקיי"ל מודה בקנס פטור, וגו'

בסיכום מתקבל שלשם – מונח רביע, (א) ע"פ [משנה ב"ק פ"א, מ"ד] רמז לחמישה נזקי קרן כאב (וארבע תולדות) בשור התם.

(ב) עשוי ללמד על ששה חילוקים בין שור מועד ושור תם, חמישה מ-**(שמ' מש' כא, בט)**, ועוד אחד ממקור אחר.

(ג) מדיוני הגמרא מתברר (א) שחזקת שלוש נגיחות אינה דווקא בשלושה ימים רצופים, (ב) עשויות להיות נגיחות שלא הועדו ולכן אינן נחשבות (ג) נגיחות בזמנים לסירוגין (כגון יום כן, יום לא) – הנגיחה הראשונה מצטרפת לספירה, לעומת נגיחות בהפלגת ימים קבועים – הנגיחה הראשונה אינה מצטרפת לספירה. לכן אפשר כי **מתקבל שלשם** – מונח רביע, מלמד על יותר משלושה ימים שבהן ארעו נגיחות.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טסור"ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג; מצצת ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' ששעויה לגזול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו I – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, I; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביעי – 4; מונח רביעי – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה, עיריה, שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה, עיריה, שגגה = שכהה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע"פ.

1.7 שמות משפטים כא,א (התשע"ז)

שמות משפטים כא,א: ואם שור ננח הוא מתקבל שלשם והועד בקעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יפקל ונמ בקעליו יומת:

תבנית הטעמים הבאה בפסוק היא בכתוב **והועד בקעליו ולא ישמרנו** - מהפך פשטא מונח זקא-קטן,

העידו בבעליו בבית הדין (בעלות רציפה בין העדות ובין ההוצאה למיתה של השור) ומה היה עליו לעשות בעקבות העדות:

[בבלי בבא קמא מה,ב] מתני'. קשרו בעליו במוסרה ונעל בפניו כראוי (רש"י: שמירה פחותה דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה) ויצא והזיק, אחד תם ואחד מועד - חייב, דברי ר"מ; רבי יהודה אומר: תם - חייב, ומועד - פטור, שנאמר: **(שם' מש' כא,כח)** ולא ישמרנו בעליו (ט: בשנוי סדר המלים), ושומר הוא זה **[בבלי בבא קמא מ,א]** לר"י - דעבד ליה שמירה פחותה ולא עבד ליה שמירה מעולה; ו"א אומר: אין לו שמירה אלא סכין (רש"י: אפילו שמרו שמירה מעולה והפיל הכותל ויצא, חייב).

ושלש מחלוקות בדבר לר"מ בשמירה פחותה חייב ובמעולה פטור ולר"י בפחותה נמי פטור ולר"א במעולה נמי חייב.

[בבלי בבא קמא מ,א] לר"א בן יעקב - דלא עביד ליה שמירה כלל! דתניא, ר"א בן יעקב אומר: אחד תם ואחד מועד ששמרן שמירה פחותה - פטורין, **[בבלי בבא קמא מה,ב] גמרא:** ... תניא, ר"א בן יעקב אומר: אחד תם ואחד מועד ששמרו שמירה פחותה - פטור. מאי טעמא? סבר לה כר"י, דאמר: מועד בשמירה פחותה סגי ליה,

(א) ר' מאיר שמירה פחותה לתם ולמועד. נגח והזיק או הרג, בעליו חייב ובמעולה פטור.

(ב) ר' יהודה ע"פ רש"י בגמרא שמירה מעולה לתם, שמירה פחותה למועד ופטור.

(ג) ר' אלעזר שמירה מעולה לתם וחייב, למועד תועיל רק סכין, היינו להרגו, כגון בשחיטה, אבל זה כבר ענין אחר.

(ד) ר' אליעזר בן יעקב שמירה פחותה לתם ולמועד. נגח והזיק או הרג, בעליו פטור

והועד בקעליו ולא ישמרנו - מהפך פשטא מונח זקא-קטן, זקא-קטן מלמד על שתי דרשות, מהפך פשטא מלמד שלפחות דרשה אחת יוצאת מפשט הכתוב.

מוצע לומר כי הפשט מלמד על (א) בעלות אחת משעת העמדה לדין, גמר דין, מיתת השור. (ב) חיוב הבעלים רק בהתראה בפניו בבית דין **[בבלי ב"ק כג,ב,כד,א]**. ללא התראת הבעלים בבית דין שלש פעמים פטור כציטט **[תורה תמימה** להלן **ת"ת] והועד בקעליו** - מגיד שאינו חייב עד שיתרו בו⁽²⁾ **[מכילתא]**: (ג) חיוב הבעלים אם לא שמרו.

ולא ישמרנו - הפשט אומר שלא שמר, אבל הדרשה **[בבלי בבא קמא מה,ב] מתני'** מלמדת שביצע שמירה פחותה כנדרש (קשר, נעל) ולכן לא שמר באמצעים אחרים.

היוצא מן הפשט (בדרך א) ע"פ **[אור החיים] והועד בקעליו** אם היו לו ב' בעלים חייבים שניהם מיתה, ולא יהיו פטורין כב' שהרגו אדם למ"ד (סנה' עח,א) כי התם (שנים שהרגו ביחד אדם) פטורין ממיתה בידי אדם, וחייבים מיתה בידי שמים, (וכאן אמור היה להיות כנ"ל) אלא שכאן חייבים גם בכופר להיתו ממון (היינו) חייבין אפילו בידי אדם (וחיוב הכופר בבית דין גורם לחיוב בידי שמים).

היוצא מן הפשט (בדרך ב) ע"פ **[ת"ת] ולא ישמרנו** - קשרו בעליו במוסרה ונעל בפניו כראוי ויצא (השור) והזיק, ר' יהודה אומר, תם חייב ומועד פטור, שנאמר **ולא ישמרנו** ושומר הוא זה⁽³⁾ **[ב"ק מ"ה ב']**: [ט: פסוק **(כא,כח)** עוסק בשור מועד, והשמירה המינימלית האמורה להועיל, שעל בעליו של השור לעשות (מכונה שמירה פחותה) הוא לקשור השור במוסרה ולנעול בפניו. לכן אם הבעלים עשו הנדרש הם פטורים מנזק השור המועד לרכוש. ואילו על הריגת אדם עליהם לשלם כופר.

[ת"ת] הערה (יג) ר"ל פטור הוא מצד העדאה שבו אבל צד תמות במקומו עומד ומשלם חצי נזק, משום דקרא ד-**ולא ישמרנו** שדי

בשמירה פחותה גלי קרא גבי מועד כדמפרש. והנה אף כי במשנה ובגמרא נ"ה ב' הביאו בענין זה הפסוק **(כא,כז)** **ולא ישמרנו בקעליו**, בכ"ז קבענו הדרשה בכאן משום דכאן נתבאר כל דיני מועד, וקרוב לודאי דכונת הגמרא לפסוק זה המוקדם, ומה שנקטו **(כא,כז)** **ולא ישמרנו בקעליו** אשיגרא דלשון הפסוק הבא הוא.

ואמנם זה פשוט דמ"ש כאן **ולא ישמרנו** אינו לפטור ממיתה בשמרו שמירה פחותה, יען כי לענין מיתה לאו בשמירה תליא, שהרי גם שור ההפקר חייב מיתה אלא נ"מ לענין שיפטור מכופר:

והועד בקעליו ולא ישמרנו - מהפך פשטא מונח זקא-קטן, היש תועלת לעדות בהתחלפות בעלים?

ועוד אם התחלפה בעלות על השור בין הזמן שנגח והרג ובין העמדה לדין, הנגיחות וההתראה שהיו בשעת בעלות ראשונה אינן נחשבות לגבי הבעלים החדשים, וצריך שתקרה נגיחה הורגת חדשה והתראה חדשה כדי לחייב את הבעלים החדשים. טעם מונח של מלת **ולא** שלפני זקא-קטן מרמז על מצב ביניים כזה.

רש"י **והמית איש וגו'** - לפי שנאמר **(שם' מש' כא,כח) כ"י-ינח**, אין לי אלא שהמיתו בנגיחה, המיתו בנשיכה, דחיפה, בעיטה, מניין?

תלמוד לומר: **והמית. ונמ-בקעליו יומת** - בידי שמים (ט: **ונמ-בקעליו יומת** - ס"ת מו"ת, היינו מיתה בידי שמים, כי למיתה בבי"ד בד"כ נאמר מות יומת כמשך פ"רש"י); יכול בידי אדם? תלמוד לומר: "מות יומת המכה ורצח הוא" (במ' לה,טז) - על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו (ראה כתובות לז,ב).

[בבלי בבא קמא כד,ב] מתני'. שור המזיק ברשות הניזק כיצד? נגח, נגף, נשך, רבץ, בעט, ברשות הרבים - משלם חצי נזק, ברשות הניזק - רבי טרפון אומר: נזק שלם, וחכמים אומרים: חצי נזק.

והמית איש - מרכא טפחא, כיתור לרבות על נגיחה שממיתה אופנים אחרים של התנהגות שור הממיתים: נשיכה, דחיפה, בעיטה, (נגף, רבץ)

[משנה סנהדרין פ"ט,מ"א] ... (המזיק) דחפו (לניזק) לתוך המים או לתוך האור ויכול לעלות משם ומת פטור שיסה בו את הכלב שיסה בו את הנחש פטור השיך בו את הנחש רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין

[רבי יוסף בכור שור] (ריב"ש) (כט) ונמ-בקעליו יומת - לפי הפשט, פעמים שהוא חייב מיתה, כגון: הניח אותו לילך, לדעת, כדי שיהרוג אדם שהוא שונא, והורגו, אז חייב מיתה; דהוה ליה כמי שהרגו בידיים, כמאן דאשקיל עליה בידקא דמיא (ראה סנה' עז,ב). ולפי הפשט נראה, שאם ירצו היורשים, ימות, ואם ירצו, יקחו דמים.

ונמ-בקעליו - מקף כרב-מצב של דעת בעל השור (א) השור הרג שלא בדעת בעליו (ב) ע"פ ריב"ש הניח לשור לילך בדעת בעל השור שיהרוג אדם שבעל השור שונא (ראה סנה' עז,ב)

בעזרת רב אברהם וייס ה"ו כולל אור משה: במצב (ב) ריב"ש מפרש כי בעל שור המניח לשור להרוג אדם זה כמו כוח ראשון בפתיחת סכר מים ומכוח זה המים הורגים אדם (בבלי סנה' עז,ב). זה כמי שהרגו בידיו ואז חייב מיתה בידי ב"ד (ראה סנה' עז,ב)

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמתי – הלהים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרשא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרנא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממעים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – כד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק 1** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה, עיררה, שגגה = שכהה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה, עקירה, שגגה = שכהה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

ויש לומר שהמקף עשוי ללמד להוציא מדעת ריב"ש, כי אין הלוך השור וההריגה של אדם כוח ראשון כמו פתיחת סכר בידי אדם. ונשאר שגם אם השור הרג בדעת בעל השור, בעל השור פטור **יומת** – סלוק, מגביל, שאין כאן מיתה בבית דין. פי' ספורנו בדנין שמים חייב אם אין שם עדים שיחייבוהו בכופר (טט: כאומדן בית דין המרומו בטעם תרסא במלת "שור" בתחילת הפסוק). רמב"ן: קבלת רבותינו ז"ל (מכילתא כאן, סנה' טו, ב) שהיא מיתה בידי שמים. וראיתי שלא בא בתורה בחייבי מיתות ב"ד "יומת" בלבד, אבל "מות יומת" נאמר בכולן. (טט: כאן מביא שלושה ענינים שבהן "יומת" הוא מיתה בב"ד אלא שיש להן הסבר במקומם).

שמות משפטים כא, כט: ואם שור ננח הוא מתמל שלשם והועד בפעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל ונמ-פעליו יומת:

או אשה – מונח אתנח **השור יסקל** – פשטא זקף-קטן **ונמ-פעליו יומת** – טפחא סלוק **(בבא קמא כד, ב)** ואמר רבא שור טריפה שהרג חייב ושור של אדם טריפה שהרג פטור. מאי טעמא? אמר קרא **השור יסקל** – פשטא זקף-קטן **ונמ-פעליו יומת** – טפחא סלוק **(בבא קמא כד, ב)** כל היכא דקרינא ביה **ונמ-פעליו יומת** – טפחא סלוק, הסלוק מגביל את מלת **יומת** למצב שבעל השור אינו טריפה שימות מכך (הוא בר קיום) וטפחא פותחת טפח להתאפיין ממלת הסלוק ואז יש אפשרות להמיתו בידי בית דין **ונמ-פעליו** – טפחא בתפקיד אפיון מתפשט לוקחת את האפיון המשותף מטפחא סלוק ומאפינת עמו את שלפניה. היות בעל השור בר קיום שבי"ד יכול להמיתו אז קרינן ביה **השור יסקל** – פשטא זקף-קטן. פשוט שהיות והבעלים בר קיום להיות נידון במיתה בב"ד אז גם שורו יכול להיות נידון למיתה בב"ד **(בבא קמא כד, ב)** וכל היכא דלא קרינן ביה **ונמ-פעליו יומת** – טפחא סלוק, אבל אם בעל השור אינו בר קיום כי הוא טריפה שימות מכך אז אין אפשרות להמיתם בידי בית דין ולכן **(בבא קמא כד, ב)** לא קרינן ביה **השור יסקל** – פשטא זקף-קטן, פשוט שהיות והבעלים לא בר קיום ולכן אינו נידון במיתה בב"ד אז גם שורו לא יכול להיות נידון למיתה בב"ד.

רב אשי אמר אפילו שור טריפה נמי שהרג פטור. מאי טעמא? כיון דאילו בעלים הוו פטירי שור נמי פטירי.

רב אשי לומד השור יסקל – פשטא זקף-קטן, שני מצבים שוים (א) בעלים בר קיום ובר עונשין בידי בית דין שור בר קיום ובר עונשין ולהפך בעלים לא בר קיום אז אין עונשין בידי בית דין וגם השור לא בר עונשין (ב) שור בר קיום ובר עונשין בידי בית דין בעלים בר קיום ובר עונשין ולהפך שור לא בר קיום אז אין עונשין בידי בית דין וגם בעלים לא בר עונשין **השור יסקל** – (אתנח) פשטא זקף-קטן, ואחריה **ונמ-פעליו יומת** – טפחא סלוק, תבנית טעמים (אתנח) פשטא זקף-קטן ובה ואחריה שתי הלכות מאפשר דרשה אלפניו ולאחריו. כאן לומד מעצמו (השור) ומאחריו (בעליו) שאם השור או בעליו טרפה אזי שניהם פטורים, ומעביר דרשת טרפה אפילו באחד משניהם אלפניו ל-**איש או אשה** שאם ההרג טרפה אז שור שהרג את הטרפה פטור כמ"ש בסנהדרין (דף עח),

שמות משפטים כא, לא: אם-כפך יושת עליו ונתן פדונו נפשו ככל אשר יושת עליו:

(בבלי בבא קמא כו, א, כז) מאן תנא כופרא כפרה? (א) אמר רב חסדא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה היא דתניא **ונתן פדונו נפשו** דמי ניזק (ב) **רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה** אומר דמי מזיק מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר כופרא ממונא ומר סבר כופרא כפרה אמר רב פפא לא דכולי עלמא כופרא כפרה והכא בהא קא מיפלגי מר סבר בדניזק שיימינן ומר סבר בדמזיק שיימינן מאי טעמייהו דרבנן נאמר השתה למטה ונאמר השתה למעלה מה להלן בדניזק אף כאן בדניזק ורבי ישמעאל **ונתן פדונו נפשו** כתיב ורבנן אין פדיון נפשו כתיב מיהו כי שיימינן בדניזק שיימינן **(רש"י ונתן פדונו נפשו, דמי ניזק דברי רבי ישמעאל, ר"ע אומר דמי מזיק (ב"ק כו):** **(בעל הטורים) פדונו, ב'** במסורה, הכא, ואידך **(תה' מט, ט)** **ונתן פדונו נפשו**, רמז למ"ד (בבא קמא מ; א) כופרא כפרה, בשביל שיקרה נפשם בעיני הקב"ה נתן להם כופר לכפרה, **פדונו נפשו**, בגימטריא הדמים של מזיק ובגימטריא הדמים של נזק: **(תה' מט) (ח) אף לא-פדה יפדה איש לא-יתן לאלקים כפרו:** (ט) **ונתן פדונו נפשו ונתן לעולם:** **(אור החיים) פדונו נפשו**, נחלקו בפרק ארבעה וחמשה (ב"ק מ.) בשל מי שמין, אם בשל מזיק, אם בשל נזק, והיה נראה כי להאומר בשל מזיק אם המית שור של ב' בני אדם, חייבין לשלם דמי כל אחד מהם, כי כולן נתחייבו לשמים, ולהאומר של ניזק אינם חייבין אלא דמי הניזק, וקשה אם כן מאי בעי שם רב נחמן לרב אחא בר יעקב אם חייבין לתת כופר כל אחד שלם, הלא דבר זה מחלוקת התנאים, אלא ודאי דהן אמת להאומר בשל מזיק, ודאי שצריך לשלם ב' כופרים, מידי דהוה שהמית שור אדם גדול ששורה מאתם, לאדם ששורה משמים, שחייב לשלם, ולא יגרע אם יחלקו לב' גופים, וחייבים לתת דמי כופר שנים, ובעיא דרב נחמן היא אליבא דחכמים, שסוברין שמין בשל ניזק, וכן משמע מדברי רמב"ם שפסק פרק יא מהלכות נזקי ממון (הלכה א) בדין דמי כופר ששמין דמי הנהרג, ובשור של שני שותפין פסק (שם פרק י הלכה ה) שחייבין ליתן כופר שלם כל אחד, והבן, וטעם שפסק רמב"ם לחומרא משום דהויא ספק כופר נפש:

אפשר כי התוכן מתיחס לכופר נפשו של בעל השור בדמי נהרג כפסק רמב"ם הל' נזקי ממון פי"א, ה"א. תבנית הטעמים של **(שמי' מש' כא, ב)** **ונתן פדונו נפשו** מתיחסת לכופר נפשתייהם של שני שותפין בעלי השור כפסק רמב"ם הל' נזקי ממון פי"ה, ה"ה. **נפשו** – זקף-קטן בתפקיד שניים, כאן נפשות של שני השותפים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנן, סוקן = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מרדף; רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע"פ.

1.8 שמות משפטים כא,א (התשע"ח)(בהשתתפות נחלת יעקב)

[בבלי בבא קמא סג – טד] עיון בפסוק

שמות משפטים כב,ו: כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אֶזְכָּרְהוּ לְשִׁמּוֹר וְנָגַב מִבֵּית הָאִישׁ אֶם־יִמְצָא הַנֶּגֶב יִשְׁלַם שְׁנָיִם:

העוסק בנושאים (א) הגדרת שומר חנם והיוביו, (ב) על מה אין חיוב שבועה (בלמד בכלל ופרט וכלל) אם הוא גנב, אם מישאו אחר גנב. הקדמה:

[טור אורח חיים הלכות תחומין סימן שצז] המפקיד פירות אצל חבירו אם קיבל עליו שמירתם הם כרגלי הנפקד (זה כעין בעלות קלושה ולכן אם עירב תחום שבת לכיוון מסוים הם כנפקד) ואם ייחד להם קרן זוית (משמע כאילו משכיר המקום למפקיד ולא קיבל על עצמו שמירה ואין לו אפילו בעלות קלושה) לכן הם כרגלי המפקיד (אם עירב תחום שבת לכיוון מסוים או טלטולם כמפקיד):

[מחנה אפרים הלכות שכירות סימן א] איברא דיש להבין בדבריהם כמה שאמר דכל נפקד סתמא משאיל רשותו למפקיד, דבפ' משילין אמתי' דמי שהיו פירותיו בעיר אחרת ועירבו בני אותה העיר לא יביאו לו מפירותיו אתמ' עלה המפקיד פירותיו אצל חבירו רב אמר כרגלי מי שהפקידו אצלו ואותביה ליה ממתני' דתנן ואם עירב הוא פירותיו כמוהו, ומשני אמר רב הונא מתני' כגון שיחד לו קרן זוית ופירש ר"י שיחד לו קרן זוית דאושלי ביתא (משאיל הבית למפקיד) הלכך ברשות המפקיד הן יע"ש, אלמא מוכח דכל נפקד סתמא לא משאיל מקום למפקיד עד שמייחד ליה מקום, אבל כי לא ייחד לו מקום ואין צריך לומר היכא דקביל שמירה לא השאיל ליה מקום. וכי תימא מי הכריחו לרש"י ז"ל לפרש דביחד קרן זוית דאושלי ביתא הוא ואמאי לא פירש דה"ט (דהיינו טעמא) דייחד קרן זוית משום דחשיב כאלו פירש ואמר דאינו מקבל עליה שמירה ותו אינם ברשותיה דנפקד אלא ברשותיה דמפקיד.

משאיל בית למפקיד ויש מקרה שלא משאיל בית

איכא למימר דהוצרך לפרש הכי משום דרב ס"ל דאפילו בסתמא (שלא דיברו על קבלת שמירה) קביל עליה נטירותא ואם כן בייחד ליה קרן זוית אמאי לא קיבל עליה שמירה, ולזה פירש דהיינו טעמא משום דכל שמייחד לו קרן זוית אושלי ליה ביתא. וכן משמע מאותה שאמרו בפ' קמא דפסחים ייחד לו בית זקוק לבער דקרינן ביה ביתך (היינו המפקיד). ועיין בספר מלחמות להרמב"ן ז"ל בסוף ב"ק גבי גונב מן העדר למקום שנטל יחזיר שכת' דמתני' דהמפקיד חבית אצל חבירו וייחדו הבעלי' מקום וכו' דכיון דיחדו הבעלים מקום נעשה רשותו של מפקיד יע"ש:

אם לא אמר הנפקד שהוא מקבל עליו חיובי שומר חנים, אם משאיל מקום הרי כלא קיבל אחריות אם לא משאיל מקום הרי כקיבל אחריות

לאחר עיון ב-**[טור] וב-[מחנה אפרים]** מובאת כאן המסקנה הבאה ובעזרת ההסבר של הרב גירש חיים נטע הי"ו.

(שמ' מש' כב,ו) כִּי־יִתֵּן – מקף מתאר התחייבות לשמירה או אי התחייבות,

תרסא כהגדרת מחיצה, מתאר קביעת מקום או אי קביעת מקום.

(שמ' מש' כב,ו) כִּי־יִתֵּן – מקף (א) קבלת הפקדה ללא התחייבות שמירה (ב) קבלת הפקדה עם חיובי שמירה

במצב (א) (הנפקד אומר למפקיד) הנח (סתמא) – ואמר מקום – משמעותו אינו מקבל עליו להיות שומר מכל סוג שהוא

הנח לפניך – זה כמו שמור בעצמך, אינו מקבל עליו להיות שומר מכל סוג שהוא

במצב (ב) (הנפקד אומר למפקיד) הנח לפני – משמעותו מקבל עליו להיות שומר חנים

הנח (סתמא) – ולא אמר מקום – משמעותו מקבל עליו להיות שומר חנים

(שמ' מש' כב,ו) כִּי־יִתֵּן – לא קבל עליו להיות שומר מכל סוג שהוא – פטור מפשיעה, פטור משבועה שאינה ברשותו

לא שלא יד – לא שייך לפסוק (כב,ו) אלא ל-(כב,ז)

כלומר פתיחת הפסוק מלמדת שהדיון בפסוק הוא אחרי שמיעטנו ממנו את המצב, שהנפקד לא קיבל עליו חיובי שמירה (אינו אפילו שומר חנים). והפסוק עוסק בשומר חנים.

(שמ' מש' כב,ו) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אֶזְכָּרְהוּ לְשִׁמּוֹר – **[בבא קמא סג,א] [בבלי שבועות מג,א]** מקרא זה נדרש בכלל ופרט וכלל לשבועת השומרים (כי מי שלא התחייב בשמירה התמעט מהכתוב וטעמיו **כִּי־יִתֵּן**) יצאו קרקעות, עבדים ושטרות שלא נשבעים עליהם, שהם מתמעטים מהפרטים **כֶּסֶף אֶזְכָּרְהוּ**.

ההמשך עוסק בשליחות יד באופן של השתמשות או גנבה **(שמ' מש' כב,ו) ... וְנָגַב מִבֵּית הָאִישׁ אֶם־יִמְצָא הַנֶּגֶב יִשְׁלַם שְׁנָיִם:**

(שמ' מש' כב,ז) אֶם־לֹא יִמְצָא הַנֶּגֶב וְנִקְרַב בְּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אֶם־לֹא שִׁלַּח יָדוֹ בְּמִלְאֶכֶת רֵעֵהוּ:

אחרי שהתברר בהקדמה מי אינו שומר חנים, נעייין במי שקבל על עצמו חיובי שומר חנים.

עיון בחיובי השומר חנים נמצא גם ב-**[בבלי בבא קמא קו,ב]**

הלימוד בכלל ופרט וכלל ב-**(שמ' מש' כב,ו)** נמצא גם ב-**[בבלי בבא מציעא נז,ב]**

[בבלי בבא קמא סב,ב פרק המרובה][משנה בבא קמא פ"ז,מ"א] מתני'. מרובה מדת תשלומי כפל ממדת תשלומי ארבעה וחמשה, שמדת תשלומי כפל נוהגת בין בדבר שיש בו רוח חיים ובין בדבר שאין בו רוח חיים (יש מספר מצבים **(שמ' מש' כב,ג)** **(שמ' מש' כב,ו)** **(שמ' מש' כב,ח)**), ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד **(שמ' מש' כא,ז)**, שנאמר: **כִּי יִנְגַב־אִישׁ שׂוֹר אוֹ־שֶׂה וְטָבְחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בְּקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאֶךְ־בַּעַזָּאן תַּחַת הַשֶּׂה:** אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל, ולא

הטובח ולא המוכר אחר הגנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

גמ'. (מטרת הגמרא לברר האם טוען טענת גנב משלם ד' וה' כאשר המשנה עוסקת רק בגנב)(הגמרא פותחת בדיון על מפקיד ונפקד וגניבה מהנפקד) ואילו מדת תשלומי כפל נוהגת בין בגנב בין בטוען טענת גנב, ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בגנב בלבד לא קתני (לא כתבה). (זה שהחילוק הזה לא מופיע במשנה) מסייע ליה לרבי חייא בר אבא, דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: (הנפקד) הטוען טענת גנב בפקדון – משלם תשלומי כפל, (ואם הנפקד) טבח ומכר – משלם תשלומי ארבעה וחמשה (מזה שהמשנה לא כתבה הבדל לגבי טבח ומכר בשומר פיקדון משמע שזה שווה בין לגנב ובין לטוען טענת גנב לגבי טביחה ומכירה). (הגמרא פותחת במהלך המנסה לשלול את הראיה לרבי חייא בר אבא בשם ר' יוחנן)

איכא דאמרי: לימא מסייע ליה (יש אומרים אולי יש סיוע) לרבי חייא בר אבא, דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: הטוען טענת גנב בפקדון – משלם תשלומי כפל, טבח ומכר – משלם תשלומי ארבעה וחמשה! מי קתני (האם כתוב במשנה) אין בין ? (כאשר כתוב "אין בין" או כל הנתונים נמצאים לפנינו), (אבל) מרובה קתני (כתוב במשנה), תנא ושייר. (משמעותו שיש עוד חילוקי הלכות ומה יש אפשרות לומר שלא מנה הכל ולכן יתכן שטוען טענת גנב לא ישלם ד' וה')

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טסור ל) כי במצוות האמנת – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התש"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות**: **אתנה, סוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפסא = טרסא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפסא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפסא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפסא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפסא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מרכא – כד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; **זרנא סגול –** מוסרף מהענין על הענין או גרוע ממנו; פשטא – פשוט; ו – זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מנח רביע – 4; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, וצגנת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישעמאל ו"ל"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער. מחיצה, עיריה, שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שער. מחיצה, עיריה, שגגה = שכהה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתשובה"פ.

(נשאר ללא הכרעה האם זה מסייע או לא ועתה הגמרא עוברת לדון במקור שיטת רבי חייא בר אבא שאם יתברר שהטוען טענת גנג טבח ומכר ישלם תשלומי ד' וה')

(המשך המשנה) **שמדת תשלומי כפל נוגחת כו'. מנה"מ** (מנה הני מילי = מניין לומדים זאת) ? דת"ר (שתנו רבנן): **(שמ' מש' כבח,ח)**
על-כל-דבר-פשע - כלל, (שמ' מש' כבח,ח) על-שור-על-חמור-על-שה-על-שלמה - פרט, (שמ' מש' כבח,ח) על-כל-אבדה - חזר
 וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון, יצאו קרקעות שאינן מטלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שטרות - שאף על פי שמטלטלין אין גופן ממון (במצב טוען טענת גנג לא יהיה על אלה תשלום של כפל), יצא הקדש – (שמ' מש' כבח,ח) **רעיהו** כתיב (הנפקד טוען טענת גנג על משהו של הקדש שהפקד אצלו, אינו משלם כפל). אי מה הפרט מפורש דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא, אף כל דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא, אבל עופות לא!
 (תגובה) ומי מצית אמרת הכי (שעופות לא)? והא (שמ' מש' כבח,ח) **שלמה** כתיב (ולכן אין בכלל נושא של נבלה המטמא במגע ובמשא)! (תגובה) אמרי: אנן **בעלי חיים** קאמרין, (ולכן לא עושים מכנה משותף לבעלי חיים ולדוממים ומסביר) אימא (תאמר): **בעלי חיים** דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא אין (כן יכללו בתשלומי כפל), (עוף שהוא) דבר שאין נבלתו מטמא במגע ובמשא לא (יכלל בתשלומי כפל).
 (שמ' מש' כבח,ח) **כריתן איש אל-רעהו פסך אורכילים לשמור ונגב מבית האיש אם ימצא הנגב ישלם שניים**:
(שמ' מש' כבח,ח) על-כל-דבר-פשע על-שור-על-חמור-על-שה-על-שלמה על-כל-אבדה אשר יאמר כריתו זה ער האלהים יבא דבר-שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו:

(הגמרא ממשיכה בע' הבא) **[בבלי בבא קמא סגא]** דהא כל חד וחד כלל ופרט באפי נפשיה דרשינן ליה, אבל עופות לא!
[רש"י] דהא כל חד וחד כלל ופרט באנפיה נפשיה דרשינן ליה - כלומר היבא דאיכא פרטי יתירי כל חד וחד מרבי כעין דידיה ולא דרשינן כולהו בהדי הדדי (ולא עושים מכנה משותף לכולם, שאם היינו עושים מכנה משותף אוי) דליהוי(היה צריך להוסיף) כעין הפרט דשלמה לרבות בעלי חיים שאין נבילתן מטמאה. כדאמר לקמן **[בבלי ב"ק סד,ב]** כדתני דבי חזקיה שדי (הטל הפרט) שור בין (שמ' מש' כבח,ח) **המציא** ל-**המציא** כו' שדי (הטל הפרט) חמור בין **המציא** ל-**המציא** אלמא כל חד וחד באפי נפשיה מדריש.

(הגמרא ממשיכה) א"כ,
[רש"י] א"כ (אם כן, הצעת דרך לכלול כל בעלי חיים) - דכעין הפרט בכל צדידן הוא דמייתי לא נכתוב אלא חד מהני פרטי דבעלי חיים ומתרבי כעין הפרט כל שנבלתו מטמאה ומדכתב פרטי יתירי תנם ענין לרבות שאר בעלי חיים. (היה מספיק לכתוב כפרט בעל חיים אחד שנבלתו מטמאה ובכלל בתראה היינו מרבים שכמותו, אבל היות ורביה בשמות בעלי חיים מלמד לכלול גם בעלת חיים שנבלתם לא מטמאה) (הגמרא מבררת על כל פרט שנכתב האם היה מספיק לכתוב רק אותו, ומוצאת מיוחדות בכל אחד, כך שאי אפשר היה לכתוב רק אותו) נכתוב רחמנא חד פרטא. (איזה פרט שיכתוב?) אי נכתוב רחמנא שור, הוה אמינא: קרב לגבי מזבח אין, שאין קרב לגבי מזבח לא!
[רש"י] קדוש בכורה - ענין שור ושה הוא דמתרבי מכעין הפרט דחמור דמי ליה בתלת צדידן בעלי חיים ובכורה ונבלתו מטמאה אבל צבי ואיל דלא דמי ליה אלא בתרתי לא להכי כתב שור דאם אינו ענין לו תנהו ענין לשאינו קדוש בכורה דמי מיהת בתרתי לפרטא ב"ח ונבלתו מטמא (בדרך ההסבר עד כאן יוצא) **ולעולם עופות לא**. (אבל הגמרא מחפשת דרך לכלול עופות בהלכות שמירה, ולכן המשכה כך)

אמרי: א"כ, נכתוב רחמנא (ב-**(שמ' מש' כבח,ח)**) שור וחמור (ויסתפק בכך), שה למה לי? ש"מ (שמע מינה – למד מכך): לאתויי (להביא - לכלול) עופות (ולא לרבותם משלמה שהיא דומם). ואימא (ועוד הסבר): לאתויי עופות טהורים, דומיא דשה (שכאשר הוא נבלה וגם בהמות אחרות כך) דמטמא בגדים (כאשר נכנס) אבית הבליעה, אבל עופות טמאים דלית בהו טומאה, דלא מטמאי בגדים אבית הבליעה - לא!
(שמ' מש' כבח,ח) קל (גם הראשון וגם האחרון) ריבויא הוא (לכן הגמרא מציעה לעבור מדרישה במדת כלל ופרט וכלל לדרישה במדת רבוי מיעוט רבוי).
 וכל היבא דכתב כל ריבויא הוא? והא גבי מעשר דכתיב כל, וקא דרשינן ליה בכלל ופרט! דתני: **(דב' וראה יז,ח) ונתתה ה'קף קל' אשר-אתה נפשך - כלל, כפקר ובצאן ובילין ובשקר - פרט, ובכל אשר תשאלך נפשך** - חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע, אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע! (הגמרא מסבירה) אמרי: **בכלל - כלל, אביל** כל - ריבויא הוא. (ההסבר הקודם לא מספיק) ואיבעית אימא (הגמרא מסבירה הסבר אחר, בדרך כלל מלת): כל - כלל הוא, מיהו כל להכא (אבל כאן מלת "כל" נדרשת במדת) ריבויא הוא, (הגמרא מסבירה את שנוי מדת הדרישה) מכרי כתיב מעיקרא (בעיקרון הפסוק (כב,ו) הוא) כלל ופרט וכלל, דכתיב: **(שמ' מש' ככו,ו) כריתן איש אל-רעהו - כלל, פסך אורכילים - פרט, לשמור - הדור וכלל, ואי סלקא דעתך (אם יעלה על דעתך לומר שגם) האי (שמ' מש' כבח,ח) על-כל-דבר-פשע נמי (למד במדת) כלל ופרט הוא דאתא (שבא, אז הוא יתר על פסוק (כב,ו) והיה מספיק ש), נכתוב רחמנא להני פרטי (שבפסוק (כב,ח)) גבי האיך (בתוך פסוק (כב,ו) שהוא) כלל ופרט, (שמ' מש' כבח,ח) על-כל-דבר-פשע למה לי? ש"מ ריבויא הוא (נלמד במדת רבוי מיעוט רבוי ולא כלל ופרט וכלל, ולכן מרבים עופות לכל חיובי שמירה ופרטיהם ולעונש כפל).
הערה: על מה שכתוב כגון ב-**[בבלי בבא מציעא זב,ב]** וב-**[ב"מ מגב,ב]** שפסוק **(שמ' מש' כבח,ח)** נלמד במדת כלל ופרט וכלל (כפס' מסביר **[תוספות יום טוב מסכת בבא קמא פ"ז מ"א]** שבמקומות אלה הפסוק מובא כחלק מדיון אחר ולכן נוקט בדרשת שגורה של כפך.
 ובין דבר שבין ברוח חיים - כתב הר"ב (הרב עובדיה מברטנורה) דכתיב **(שמ' מש' כבח,ח) על-שה על-שלמה על-כל-אבדה** וכי' מסקינן בגמרא דכל רבויא [הוא] ולא מדרש בכלל ובפרט שכ' הר"ב במשנה ט' פ"ד דב"מ. ובמשנה ה' פ"ג דשבועות פירש הר"ב נמי דהלכה כר"ע דלא דרש בכל התורה כולה בכלל ופרט וכלל אלא ברבוי ומיעוט. [ועיין פ"ו דסנהדרין משנה ד']. ואף על גב דהכי מתני בברייתא כתבו התוספות דדרשא השגורה בגמרא נקטה. **אבל ב- [בבלי בבא קמא סב,ב - סגא]** הפסוק הוא במרכז העיון ומתברר שרק במדת רבוי מיעוט רבוי אפשר את העופות ומהם כל בעלי החיים בחיובי שמירה, וממעטים קרקעות, עבדים, שטרות והקדש מהמיעוטים (=הפרטים) שבפסוק.**

השתא דאמרת **כל** (מהצירוף **על-כל**) ריבויא, כל הני פרטי למה לי? חד למעוטי קרקע, וחד למעוטי עבדים, וחד למעוטי שטרות, **שלמה** - למעוטי דבר שאינו מסויים, **על-כל-אבדה** – (בכלל ופרט וכלל זה משמש ככלל סוגר, וברבוי מיעוט רבוי זה משמש כרבי סוגר לכן צריך לברר מה מקור או נימוק לדרישה הבאה) לכדר' חייא בר אבא, דאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: הטוען טענת גנג **[בבלי בבא קמא סג,ב]** באבידה (הלכה מחודשת באבידה, שגם המוצא אבידה שטוען טענת גנג (נגנבה הימני) ונמצא שהוא גנג ישלם כפל) (רש"י): מוצא אבידה (טט: שכיוון שמוצא מציאה נעשה בעל בעל כרחו שומר חנם) שטוען נגנבה הימני לאחר שמצאתיה) - משלם תשלומי כפל, שנאמר: **(שמ' מש' כבח,ח) על-כל-אבדה אשר יאמר** (המוצא אבידה).
 תנן התם: (הגמרא עוזבת את מוצא האבידה, שנינו במשנה אחרת שהמפקיד שואל) היכן פקדוני? אמר ליה (הנפקד): **אבד, משיבעך אני, ואמר אמן, והעדים מעידים אותו שאכלו - משלם את הקרן, הודה על פי עצמו - משלם קרן וחומש ואשם**; (מקרה אחר) היכן פקדוני? אמר לו: **נגנב, משיבעך אני, ואמר אמן, והעדים מעידים אותו שגנבו - משלם תשלומי כפל, הודה מעצמו - משלם קרן וחומש ואשם**.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – כד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק I – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, I; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בהצי פסוק – היקף; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עיררה. שגגה = שכהה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עיררה. שגגה = שכהה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

1.9 שמות משפטים כא,א (התשע"ט המשך המתשע"ח) (בהשתתפות נחלת יעקב)

(שמ' מש' כב,ח) **עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע עַל-שׁוֹר עַל-חֲמוֹר עַל-שֶׁה עַל-שְׁלֵמָה עַל-כָּל-אֲבֹתָהּ אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הָיָה זֶה עַד הַיָּאֵלִים זָבָא דְּכַר-שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ:**

ע"פ הדיון ב-[בבלי בבא קמא סג,א]

(שמ' מש' כב,ח) **עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע** – מקף מקף מקף,

מקף (א) מסמן רב-מצב בבחירת מידת הדרישה (א) כלל ופרט וכלל (ב) רבוי מיעוט רבוי

מקף (ב) מסמן רב-מצב האם הפשע חל על (א) בעלי חיים שנבלוטיהם מטמאים במגע ובמשא (ב) מצב (א) ועוד עופות

מקף (ג) מסמן רב-מצב האם הפשע חל על (א) מחשבה או (ב) חל על דיבור (לשליח) ושליחת יד בידי הנפקד או שלוחו

[בבלי בבא מציעא מד,א] **גמרא**. מנהני מילי? - דתנו רבנן: (שמ' מש' כב,ח) **עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע**, בית שמאי אומרים: מלמד שחייב על

המחשבה כמעשה, ובית הלל אומרים: אינו חייב עד שישלח בו יד ... או יצוהו לשלוחו או עבדו **דְּבַר-פֶּשַׁע**

הסבר למקף (א) במקומות אחרים בגמרא בפסוק זה מסתפקים במידת הלימוד כלל ופרט וכלל. ב-[בבלי בבא קמא סג,א] מטרת הגמרא להוכיח כי הפשע חל על בעלי חיים שנבלוטיהם מטמאים וגם על עופות. ורק לימוד במידת רבוי מיעוט רבוי מביאה למסקנה זאת לכן היא הנבחרת כאן, ונדהית מידת כפכ.

הסבר למקף (ב) מתוך לימוד ברבוי מיעוט רבוי מוכן שדרך הלימוד היא כמצב (ב) בעלי חיים שנבלוטיהם מטמאים במגע ובמשא ועופות

הסבר למקף (ג) נמצא לעיל

הסבר לטעם פזר (שמ' מש' כב,ח) **עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע** – מקף מקף מקף, שלושה המקפים מגלים שיש שלושה רבדים בפסוק.

רובד (א) פשט הפסוק עוסק (א) בחיובי שמירה ובמידת הלימוד כלל ופרט וכלל וגם במידת הלימוד רבוי מיעוט רבוי ממעטים קרקעות עבדים ושטרות מחיובי השמירה

רובד (ב) פשט הפסוק עוסק (ב) בשומר הטוען טענת מודה במקצת הנלמד מ-(שמ' מש' כב,ח) **אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הָיָה זֶה** גם בו נתמעטו

באותן מידות לימוד של רובד (א) קרקעות עבדים ושטרות

רובד (ג) טעם פזר מעביר הלכות דין מודה במקצת לכל הלכות ממונות ללא קשר לשומרים וגם שם נתמעטו באותן באותן מידות לימוד של

רובד (א) קרקעות עבדים ושטרות

רובד (ב) ו-(ג) מודה במקצת

ע"פ [רמב"ם טוען ונטען פ"ד ה"א] אין מודה במקצת חייב שבועה מן התורה עד שיטענו בדבר שבמדה או במשקל או במנין ויודה לו' בדבר שבמדה או שבמשקל או שבמנין, כיצד עשרה דינרין יש לי בידך אין לך בידי אלא חמשה, כור חטים יש לי בידך אין לך בידי אלא אתן, שתי ליטרין של משי יש לי בידך אין לך בידי אלא רוטל הרי זה חייב (על טענה מוגדרת במידה או משקל או מנין, מודה במקצת בהודאה מוגדרת במידה או משקל או מנין, חייב שבועה) וכן כל כיוצא בזה, אבל אמר לו כיס מלא דינרין מסרתי לך (טענה לא מוגדרת) לא מסרת לי אלא חמשים (הודאה מוגדרת), מאה דינרין מסרתי לך (טענה מוגדרת) לא מסרת לי אלא צרור של דינרין (הודאה לא מוגדרת) ולא מנית אותן כפני ואיני יודע מה היה בו ומה שהנחת אתה נוטל הרי זה פטור (משבועה) וכן כל כיוצא בזה.

[פי' מוסד הרב קוק ד] במשנה (שבועות מב,ב) כתוב "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה שבמשקל ושבמנין", ואפשר לפרש שהכפירה בלבדה שעליה נשבעים צריכה להיות מסוימת ולא ההודאה. (טט: לכן אם אמר לו 100 דינרים מסרתי לך והנתבע אומר לא מסרת לי אלא צרור של דינרים היה צריך להישבע. שהרי הכפירה היא מסוימת כי כופר במאה אבל ההודאה אינה מסוימת כי אינה מוגדרת במדה משקל מנין)

אולם בכרייתא שם כתוב אלא עד שיטענו בדבר שבמידה ובמשקל ובמנין ויודה לו בדבר שבמידה ובמשקל ובמנין. (טט: לכן במקרה הנ"ל אינו נשבע)

(שמ' מש' כב,ח) **אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הָיָה זֶה**

כִּי-הָיָה – מקף כרב-מצב על מה נשבעים במודה במקצת (א) פרוש למשנה שהכפירה בלבדה שעליה נשבעים צריכה להיות מסוימת

ולא ההודאה. (ב) פרוש למשנה ע"פ הברייתא שנשבעים כאשר הטענה היא בדבר שבמידה או במשקל או במנין ויודה לו בדבר

שבמידה או במשקל או במנין. ע"פ הרמב"ם התורה מלמדת על מצב (ב)

המשך [בבלי בבא קמא סג,א] (שמ' מש' כב,ח) **עַל-כָּל-אֲבֹתָהּ** – (בכלל ופרט וכלל זה משמש ככלל סוגר, וברבוי מיעוט רבוי זה משמש כרבוי סוגר

לכן צריך לברר מה מקור או נימוק לדרשה הבאה) לכדר' חייא בר אבא, דאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: ה טוען טענת גנב

[בבלי בבא קמא סג,ב] באבידה (הלכה מחודשת באבידה, שגם המוצא אבידה שטוען טענת גנב (נגנבה הימני) ונמצא שהוא גנב ישלם כפל) (רש"י: מוצא אבידה (טט: שכיוון שמצא מציאה נעשה בעל בעל כרחו שומר חנם) שטוען נגנבה הימני לאחר שמצאתיה) - משלם תשלומי כפל, שנאמר:

(שמ' מש' כב,ח) **עַל-כָּל-אֲבֹתָהּ אֲשֶׁר יֹאמַר** (המוצא אבידה).

תנן התם: (ב-[בבא קמא פרק הגוזל עצים פ"ט,מ"א גמ' צג,ב]) (הגמרא עוזבת את מוצא האבידה, שנינו במשנה אחרת שהמפקיד שואל) היכן פקדוני? אמר ליה (הנפקד): אבד, (אומר המפקיד) משיביעך אני, ואמר אמן, והעדים מעידים אותו (הנפקד) אכלו - משלם את הקרן (ואין לנפקד כפרה), (ואילו כאשר אחרי השבועה) הודה על פי עצמו - משלם קרן וחומש ואשם (החומש למפקיד והאשם למזבח, ושניהם מהווים כפרה לנפקד) (הודה ראה [רמב"ם שבועות פ"א,ח"ה"ט]);

[רש"י בבלי בבא קמא סג,ב] הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם - דכתיב (וי' ה,כד) או מכל אשר ישבוע עליך לשקר וגו' וזהו אשם גזילות ואינו בא אלא על הודאת פיו דאע"פ דלא כתב בההיא פרשה הודאה כתב רחמנא באשם גזל הגר בפרשת נשא (במ' נשא זז), והתנודו את חטאתם וגו' וחומש נמי אינו בלא אשם.

(וי' ה,כד) או מכל אשר ישבוע עליך לשקר

ושלם אתו פראשו וחמשתיו יסף עליו

(במ' נשא זז) והתנודו את חטאתם אשר עשו

לאשר הוא לו והננו ביום אשמתו:

והשיב את אשמו פראשו וחמשתו יסף עליו

ונתן לאשר אשם לו:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי מצוותות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; זרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגולד, יתור לרבות, מכל מקום; זרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גולד – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בהצי פסוק – היקש; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עיררה. שגגה = שכהה: תלישא-גולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עיררה. שגגה = שכהה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

כנראה מקיש מ-(במ' נשא ה,ז), והשיב את-אשמו בראשו ותמישתו יסף עליו אל (וי' ה,כד) ושלם אתו בראשו ותמישתו יסף עליו וכך גם מעביר לטוען אבד את הוידוי – היינו ההודאה, (במ' נשא ה,ז), והתגירו – אל הטוען אבד

המשך [בבלי בבא קמא טג,ב] (מקרה אחר) היכן פקדוני? אמר לו: נגנב, משביעך אני, ואמר אמן, והעדים מעידים אותו שגנבו - משלם תשלומי כפל, הודה מעצמו - משלם קרן וחומש ואשם.

סיכום: נפקד הטוען שהפיקדון אבד ונשבע, ובאו עדים – משלם קרן וחומש נפקד הטוען שהפיקדון נגנב ונשבע, ובאו עדים – משלם כפל

[משנה שבועות פ"ה,מ"א] [*] שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולים בפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי עצמו ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בו בבית דין דברי רבי מאיר ו**חכמים** אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב (טט: חיוב א) וחייב על זדון השבועה (טט: חיוב ב) ועל שגגתה (של השבועה) עם זדון הפקדון (טט: מצב ג) ואינו חייב על שגגתה (של הפקדון פטור ראה רמב"ם) ומה חייב על זדונה איש בכסף שקלים:

[רמב"ם שבועות פ"ה,ה,ה] שבועת הפקדון כיצד, כל מי שיש ממון חבירו בידו כפי חובו או עשקו או מצא לו אבדה ולא החזירה וכיוצא בזה ותבע ממנו ממון שיש לו בידו וכפר בו הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תכחשו זו אזהרה לכפירת ממון, ואין לוקין על לאו זה, ואם נשבע לו על שקר על ממון שכפר בו הרי זה עובר בלאו אחר ועל זה נאמר לא תשקרו איש בעמיתו זו אזהרה לנשבע על כפירת ממון, ושבועה זו היא הנקראת שבועת הפקדון.

[הלכה ט] ומה הוא חייב על שבועת הפקדון ששקר בה, משלם את הקרן שכפר בו עם תוספת חומש, ומקריב אשם ודאי בין שהיה מזיד בין שהיה שוגג שנאמר וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל וגו' (וי' ה,כג) **וְהָיָה כִּי־יִחַטֵּא וְאָשֵׁם** ולא נאמר בו ונעלם ממנו לחייב מזיד כשוגג.

(בתוכן הפסוק המלא לא מוזכר נעלם ממנו, וגם אין אין טעם תלישא שעשוי היה לרמז באחד מתפקידיו כעקירת ידיעה = העלם ידיעה

(וי' ה,כג) **וְהָיָה כִּי־יִחַטֵּא וְאָשֵׁם**

וְהָשִׁיב אֶת־הַגּוֹלָה אֲשֶׁר נָזַל אֹו אֶת־הַעֶשֶׂק אֲשֶׁר עָשָׂק אֹו אֶת־הַפְּקָדוֹן אֲשֶׁר הִפְקִד אֹו אֶת־הָאֲבָדָה אֲשֶׁר מָצָא:

(כנאמר ב-[משנה שבועות פ"ה,מ"א] (טט: חיוב א) וחייב על זדון השבועה (טט: חיוב ב) **ועל שגגתה** (של השבועה) עם זדון הפקדון)

[הלכה י] והוא שיזיד בפקדון או בממון שנתחייב בו וידע בו בשעת שבועה, (טט: מצב ג במשנה) אבל אם שגג ושכח שיש לו אצלו ממון וכפר ונשבע ואחר כך ידע הרי זה אנוס ופטור מכלום, (מצב ד שאינו במשנה) וכן אם לא ידע שאסור לישבע לשקר על כפירת ממון הרי זה אנוס ופטור.

[הלכה יא] אם כן היאך היא **שגגת** שבועת הפקדון, כגון שנעלם ממנו אם חייבין עליה קרבן אם לאו וידע (טט: א) שהיא אסורה (טט: ב) ושיש לו אצלו ממון זו היא שגגתה, וזדונה שידע שחייבין עליה קרבן.

עיון ב- (וי' ה,כד) **או מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לִשְׁקֹר**

הכתוב מלמד על זדון שבועת הפקדון (חיוב זדון [משנה שבועות פ"ה,מ"א]), תבנית הטעמים מלמדת על השגגה.

ע"פ [משנה שבועות פ"ה,מ"א] (טט: חיוב א) וחייב על זדון השבועה (וזה מהכתוב) (טט: חיוב ב) ועל שגגתה עם זדון הפקדון

[רמב"ם שבועות פ"ה,ה"א] **או** – תלשא בתפקיד לכתוב אחריו – עקירת הידיעה = שכהה = שגגה בידיעת החיוב כתוצאה משבועת שקר

(וי' ה,כד) **או מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לִשְׁקֹר** – זרקא סגול בתפקיד גריעה חלקית בידיעה כהסבר ה-[רמב"ם שבועות פ"ה,ה"א]

שגגת שבועת הפקדון (ידע שאסור לשקר, אבל חסר בידיעת החיוב כתוצאה משבועת שקר) ע"פ [רמב"ם שבועות פ"ה,ה"א] כגון שנעלם ממנו **אם חייבין עליה קרבן אם לאו** וידע (טט: א) שהיא אסורה (טט: ב) ושיש לו אצלו ממון זו היא שגגתה,

[רמב"ם שבועות פ"ה,ה"א] **או** – תלשא בתפקיד לכתוב לפניו ב-[וי' ה,כג) – עקירת הידיעה = שכהה שיש אצלו גולה, עושק, פקדון, אבדה

(וי' ה,כד) **אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע** – מקף כרב-מצב ידיעת המציאות בשעת השבועה (א) הנלמד מהכתוב ידע ונשבע בזדון **עָלָיו לִשְׁקֹר**

(ב) לא ידע = שכח שיש אצלו פקדון (המרומו מטעם תלשא כעקירת ידיעה) ונשבע בשגגה **עָלָיו לִשְׁקֹר**

(ג) (וי' ה,כד) **אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע** – מונח מרבה דרשה **עָלָיו לִשְׁקֹר** – זרקא סגול גורע מידיעת ההלכה [רמב"ם שבועות פ"ה,ה"ג] לא ידע שאסור לישבע לשקר על כפירת ממון

התוצאה מ-(ב) ו-(ג) שאנוס ופטור מכל המשך הפסוק היינו פטור מתשלום חומש והבאת קרבן אשם.

וזה כנאמר במשנה וברמב"ם כדלהלן:

[משנה שבועות פ"ה,מ"א] (שגגת שבועת הפקדון פטור ראה רמב"ם) ואינו חייב על שגגתה

[רמב"ם שבועות פ"ה,ה"ג] אבל אם שגג ושכח שיש לו אצלו ממון וכפר ונשבע ואחר כך ידע הרי זה אנוס ופטור מכלום, וכן אם לא ידע שאסור לישבע לשקר על כפירת ממון הרי זה אנוס ופטור

מִכֹּל – גרשיים, כעין יצא מענינו, יצא מהכלל, **עָלָיו לִשְׁקֹר** – זרקא סגול בתפקיד מוסיף או גורע, תבנית טעמים גרשיים ... תביר זה כעין יצא להקל ולהחמיר, אפשר כי גם גרשיים ... זרקא סגול כעין יצא להקל ולהחמיר.

מצבים להחמיר זה בזדון השבועה או שגגת השבועה מה חיובי השבועה, וזדון הפקדון

מצבים להקל [רמב"ם שבועות פ"ה,ה"ג] אבל אם שגג ושכח שיש לו אצלו ממון וכפר ונשבע ואחר כך ידע הרי זה אנוס ופטור מכלום, וכן אם לא ידע שאסור לישבע לשקר על כפירת ממון הרי זה אנוס ופטור

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותו האמנותי - ההלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א - התשפ"ג; **תמצית ההשערות: אתנה: סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל: מונח - רבוי; **המקף פשטא** - מוציא מפשט; **מרכא = מאריך**, רבוי; **דוגא - מצרף**; **תבר** - מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא = טרחה** - שנוי משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** - קב' ששנויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דוגא תבר טפחא** - קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** - קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** - קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **קמא** - כד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקו** - סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** - מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** - פשוט, 1; **זקא-קטן** - 2; **זקא-גדול** - 3; **רביע** - 4; **מונח רביע** - לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק - היקף; השלישיה: **קדמא** - סדר קדימות; **אולא = גרש = גרשי"ם** - יוצא מהענין; **קדמא ואולא** - בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט); **תלישא-קטנה** = **תרסא** - דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה; **תלישא-גדולה = תלשא** - דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה; **פור** - דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתשובה"פ.

1.10 שמות משפטים כא,א (התש"פ) (בהשתתפות נחלת יעקב)

גנב שמות משפטים כב,ג: אַם־הַמִּצָּא תִּמְצָא בְיָדוֹ הַגִּנֵּבָה מִשּׁוֹר עַד־חֲמֹר עַד־שָׂה חַיִּים שְׁנַיִם וְשָׁלֹם: ס
 שומר חנם ומישהו אחר **גנב שמות משפטים כב,ו: כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ פָּסֶף אוֹכְלִים לְשֹׁמֵר וְגַב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמְצָא הַגִּנֵּב וְשָׁלֵם שְׁנַיִם:**

אם־יִמְצָא - מקף כרב-מצב (א) נמצא והודה לפני שבאו עדים משלם קרן בלבד (ב) נמצא ולא הודה עד עדות העדים משלם כפל שומר חנם וטוען שמישהו אחר **גנב שמות משפטים כב,ז: אִם־לֹא יִמְצָא הַגִּנֵּב וְנִקְרַב בְּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בַּמִּלָּאכָת רֵעֵהוּ:**

אם־לֹא - מקף כרב-מצב (א) לא נמצא והודה (ב) לא נמצא ולא הודה עד עדות העדים משלם כפל (ג) לא נמצא ונשבע (ד) לא נמצא וישלם קרן, ואם אח"כ ימצא הגנב הכפל קנוי לשומר (ה) לא נמצא ורצה לשלם, ונמצא הגנב, הכפל קנוי לשומר וישלם קרן לבעל הבית. **אֶל־הָאֱלֹהִים** - מקף כרב-מצב קריבה אל-האלהים: (א) לדין לפרעון ממון (ב) לשבועה. כאן לשבועה.

אחד מנושאי הפסוק הוא טוען טענת **גנב שמות משפטים כב,ח: עַל־כָּל־דְּבַר־פִּשְׁעֵי עַל־שׁוֹר עַל־חֲמֹר עַל־שָׂה עַל־שְׁלֵמָה עַל־כָּל־אֲבֹתָהּ אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֵא דְבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַ אֱלֹהִים וְשָׁלֵם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: ס** (חידוש שגם הנפקד הטוען טענת גנב (שנגנב ממנו) והוא גנבו ישלם כפל)

[בבלי בבא קמא סג,ב] (הגמרא מנתחת את המשנה הנ"ל) קתני מיהא: (הנפקד) בטוען טענת גנב - דמשלם תשלומי כפל, אבל בטוען טענת אבד - לא משלם תשלומי כפל (רק קרן), ואפי' טוען טענת גנב, בשבועה הוא דמשלם תשלומי כפל, אבל שלא בשבועה אינו משלם תשלומי כפל (קודם שנשבע באו עדים והעידו שגנב משלם רק קרן), מנהני מילי?

[בבלי בבא קמא סג,ב] (שמ' מש' כב,ו) **יִמְצָא הַגִּנֵּב** - בטוען טענת גנב הכתוב מדבר; אתה אומר: בטוען טענת גנב, או אינו אלא בגנב עצמו? כשהוא אומר: (שמ' מש' כב,ז) **אִם־לֹא יִמְצָא הַגִּנֵּב**, בטוען טענת גנב הכתוב מדבר. תניא אידך: (שמ' מש' כב,ו) **אִם־יִמְצָא הַגִּנֵּב** - בגנב עצמו הכתוב מדבר; אתה אומר: בגנב עצמו, או אינו אלא בטוען טענת גנב? כשהוא אומר: (שמ' מש' כב,ז) **אִם־לֹא יִמְצָא הַגִּנֵּב** הרי טוען טענת גנב אמור, הא מה אני מקיים (שמ' מש' כב,ו) **אִם־יִמְצָא הַגִּנֵּב**? בגנב עצמו הכתוב מדבר. דכולי עלמא מיהת: (שמ' מש' כב,ז) **אִם־לֹא יִמְצָא הַגִּנֵּב** - (שומר חנם ה)טוען טענת גנב כתיב, מאי משמע? אמר רבא: (שמ' מש' כב,ז) **אִם־לֹא יִמְצָא** כמה שאמר, אלא שהוא עצמו גנבו - ישלם שנים. ומגלן דבשבועה? דתניא: (שמ' מש' כב,ז) **וְנִקְרַב בְּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים** - לשבועה; אתה אומר: לשבועה, או אינו אלא לדין (ע"פ רש"י: פרעון כספי)? נאמר שליחות יד למטה (רש"י: בשומר שכו (שמ' מש' כב,ז) **שִׁבְעַת הוֹי תִּתְּנֶה לְבִין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ**) ונאמר שליחות יד למעלה (ע"פ רש"י: בשומר חנם (שמ' מש' כב,ז) **וְנִקְרַב בְּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ**), מה להלן לשבועה (למטה בשומר שכו), אף כאן לשבועה (למעלה בשומר חנם). בשלמא למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, היינו דכתיבי תרי קראי, אלא למאן דאמר תרויהו בטוען טענת גנב, תרי קראי למה לי? אמרי: חד למעוטי טענת אבד (הטוען טענת אבד לא ישלם כפל רק קרן). ולמאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דלא מייתר, למעוטי טענת אבד מנא ליה (מניין נלמד שהטוען טענת אבד לא ישלם כפל רק קרן)? (מ'שמ' מש' כב,ז) **גנב הַגִּנֵּב** (הטוען טענת אבד לא ישלם כפל רק קרן, ולמד זאת מאות "ה" יתירה), ולמאן דאמר תרויהו ((כב,ו,ז)) **בטוען טענת גנב, דמיעט ליה טוען טענת אבד** (מתשלום כפל. פסוק אחד לטוען טענת גנב ואם שיקר משלם כפל, פסוק אחד לטוען אבד ואם שיקר לא ישלם כפל רק קרן), (שמ' מש' כב,ז) **גנב הַגִּנֵּב** מאי דריש ביה (מה ילמד מזה)? אמר לך: מבעי ליה לכדרכי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: הטוען טענת גנב בפקדון - משלם תשלומי כפל, (ולמד מאות "ה" יתירה לרבות בו) טבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דהאי (שמ' מש' כב,ז) **גנב הַגִּנֵּב** ("ה" יתירה מלמד) אפקיה למעוטי טענת אבד, (מנין ידע הדין של) דר' חייא בר אבא מנא ליה (בנושא טבח ומכר)? אמר לך: הקישא הוא (מקישין טוען טענת גנב (כב,ז), לגנב (כב,ו)), ואין משיבין על הקישא.

[רש"י מסכת בבא קמא סג,ב] ... ואיכא דאמרי הקישא כדמפרש התם הואיל וגנב משלם כפל וטוען טענת גנב משלם כפל מה גנב טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה אף טוען טענת גנב טבח ומכר משלם ארבעה וחמשה ולא מילתא היא (של המפרשים בצורה שהובאה ברש"י על שיטתם כי דרך זאת אינה היקש אלא) דהאי מה מציינו בניין אב הוא ולא הקישא (ומסקנת רש"י שזה כגמרא כאן) אלא סמיכות המקראות קרי היקש והכי נמי שמעינן התם.

שני פסוקים בטוען טענת גנב, אחד לטוען טענת גנב ואחד לאבד. אם רק פסוק אחד לגנב ואחד לטוען ט' גנב אז "ה" יתירה של (שמ' מש' כב,ז) **הַגִּנֵּב** בשביל אבד. שני פסוקים בטוען טענת גנב, אז "ה" יתירה של (שמ' מש' כב,ז) **הַגִּנֵּב** בשביל שיעור טבח ומכר של 4 ו-5 (ט: כנאמר ב- (כא,לז)). אם גנב וטוען טענת גנב (טטג) הם שני פסוקים, אחד לטטג ואחד בשביל "ה" יתירה של (שמ' מש' כב,ז) **הַגִּנֵּב** בשביל אבד. ואז ע"פ הגמרא כפ' רש"י, מקישים מסמיכות הפסוקים מהגנב אל טטגנב על 4 ו-5.

גנב שמות משפטים כב,ג: אַם־הַמִּצָּא תִּמְצָא בְיָדוֹ הַגִּנֵּבָה מִשּׁוֹר עַד־חֲמֹר עַד־שָׂה חַיִּים שְׁנַיִם וְשָׁלֹם: ס
 בשלמא למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב - שפיר, אלא למאן דאמר תרויהו בטוען טענת גנב, גנב עצמו מנא ליה (שישלם כפל)? וכי תימא: לית בק"ו מטוען טענת גנב, דיו לבא מן הדין להיות כנדון, מה להלן בשבועה, אף כאן (הגנב עצמו) בשבועה! נפקא ליה (טט: כאן מתחילה הברייא) מדתנא דבי חזקיה, דתנא דבי חזקיה: יאמר (טט: רק) שור וגניבה (טט: של (שמ' מש' כב,ג) **מִשּׁוֹר** (פרט) (שמ' מש' כב,ג) **הַגִּנֵּבָה** (הכתובה לפני-כן), והכל בכלל (היינו שזה כלל סוגר)! (עונה הגמרא) אילו כך (טט:רק שור), הייתי אומר: מה הפרט מפורש קרב לגבי מזבח (טט: זה השור ורק עליו כפל), אף כל קרב לגבי מזבח, מה יש לך להביא? **שָׂה** (מרבח בכורים לכפל),

[בבלי בבא קמא סד,א] כשהוא אומר שה - הרי שה אמור, (טט: בכתוב עצמו) הא מה אני מקיים **גִּנֵּבָה**? (משמע) לרבות כל דבר (טט: לגניבה). יאמר **שָׂה** וגניבה, והכל בכלל! אילו כך, הייתי אומר: מה הפרט מפורש דבר הקדוש בכורה (כמו שור ושה), אף כל דבר הקדוש בכורה, מה יש לך להביא? (מרבח על השור ושה הקדושים בכורה) חמור (הקדוש בכורה, ולא למזבח), כשהוא אומר **חֲמֹר** - הרי חמור אמור, הא מה אני מקיים גניבה? לרבות כל דבר. (אז ש-) יאמר שור וחמור שה וגניבה, והכל בכלל (טט: ולא יכתוב חיים)! אילו כך, הייתי אומר: מה הפרט מפורש בעלי חיים, אף כל ב"ח, מה יש לך להביא? שאר בעלי חיים, כשהוא אומר **חַיִּים** - הרי חיים אמור, הא מה אני מקיים גניבה? לרבות כל דבר. (טט: עד כאן הברייא). הגמרא עוברת לדון בה (א) **ניתוח צורני**, מה מהוות מלת גנבה ומלת שור בדרשת כלל ופרט וכלל מה מקדים ומא מאחר)

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג; המצות ההשערת: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' ששנויה לגזול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1. זקא-קטן – 2. זקא-גדול – 3. רביע – 4. מנח רביע – לפחות 4 ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישי: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתשובה"פ.

דנה הגמרא בברייתא) אמר מר: יאמר שור וגניבה (טט: ע"כ ציטוט מהברייתא). מי כתיב שור וגניבה? גניבה ושור הוא דכתיב (טט: של 'שמ' מש' כבג, הַגְנִיבָה (כלל פותח) מְשׁוֹר (פרט))! וכי תימא אילו נאמר קאמר, אילו נאמר שור וגניבה? (אם כך היה כתוב) ומי מצית אמרת (אז מה משמעות המשך הברייתא) מה הפרט מפורש? הוה שור - פרט, וגניבה - כלל, פרט וכלל נעשה כלל מוסיף על הפרט, ואיתרבו להו כל מילי (טט: בצורה של פרט וכלל יתרבה הכל ולא רק הקדוש למזבח)! אלא (יש לפרש) כדכתיב קאמרי הַגְנִיבָה ו-שׁוֹר? מי מצית אמרת (שני ציצוטים מהברייתא) "הכל בכלל" או "מה הפרט מפורש"? הוה ליה גניבה - כלל, ושור - פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, שור אין, מידי אחרינא לא (טט: כלל ופרט זה רק הפרט ואין רבוי הכל)! אמר רבא: תנא (כוונת הברייתא לדרוש) א-תַיִים קא סמיך ליה (טט: ומלה זאת היא כלל סוגר), וכלל ופרט וכלל קא"ל. והא לא דמי כללא בתרא (טט: שמשמע המלה רק "חיים" ולא כמשמע הכל שבמלת "גנבה" לכללא קמא (הכלל הפותח)! הא תנא דבי רבי ישמעאל הוא, דכה"ג דריש כללי ופרטי (טט: כלל ופרט ללא צורך בדמיון הכלל הסוגר לכלל הפותח).

שמות משפטים כבג: אַם-הַמְצָא תִמְצָא בְיָדוֹ הַגְנִיבָה מְשׁוֹר עַד-חֲמוֹר עַד-שֵׁשׁ חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלָם: ס

(טט: (ב) עכשו הגמרא עוברת לפרש הברייתא בתוכן הפסוק) והכי קא קשיא ליה: אַם-הַמְצָא תִמְצָא (טט: הקושיה הנסותרת על התנא) למה לי? יאמר (טט: הערה הגמרא לא מקפידה על הסדר שכבר קבעה, מקדימה את הדיון בחזרה על הדרשה) שור וגניבה וחיים, והכל בכלל! אילו כן, הייתי אומר: מה הפרט מפורש דבר הקרב לגבי מזבח, אף כל הקרב לגבי מזבח, מה יש להביא? שה, כשהוא אומר שה - הרי שה אמור, הא מה אני מקיים גניבה? לרבות כל דבר. יאמר גניבה ושור ושה וחיים, והכל בכלל! אילו כן, הייתי אומר: מה הפרט מפורש דבר הקרב בכורה, אף כל דבר הקדוש בכורה, מה יש לך להביא? חמור, [כשהוא אומר חמור -] הרי חמור אמור, הא מה אני מקיים גניבה? לרבות כל דבר. יאמר גניבה ושור ושה וחמור וחיים, והכל בכלל! אילו כן, הייתי אומר: מה הפרט מפורש בעלי חיים, אף כל ב"ח, מה יש לך להביא? שאר ב"ח, כשהוא אומר חיים - הרי חיים אמור, הא מה אני מקיים הַגְנִיבָה (שזה כללי)? (המלה "חיים") לרבות כל דבר, (טט: היות ויש דבר כללי פותח ודבר כללי סוגר) אַם-הַמְצָא תִמְצָא ל"ל (למה לי)?

[בבלי בבא קמא סדב,] אי הכי, שפיר קשיא ליה (הקושיה טובה)! משום דאית ליה פירכא (בגלל שאפשר לפרוך הלימוד דרך שני הכלליים "גנבה" ו"חיים"): (מציג את הפירכה) לרבות כל דבר מהיכא קמייתי ליה (מהיכן הבאת (למדת) זאת)? מכלל בתרא, כללא גופיה תַיִים כתיב ביה, (ויחסו לזה שמרבה כל דבר אז) כלל ופרט וכלל מאי קא מהני ליה (מה מוסיף)? אי לאתויי כל דבר, הא חיים כתיב, (וזה מלמד ש) בעלי חיים אין, מידי אחרינא לא! משום הכא איצטרך אַם-הַמְצָא (רש"י מוסיף גם תִמְצָא) (שתי המלים מהוות כלל פותח וכלל סוגר ולא המלים "גנבה" ו"חיים"). אמרי: והא שני כללות דסמיכי אהדיני ניהו! אמר רבינא, כדאמרי במערבא: כל מקום שאתה מוצא שני כללות הסמוכים זה לזה, הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט (וכלל סוגר), (עכשו הגמרא מציגה את צורת הלימוד הזאת) שדי (הטל רק מלת) שׁוֹר בין הַמְצָא ל-תִמְצָא; לאתויי מאי? אי לאתויי ב"ח (בעלי חיים, זה לומדים), מ-תַיִים נפקא! אלא לאתויי דבר שאין בעלי חיים, ודרוש הכי: מה הפרט מפורש דבר המטלטל (מעצמו או ע"י אחר) וגופו ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון. ותו, שדי חֲמוֹר בין הַמְצָא ל-תִמְצָא; לאתויי מאי? אי לאתויי דבר (אם ללמד על) שאין בעלי חיים, משור נפקא (זה כבר למדנו משור דבר שהוא מטלטל וגופו ממון)! אלא לאתויי דבר מסויים. א"ה (אי הכי) שָׁה למה לי?

(אין לגמרא תשובה ולכן עוברת לדרך לימוד אחרת) אלא, (דרוש הפסוק במדה) ריבה ומיעט וריבה הוא, כדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי ר' ישמעאל: (וי' שמ' יאט, בַּמִּים בַּמִּים ב' פעמים,

(רש"י מפרש באלו פסוקים מדובר) [רש"י בבלי בבא קמא סדב,] ה"ג (כך גורסין) דתנא דבי ר' ישמעאל במים במים ב' פעמים - ולא גרס כל מקום (זה הערה על תוכן הגמרא וממשיך בהסבר הגירסה שלפניו) שנאמר במים במים (טט: לאו דווקא מלים צמודות אלא כרעיון ומביא הכתוב) (וי' שמ' יאט) הַאֲכַלְוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמִּים כָּל אֲשֶׁר-לוֹ סַנְפִיר וְקַשְׁקֶשֶׁת (קדמא ואולא מרמז ללמוד כלל כלשהו בסביבתם) בַּמִּים הואיל וכללים סמוכים הם והפרט אינו ביניהן אלא אחריהם כתיב בַּמִּים וּבַנְחָלִים דמשמע ד(רק ב)מימים ונחלים הוא דבעינן (צריך שבעלי חיים טהורים יהיו בעלי) סנפיר וקשקשת אבל (ב)שיחין ומערות לא (לא צריך סנפיר וקשקשת כדי שיהיו טהורים לאכילה), אין זה נדרש בכלל ופרט דלא ליתרבי אלא כעין הפרט אלא (בפסוק זה דורש) בריבה ומיעט וריבה ואתרבי כל מילי אלא דמיעוט מהני למעוטי פורתא חדא מילתא ותו לא. (במאמר מוסגר רש"י מלמד שכפכ מרבה כעין הפרט, ואילו רמר מרבה הכל פרט למשהו)

(הדיון בפסוקי הדגים נמצא במקום הדיון של כפכ רמר של דגים בבלי חולין טו, א – סז, ב) ויקרא שמיני יא, ט"ז: [ט] אַתְּחִיל הַאֲכַלְוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמִּים כָּל אֲשֶׁר-לוֹ סַנְפִיר וְקַשְׁקֶשֶׁת בַּמִּים בַּמִּים וּבַנְחָלִים אַתֶּם הַאֲכַלְוּ: ויקרא שמיני יא, י:

[י] וְכֹל אֲשֶׁר אֵין-לוֹ סַנְפִיר וְקַשְׁקֶשֶׁת בַּמִּים וּבַנְחָלִים מִכֹּל יִשְׂרָאֵל הַמִּים וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּמִּים יִשְׁקֹץ הֵם לָכֵם: הַמַּסְנַנָּה מהדיון בדגים טהורים היא שיש צורת לימוד של כלל וכלל והטל הפרט ביניהם, (שמ' מש' כבג, אַם-הַמְצָא תִמְצָא אלו שני כללים והטל הפרט ביניהם).

[בבלי בבא קמא סדב,] אין זה כלל ופרט, אלא ריבה ומיעט וריבה - ריבה הכל; מאי רבי? רבי כל מילי (טט: לגנבה). אי הכי, כל הני פרטי (טט: שור, חמור, שה בלמוד במדה רבוי מיעוט רבוי) למה לי? (טט: בד"כ במדה רמר אם יש פרט אחד ממעטים רק דבר אחד. אבל כאן יש חמש מלים יתירות (שור, חמור, שה, גנבה חיים) אז ממעט יותר דברים) (שור, חמור, שה) חד למעוטי קרקע, וחד למעוטי עבדים, וחד למעוטי שטרות, (כבג, הַגְנִיבָה ו-תַיִים - לכדרב, דאמר (טט: ששתי המלים באות לדרשה אחת): אחייה לקרן כעין (טט: תשלום קרן בשוויה בשעה) שגנב.

הגמרא מביאה מהלך שני במשמעות המלים (שמ' מש' כבג, אַם-הַמְצָא תִמְצָא ולמ"ד (טט: כל מלה מלמדת על אדם אחר) חד בגנב (טט: החשוד בגנבה) וחד בטוען טענת גנב (טט: שומר חנים הטוען שנגנב ממנו), (טט: שואלת הגמרא על מאן דאמר זה, הרי הוא לומד על) וַגַּב עֲצָמוּ נִפְקָא ליה מ-(שמ' מש' כבו, אַם-הַמְצָא הַגְנִיב, (טט: אז מה לומד מ) האי (שמ' מש' כבג, אַם-הַמְצָא תִמְצָא מאי דריש ביה? מבעי ליה לכדרבא בר אהילאי, דאמר רבא בר אהילאי: מאי טעמא דרב, דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור (מתשלום כפל). דכתיב: (שמ' מש' כבג, אַם-הַמְצָא תִמְצָא, (כלומר) אַם-הַמְצָא בעדים (אז) תִמְצָא בדיינים (ויקנסו את הגנב), פרט למרשיע את עצמו (ואפילו אח"כ יבואו עדים שמשלם רק קרן, אז לא כל שכן שאם לא באו עדים ישלם רק קרן). לפי רבא בר אהילאי: מאי טעמא דרב, דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור (מתשלום כפל).

(שמ' מש' כבג, אַם-הַמְצָא - מקף כרב-מצב (א) המודה בקנס ללא עדים, (ב) המודה בקנס בעדים, (שמ' מש' כבג, אַם-הַמְצָא - תרסא בתפקיד שיעור לכל אחד מן המצבים. מצב (א) רק תשלום קרן ולא כנאמר בפסוק היינו המרשיע עצמו ואפילו אח"כ באו עדים, החידוש הוא שבי"ד מחייב רק קרן, (מאן דאמר שגם אם יבואו אח"כ עדים ויעידו על שליחת ידו לא ישלם כפל, ומאן דאמר שישלם, ונראה שלא ישלם). ויש עוד דרך בגמרא מ-(שמ' מש' כבו, אֲשֶׁר יִרְשָׁעוּן שהמודה בקנס רגיל כאשר לא באו עדים, בי"ד פוסק רק קרן. מצב (ב) בהמשך

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טורד"ל) כי במצוותך האמיתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, ו; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

מצב (ב) ב"ד פוסק כפל כנאמר בפסוק.

(שומר חנם בכלל, ובשכר רק באונס) (שמ' מש' כב,ו) בְּיַתְּךָ אִישׁ אֶל-רַעְיוֹ בְּסֶפֶף אֲזַכְּרֶהוּ לְשִׁמּוֹר וְנִגְבַּת מִבֵּית הָאִישׁ אִם-יִמְצָא הַנֶּגֶב יִשְׁלַם שְׁנָיִם:

(שמ' מש' כב,ז) אִם-לֹא יִמְצָא הַנֶּגֶב וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רַעְיוֹ:

(שמ' מש' כב,ח) עַל-כֵּל-דְּבַר-פֶּשַׁע עַל-שׂוֹר עַל-חֲמוֹר עַל-שֶׁה עַל-שְׁלֵמָה עַל-כָּל-אֲבֹדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה

עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר-שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנָיִם לְרַעְיוֹ: ס

מבוא לקטע הבא: (כב,ו) (ז, כב,ז) בטוען גנב ואז (ז, כב,ג) מלמד על גנב רגיל ו-(כב,ח) יתר (כי יודעים דין ט"ג מ-(ו)1, (ז) ודין גנב מ-(ג) ובא (ח) ומלמד על מודה בקנס ולא באו אח"כ עדים, אז פטור מן הקנס. והפשט של (ח) מלמד על מודה בקנס ואח"כ באו עדים "ישלם שניים" (ושניהם בגנב או בטוען טענת גנב)

ולמ"ד (ב-סג,ב) תרוייהו **(שמ' מש' כב,ו) אִם-יִמְצָא הַנֶּגֶב (שמ' מש' כב,ז) אִם-לֹא יִמְצָא הַנֶּגֶב** (ב) שומר ה)טוען טענת גנב, דהאי **(שמ' מש' כב,ג) אִם-הִמְצָא תִּמְצָא מִפִּיק לִיה לִגְנֵב עֲצֻמוֹ** (שישלם כפל), מרשיע עצמו מנלן (שהוא פטור) ? מ-**(שמ' מש' כב,ח) אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים**

(דווקא כאשר לא הודה, ובי"ד הרשיעו ע"פ עדים, שניים ישלם ע"פ (כב,ג)), ולא המרשיע את עצמו (שמודה מעצמו ולא באו עדים שהוא פטור מקנס).

מבוא לקטע הבא: (ו) בגנב שמשלם כפל (ז) בטוען גנב שמשלם כפל, אז (ג) ו-(ח) יתירים. (ח) מלמד על קנס רגיל כאשר לא באו עדים, (ג) מלמד על מודה בקנס ואח"כ באו עדים, שפטור מקנס ומשלם רק קרן (ושניהם בגנב או בטוען טענת גנב)

ולמ"ד חד בגנב **(שמ' מש' כב,ו) אִם-יִמְצָא הַנֶּגֶב** (ח) וחד בטוען טענת גנב **(שמ' מש' כב,ז) אִם-לֹא יִמְצָא הַנֶּגֶב**, דאייתי ליה מ-**(שמ' מש' כב,ג) אִם-הִמְצָא תִּמְצָא** (מלמד על המודה בקנס (ט"ג וגנב)) למרשיע את עצמו, (זה מייחר) האי -**(שמ' מש' כב,ח) אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן** מאי דריש ביה ?

אמר לך : ההוא **(שמ' מש' כב,ח)** מיבעי ליה למודה בקנס דפטור. ומ"ד תרוייהו בטוען טענת גנב, (אז חסר פסוק על גנב עצמו, וזה נלמד מ-**(שמ' מש' כב,ג) אִם-הִמְצָא תִּמְצָא**) קסבר : מודה בקנס ואח"כ באו עדים – חייב (כפל). ולמ"ד חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דנפקא ליה גנב מהתם, בשלמא **(שמ' מש' כב,ג) אִם-הִמְצָא תִּמְצָא** (לכדרבא

בר אהילאי, אבל כל הני פרטי למה לי ? כדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל : כל פרשה שנאמרה ונשנית, לא נשנית אלא לדבר שנתחדש בה. ואימא : גנב עצמו בשבועה ! לא ס"ד, דתניא, רבי יעקב אומר : שנים ישלם - שלא בשבועה ; אתה אומר : שלא בשבועה, או אינו אלא בשבועה ? אמרת ? לא כך היה. מאי לא כך היה ? אמר אביי : לא לכתוב רחמנא שנים ישלם בגנב, וליתי בק"ו מטוען טענת גנב : ומה טוען טענת גנב דבהיתירא אתא לידיה, אמר קרא לישלם תרי, גנב עצמו דבאיסורא אתא לידיה לא כל שכן ! אלא שנים ישלם דכתב רחמנא בגנב עצמו למה לי ? דאפילו שלא בשבועה. והאי **אִם-הִמְצָא** להכי הוא דאתא ? הא מיבעי ליה לכדתניא : יָדוֹ –

בבלי בבא קמא סה, א

אין לי אלא יָדוֹ, גגו חצירו וקרפיו מנין ? ת"ל : **(שמ' מש' כב,ג) אִם-הִמְצָא תִּמְצָא**, מ"מ ! א"כ, לימא קרא או המצא המצא או תמצא תמצא, מדשני קרא, ש"מ תרתי. גופא, אמר רב : קרן - כעין שגנב, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה - כשעת העמדה בדין. מאי טעמא דרב ? אמר קרא גניבה וחיים, אמאי קאמר רחמנא חיים בגניבה ? אחייה לקרן כעין שגנב. אמר רב ששת, אמניא : כי ניים ושכיב (מתוך נמונם בלי שיקול דעת) רב אמר להא שמעתא ; דתניא : כחושה, והשמינה - משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ! אמרי, משום דא"ל : אנא פטימנא ואת שקלת ? ת"ש : שמינה, והכחישה - משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ! התם נמי, משום דאמרין ליה : מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא, כי קאמר רב - ביוקרא וזולא הוא דקאמר. היכי דמי ? אילימא דמעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, קרן - כעין שגנב, לימא, פליגא דרב אדרבה ! דאמר רבה : האי מאן דגזל חביתא דחמרא מחבריה, מעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, תברה או שתייה - משלם ד', איתבר ממילא - משלם זוזא ! אמרי : כי קאמר רב, כגון דמעיקרא שויה ד' ולבסוף שויה זוזא, קרן - כעין שגנב, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה - כשעת העמדה בדין. תני רבי חנינא לסיועיה לרב : בעה"ב שטען טענת גנב בפקדון, ונשבע והודה ובאו עדים, אם עד שלא באו עדים הודה - משלם קרן וחומש ואשם, ואם משבאו עדים הודה - משלם תשלומי כפל ואשם, וחומשו עולה לו בכפילו, דברי רבי יעקב ;

(שמ' מש' כב,ג) אִם-הִמְצָא תִּמְצָא בְּיָדוֹ הַנֶּגֶב מְשׂוֹר עַד-חֲמוֹר עַד-שֶׁה חַיִּים שְׁנָיִם יִשְׁלַם: ס

(שמ' מש' כב,ג) אִם-הִמְצָא – מקף כרב-מצב שווי תשלומי הקנס (א) כשעת הגניבה (ב) כשעת העמדה בדין

(שמ' מש' כב,ג) אִם-הִמְצָא – תרסא כשיעור תשלום הקרן והכפל, קרן כבשעת גניבה, כפל וכו' כבשעת העמדה בדין ועל כך הדיון בדף

ס"ד, ס"ה,

דתניא : כחושה, והשמינה - משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ! אמרי, משום דא"ל : אנא פטימנא ואת שקלת ? ת"ש : שמינה, והכחישה - משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ! התם נמי, משום דאמרין ליה : מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא,

כי קאמר רב - ביוקרא וזולא הוא דקאמר. היכי דמי ? אילימא דמעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, קרן - כעין שגנב, לימא, פליגא דרב אדרבה ! דאמר רבה : האי מאן דגזל חביתא דחמרא מחבריה, מעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, תברה או שתייה - משלם ד', איתבר ממילא - משלם זוזא ! אמרי : כי קאמר רב, כגון דמעיקרא שויה ד' ולבסוף שויה זוזא, קרן - כעין שגנב, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה - כשעת העמדה בדין.

(שמ' מש' כב,ג) תִּמְצָא בְּיָדוֹ – קדמא ואולא כמלמד שבסיבתם יש לימוד בכלל ופרט וכלל, או ככל כלל ופרט, או כתנא דבי ר' ישמעאל

שאם ככל כלל ופרט אז לומד זאת ברבוי מיעוט רבוי

למד"א כלל ופרט וכלל מלת **(כב,ג) הַנֶּגֶב** היא הכלל הכתוב **(כב,ג) מְשׂוֹר עַד-חֲמוֹר עַד-שֶׁה** הוא הפרט באופני דרישה שונים (ומסיקים מטלטל וגופו ממון) **(כב,ג) חַיִּים** – כלל בתראה המרבה גם מטלטל וגופו ממון שאינם חיים.

למד"א **(כב,ג) הִמְצָא תִּמְצָא** – כלל וכלל ואז **(כב,ג) הַנֶּגֶב מְשׂוֹר עַד-חֲמוֹר עַד-שֶׁה חַיִּים** הוא הפרט הנכנס בין שני הכללים

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טורד"ל) כי במצוותך האמיתי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק I – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, I; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עקירה. שגגה = שכחה; תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עקירה. שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

תנא דבי ר' ישמעאל לומד שאם הכתוב בתבנית ככל כלל ופרט אז יש ללמוד זאת ברבוי מיעוט רבוי. לכן הכתוב (כב,ג) **הַמְצִיא תְּמַצִּיא** – הוא רבוי רבוי ואז **הַנְּנַבְּהַ מְשׁוֹר עַד-תְּמָוֹר עַד-שְׁשֵׁה חַיִּים** הוא המיעוט הנכנס בין שני הרבויים ואז למשל (כב,ג) **מְשׁוֹר** ממעט קרקע **תְּמָוֹר** ממעט עבדים **שְׁשֵׁה** ממעט שטרות

(כב,ג) **עַד-תְּמָוֹר** – מקף כרב-מצב (א) פריט שהוא מסוים (וכנראה שאפשר לזהותו) עליו ישלם כפל, (ב) פריט שאינו מסוים אין משלמים עליו כפל.

(כב,ג) **מְשׁוֹר עַד-תְּמָוֹר עַד-שְׁשֵׁה** – דרגא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא **בְּיָדוֹ הַנְּנַבְּהַ**, ושעל כל פרט חל אותה הלכה או ענין. כאן כל אופן של גנבה בין ביד בין במקל והביאים לרשותו גורם לתשלום כפל ע"י הגנב או הטוען טענת גנב,

אם היה כתוב המצא המצא או תמצא תמצא היה רק חידוש אחד, (כב,ג) **הַמְצִיא תְּמַצִּיא** מלמד שני דברים שנתחדשו בפרשה זאת: פרט למודה בקנס שלא משלם כפל גם אם באו אח"כ עדים, לעומת המצא תמצא בעדים אז המצא תמצא בבי"ד וישלם כפל ועוד גם אם נשבע לשקר משלם כפל

(כב,ג) **עַד-שְׁשֵׁה** – מקף כרב-מצב (א) שנוי הבא מאליו (ב) שנוי שנעשה ע"י גנב?

(שמ' מש' כב,ח) **אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים** – מהפך פשטא זקף-קטן, שני לימודים שלפחות אחד מהם יוצא מן הפשט ומלמד כי המודה בקנס פטור מ-(שמ' מש' כב,ח) **יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ**: (בשני מסלולי הלימוד. (מסלול א) (כב,ו) גנב, (כב,ז) טוען טענת גנב) (מסלול ב) (כב,ו) טוען טענת גנב, (כב,ז) טוען טענת גנב, (כב,ג) גנב)

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טסור"ל) כי במצוותך האמנותי - תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א - התשפ"ג; **תמצית ההשערות**: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קסירים ותפקידים) - להגביל; מונח - מוציא פשטא = מוציא ממשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא - מצרף; תבר - מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה - שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא - קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא - קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא - קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא - קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו - סדור שבחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול - מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא - פשוט, I; זקף-קטן - 2; זקף-גדול - 3; רביע - 4; מונח רביע - לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק - היקש; השלישיה: קדמא - סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם - יוצא מהענין; קדמא ואולא - בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט); תלישא-קטנה = תרסא - דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא - דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה; פור - דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתשובע"פ.

==--==

גנב שמות משפטים כב,ג: אַם הַמִּצָּא תִּמְצָא בְּיָדוֹ הַגִּנֵּב מְשׁוּר עַד-חֲמֹר עַד-שֵׁה חַיִּים שְׁנַיִם וְשָׁלֹם: ס
 שומר חנם ומישהו אחר גנב שמות משפטים כב,ו: כִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ-כֶּלִים לְשֹׂמֵר וְגַב מִבֵּית הָאִישׁ אִם-יִמְצָא הַגִּנֵּב יִשְׁלֹם שְׁנַיִם:

אם ימצא - מקף כרב-מצב (א) נמצא והודה לפני שבאו עדים משלם קרן בלבד (ב) נמצא ולא הודה עד עדות העדים משלם כפל שומר חנם וטוען שמישהו אחר גנב שמות משפטים כב,ז: אִם-לֹא יִמְצָא הַגִּנֵּב וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ בַּמִּלְאכָת רֵעֵהוּ:

אם-לֹא - מקף כרב-מצב (א) לא נמצא והודה (ב) לא נמצא ולא הודה עד עדות העדים משלם כפל (ג) לא נמצא ונשבע (ד) לא נמצא וישלם קרן, ואם אח"כ ימצא הגנב הכפל קנוי לשומר (ה) לא נמצא ורצה לשלם, ונמצא הגנב, הכפל קנוי לשומר וישלם קרן לבעל הבית. **אל-הָאֱלֹהִים** - מקף כרב-מצב קריבה אל-האלהים: (א) לדין לפרעון ממון (ב) לשבועה. כאן לשבועה.

אחד מנושאי הפסוק הוא טוען טענת גנב שמות משפטים כב,ח: **עַל-כֹּל-דְּבַר-פֶּשַׁע עַל-שׁוֹר עַל-חֲמֹר עַל-שֵׁה עַל-שִׁלְמָה עַל-כָּל-אֲבֹהֶה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֵא דְבַר-שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַ אֱלֹהִים יִשְׁלֹם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: ס** (חידוש שגם הנפקד הטוען טענת גנב (שגנב ממנו) והוא גנבו ישלם כפל)
 שומר שכר שמות משפטים כב,ט - יב:

[ט] כִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ חֲמֹר אוֹ-שׁוֹר אוֹ-שֵׁה וְכָל-בְּהֵמָה לְשֹׂמֵר וְנָתַת אוֹ-נֶשֶׁבֶר אוֹ-נִשְׁבָּה אִין רֵאָה: [י] שְׁבַעַת הוּא תְהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ בַּמִּלְאכָת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלְיוֹ וְלֹא יִשְׁלֹם: [תורה תמימה] [מכילתא] ביה מכאן אתה דן לכל השבועות שבתורה שאינן אלא ביה. [ת"ת הערה קכט] היינו בשם המיוחד וב-בבלי שבוועות לח,ב, מבואר דכשנשבעים בשם המיוחד צריך לנקוט חפץ קדוש כגון ספר תורה או תפילין. שְׁבַעַת הוּא - מונח רביעי, רביע רמז לשם המיוחד של ארבע אותיות אבל בביטוי של אדנות, מונח מרבה עליו נקיטת חפץ קדוש. [יא] וְאִם-יִגָּב וְיִגָּב מֵעֲמֹו יִשְׁלֹם לְבְּעָלְיוֹ: [יב] אִם-תִּרְחַץ וְיִטְרַף וְיִטְרַף עַד הַטְּרָפָה לֹא יִשְׁלֹם: פ

שואל שמות משפטים כב,ג: וְכִי-יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ-מַת בְּעָלְיוֹ אִין-עֲמֹו שְׁלֹם יִשְׁלֹם: שואל ושוכר שמות משפטים כב,ד: אִם-בְּעָלְיוֹ עֲמֹו לֹא יִשְׁלֹם אִם-שִׁכִּיר הוּא בָּא בְּשִׁכְרוֹ: ס שמות משפטים כב,ז: כִּי יִגָּב-אִישׁ שׁוֹר אוֹ-שֵׁה וְיִטְבְּחוּ אוֹ מִכְרוּ חֲמִשָּׁה בְּקָר יִשְׁלֹם תַּחַת הַשׁוֹר וְאֶרְבַּע-צֹאן תַּחַת הַשֵּׁה:

[בבלי בבא קמא סג,ב] (הגמרא מנתחת את המשנה הנ"ל) קתני מיהא: (הנפקד) בטוען טענת גנב - דמשלם תשלומי כפל, אבל בטוען טענת אבד - לא משלם תשלומי כפל (רק קרן), ואפי' טוען טענת גנב, בשבועה הוא דמשלם תשלומי כפל, אבל שלא בשבועה אינו משלם תשלומי כפל (קודם שנשבע באו עדים והעידו שגנב משלם רק קרן), מנהגי מילי?

[בבלי בבא קמא סג,ב] (שמ' מש' כב,ו) יִמְצָא הַגִּנֵּב - בטוען טענת גנב הכתוב מדבר; אתה אומר: בטוען טענת גנב, או אינו אלא בגנב עצמו? כשהוא אומר: (שמ' מש' כב,ז) אִם-לֹא יִמְצָא הַגִּנֵּב, בטוען טענת גנב הכתוב מדבר. תניא אידך: (שמ' מש' כב,ו) אִם-יִמְצָא הַגִּנֵּב - בגנב עצמו הכתוב מדבר; אתה אומר: בגנב עצמו, או אינו אלא בטוען טענת גנב? כשהוא אומר: (שמ' מש' כב,ז) אִם-לֹא יִמְצָא הַגִּנֵּב - הרי טוען טענת גנב אומר, הא מה אני מקיים (שמ' מש' כב,ו) אִם-יִמְצָא הַגִּנֵּב? בגנב עצמו הכתוב מדבר. דכולי עלמא מיהת: (שמ' מש' כב,ז) אִם-לֹא יִמְצָא הַגִּנֵּב - (שומר חנם ה)טוען טענת גנב כתיב, מאי משמע? אמר רבא: (שמ' מש' כב,ז) אִם-לֹא יִמְצָא כמה שאמר, אלא שהוא עצמו גנבו - ישלם שנים. ומגלן דבשבועה? דתניא: (שמ' מש' כב,ז) וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים - לשבועה; אתה אומר: לשבועה, או אינו אלא לדין (ע"פ רש"י: פרעון כספי)? נאמר שלחות יד למטה (רש"י: בשומר שכר (שמ' מש' כב,ז) שְׁבַעַת הוּא תְהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ) ונאמר שלחות יד למעלה (ע"פ רש"י: בשומר חנם (שמ' מש' כב,ז) וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ), מה להלן לשבועה (למטה בשומר שכר), אף כאן לשבועה (למעלה בשומר חנם). בשלמא למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, היינו דכתיבי תרי קראי, אלא למאן דאמר תרוייהו בטוען טענת גנב, תרי קראי למה לי? אמרי: חד למעוטי טענת אבד (הטוען טענת אבד לא ישלם כפל רק קרן). ולמאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דלא מייתר, למעוטי טענת אבד מנא ליה (מניין נלמד שהטוען טענת אבד לא ישלם כפל רק קרן)? (מ'שמ' מש' כב,ז) גנב הַגִּנֵּב (הטוען טענת אבד לא ישלם כפל רק קרן, לומד זאת מאות "ה" יתירה), ולמאן דאמר תרוייהו ((כב,ו,ז)) בטוען טענת גנב, דמיעט ליה טוען טענת אבד (מתשלום כפל. פסוק אחד לטוען טענת גנב ואם שיקר משלם כפל, פסוק אחד לטוען אבד ואם שיקר לא ישלם כפל רק קרן), (שמ' מש' כב,ז) גנב הַגִּנֵּב מאי דריש ביה (מה ילמד מזה)? אמר לך: מבעי ליה לכרדבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: הטוען טענת גנב בפקדון - משלם תשלומי כפל, (ולומד מאות "ה" יתירה לרבות בו) טבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דהאי (שמ' מש' כב,ז) גנב הַגִּנֵּב ("ה" יתירה מלמד) אפקיה למעוטי טענת אבד, (מנין ידע הדין של) דר' חייא בר אבא מנא ליה (בנושא טבח ומכר)? אמר לך: הקישא הוא (מקישין טוען טענת גנב (כב,ז), לגנב (כב,ו)), ואיך משיבין על הקישא.

[רש"י מסכת בבא קמא סג,ב] ... ואיכא דאמרי הקישא כדמפרש התם הואיל וגנב משלם כפל וטוען טענת גנב משלם כפל מה גנב טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה אף טוען טענת גנב טבח ומכר משלם ארבעה וחמשה ולא מילתא היא (של המפרשים בצורה שהובאה ברש"י על שיטתם כי דרך זאת אינה היקש אלא) דהאי מה מצינו בניין אב הוא ולא הקישא (ומסקנת רש"י שזה כגמרא כאן) אלא סמיכות המקראות קרי היקש והכי נמי שמעינן התם.

שני פסוקים בטוען טענת גנב, אחד לטוען טענת גנב ואחד לאבד. אם רק פסוק אחד לגנב ואחד לטוען ט' גנב אז "ה" יתירה של (שמ' מש' כב,ז) הַגִּנֵּב בשביל אבד.
 שני פסוקים בטוען טענת גנב, אז "ה" יתירה של (שמ' מש' כב,ז) הַגִּנֵּב בשביל שיעור טבח ומכר של 4 ו-5 (ט: כנאמר ב- (שמ' מש' כב,ז)).
 אם גנב וטוען גנב הם שני פסוקים, אחד לטען ואחד בשביל "ה" יתירה של (שמ' מש' כב,ז) הַגִּנֵּב בשביל אבד. ואז ע"פ הגמרא כפ' רש"י, מקישים מסמיכות הפסוקים מהגנב אל טוען ט' גנב על 4 ו-5.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות; אתנה, סלקו = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרצא = מאריך, רבוי; דרצא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרצא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרצא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרצא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרצא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק I – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרצא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, I; זקר-קטן – 2; זקר-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקר-קטן ... זקר-קטן בהצי פסוק – היקש; השלישיה; קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה; פור – דרוש מהפסוק רציו לנשא/ים אחר/ם בתושבע"פ.

[תורה תמימה] (שמ' מש' כב,ג), אַם-לְאָא יִמְצָא הַנֶּבֶב - א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, הטוען טענת גנב בפקדון^(נצ) משלם תשלומי כפל ואם טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' [מאי טעמא דמקשינן (שמ' מש' כב,ג) אַם-לְאָא יִמְצָא הַנֶּבֶב ל-(שמ' מש' כב,ג) אַם-יִמְצָא הַנֶּבֶב] (ב"ק ק"ו ב'):

[תורה תמימה] (שמ' מש' כב,ג) הערות
צג) ר"ל תרי קראי כתיבי בענין אם ימצא הגנב ישלם ואם לא ימצא הגנב ונקרב וגו', ומוקמינן לפסוק ראשון בגנב עצמו ופסוק אם לא ימצא הגנב בטוען טענת גנב, ויהיה פירושו אם לא ימצא כמו שאמר שנגנב, אלא הוא עצמו גנבו, ונקרב בעה"ב אל האלהים, כבר, קודם שנמצא שגנבו – לשבועה:

צד) נתבאר בדרשה הקודמת:
צה) ונשבע ובאו עדים ששקר נשבע אלא שהפקדון אצלו:
צו) נסמך על המבואר בסוף פסוק הקודם, דפסוק הקודם, אם ימצא הגנב איירי בגונב ממש ופסוק זה אם לא ימצא הגנב איירי בטוען טענת גנב, יעו"ש [אות צ"ג], ולכן כמו שהוקש טוען טענת גנב לגנב לענין תשלומי כפל כמבואר בפסוק ישלם שנים כך הוקשו לענין תשלומי ארבעה וחמשה בטבח ומכר, דכמו בגנב ממש מפורש בפסוק (לעיל כ"א ל"ז) שאם טבח ומכר משלם ד' וה' כך טוען טענת גנב אם טבח ומכר משלם ד' וה':

צז) ר"ל שאם שלח בו יד קמה ליה ברשותיה וקנה אותו להתחייב באונסין ולכן ישלם הוא, קמ"ל. ונראה דהלשון שלא נתת עיניך בו אשיגרא דלישנא הוא, ועיקר צ"ל שלא שלחת בו יד משום דעל נתינת עין ומחשבה לשלוח יד אין חייבין באונסין כפי שיתבאר בסמוך, וחייבין רק בשליחות יד בפועל, כב"ה ולא כב"ש:

צח) שאם טען שנאבד הפקדון ממנו ונשבע על זה ואח"כ באו עדים ששקר אלא שנמצא אצלו פטור מכפל, ויותר מזה מבואר בב"ק ק"ו ב' שאפילו אחר שטען טענת אבד ונשבע חזר וטען טענת גנב והוכחש ג"כ פטור מכפל מפני שפטור עצמו מכפל בשבועה ראשונה שטען אבד. וברמב"ם פ"ד ה"ג מגניבה ובטור חו"מ סי' שנ"ב כתבו דין זה דטען טענת אבד וחזר וטען טענת גנב, אבל דין דפטור בטענת אבד לבד לא כתבו כלל, ולא ידעתי למה, ובפרט כי פטור זה בטען טענת אבד וחזר וטען טענת גנב בנוי על יסוד הפטור בטענת אבד לבד כמבואר הטעם מפני שפטור עצמו בשבועה ראשונה, וא"כ מכיון שהשמיטו יסוד הדין האיך כתבו אח"כ הדין דחזר וטען טענת גנב, והלא זה הוי תלי תניא בדלא תליא, וצ"ע. -

והנה לא נתבאר טעם הפטור מכפל בטוען טענת אבד, ולכאורה מאי שניא אם טוען שאבד ממנו או שנגנב ממנו, והלא אם כה ואם כה הוכחש אח"כ שהגנבה אצלו. ונראה ע"פ מ"ד בסוגיא ב"ק ק"ו ב' [בדרשה דלעיל] הטוען טענת גנב בפקדון [ונשבע והוכחש בעדים] משלם תשלומי כפל ואם טבח ומכר משלם ד' וה', מאי טעמא דמקשינן אם לא ימצא הגנב לאם ימצא הגנב, ר"ל דהפסוק. אם ימצא הגנב איירי בגנב עצמו ואם לא ימצא הגנב איירי בטוען טענת גנב והוא עצמו גנבו, ומקשינן כמו שגנב עצמו אם טבח ומכר משלם ד' וה' כך טוען טענת גנב שטבח ומכר משלם ד' וה'.

ומבואר לפי"ז דמקשינן אם לא ימצא הגנב לאם ימצא הגנב, ואחרי שאין היקש למחצה צריך להקיש גם אם ימצא הגנב לאם לא ימצא הגנב, ולפי"ז כשטוען טענת גנב אפשר להקיש אם ימצא לאם לא ימצא ולומר, כשם שטוען טענת גנב משלם כפל כך גנב עצמו, אבל בטענת אבד נפל ההיקש הזה, שהרי א"א לומר כשם שטוען טענת אבד משלם כפל כך המוצא את האבדה משלם כפל, שלא שייך תשלומי כפל במוצא, וכיון דלא הוקשו להדדי, לכן גם הטוען טענת אבד פטור מכפל, ודו"ק:

להמשיך

גנב שמות משפטים כב,ג: אַם-הִמְצָא תִּמְצָא בְיָדוֹ הַנֶּבֶב מְשׁוּר עַד-חֲמֹר עַד-שָׁה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלָם: ס

בשלמא למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב - שפיר, אלא למאן דאמר תרוייהו בטוען טענת גנב, גנב עצמו מנא ליה (שישלם כפל) ? וכי תימא: ליתי בק"ו מטוען טענת גנב, דיו לבא מן הדין להיות כנדון, מה להלן בשבועה, אף כאן (הגנב עצמו) בשבועה ! נפקא ליה (טט: כאן מתחילה הברייתא) מדתנא דבי חזקיה, דתנא דבי חזקיה: יאמר (טט: רק) שור וגניבה (טט: של (שמ' מש' כב,ג) מְשׁוּר (פרט) (שמ' מש' כב,ג) הַנֶּבֶב (הכתובה לפני-כן), והכל בכלל (היינו שזה כלל סוגר) ! (עונה הגמרא) אילו כך (טט:רק שור), הייתי אומר: מה הפרט מפורש קרב לגבי מזבח (טט: זה השור ורק עליו כפל), אף כל קרב לגבי מזבח, מה יש לך להביא ? שָׁה (מרבח בכורים לכפל), **[בבלי בבא קמא סד,א]**

כשהוא אומר שה - הרי שה אומר, (טט: בכתוב עצמו) הא מה אני מקיים **נֶבֶב** ? (משמע) לרבות כל דבר (טט: לגניבה). יאמר **שָׁה** וגניבה, והכל בכלל ! אילו כך, הייתי אומר: מה הפרט מפורש דבר הקדוש בכורה (כמו שור ושה), אף כל דבר הקדוש בכורה, מה יש לך להביא ? (מרבח על השור ושה הקדושים בכורה) חמור (הקדוש בכורה, ולא למזבח), כשהוא אומר **חֲמֹר** - הרי חמור אומר, הא מה אני מקיים גניבה ? לרבות כל דבר. (או ש-) יאמר שור וחמור שה וגניבה, והכל בכלל (טט: ולא יכתוב חיים) ! אילו כך, הייתי אומר: מה הפרט מפורש בעלי חיים, אף כל ב"ח, מה יש לך להביא ? שאר בעלי חיים, כשהוא אומר **חַיִּים** - הרי חיים אומר, הא מה אני מקיים גניבה ? לרבות כל דבר. (טט: עד כאן הברייתא. הגמרא עוברת לדון בה (א) **נִתְּוַח צְרוּרֵי**, מה מהוות מלת גנבה ומלת שור בדרשת כלל ופרט וכלל מה מקדים ומא אחר.)

(דנה הגמרא בברייתא) אמר מר: יאמר שור וגניבה (טט: ע"כ ציטוט מהברייתא). מי כתיב שור וגניבה ? גניבה ושור הוא דכתיב (טט: של (שמ' מש' כב,ג) הַנֶּבֶב (כלל פותח) **מְשׁוּר** (פרט)) ! וכי תימא אילו נאמר קאמר, אילו נאמר שור וגניבה ? (אם כך היה כתוב) ומי מצית אמרת (או מה משמעות המשך הברייתא) מה הפרט מפורש ? הוה שור - פרט, וגניבה - כלל, פרט וכלל נעשה כלל מוסיף על הפרט, ואיתרבו להו כל מילי (טט: בצורה של פרט וכלל יתרבה הכל ולא רק הקדוש למזבח) ! אלא (יש לפרש) כדכתיב קאמרי **נֶבֶב** ו-**שָׁה** ? מי מצית אמרת (שני ציצוטים מהברייתא) "הכל בכלל" או "מה הפרט מפורש" ? הוה ליה גניבה - כלל, ושור - פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, שור אין, מידי אחרנא לא (טט: כלל ופרט זה רק הפרט ואין רבוי הכל) ! אמר רבא: תנא (כוונת הברייתא לדרוש) א-**חַיִּים** קא סמיך ליה (טט: ומלה זאת היא כלל סוגר), וכלל ופרט וכלל קא"ל. והא לא דמי כללאת בתרא (טט: שמשמע המלה רק "חיים" ולא כמשמע הכל שבמלת "גנבה" לכללאת קמא (הכלל הפותח) ! הא תנא דבי רבי ישמעאל הוא, דכה"ג דריש כללי ופרטי (טט: כלל ופרט ללא צורך בדמיון הכלל הסוגר לכלל הפותח).

שמות משפטים כב,ג: אַם-הִמְצָא תִּמְצָא בְיָדוֹ הַנֶּבֶב מְשׁוּר עַד-חֲמֹר עַד-שָׁה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלָם: ס

(טט: ב) עכשו הגמרא עוברת לפרש הברייתא בתוכן הפסוק) והכי קא קשיא ליה: **אַם-הִמְצָא תִּמְצָא** (טט: הקושיה הנסתרת על התנא) למה לי ? יאמר (טט: הערה הגמרא לא מקפידה על הסדר שכבר קבעה, מקדימה את הדיון בחזרה על הדרשה) שור וגניבה וחיים, והכל בכלל ! אילו כן,

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשט – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשוט – פשוט, I; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שכהה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתשובת"פ.

הייתי אומר: מה הפרט מפורש דבר הקרב לגבי מזבח, אף כל הקרב לגבי מזבח, מה יש להביא? שה, כשהוא אומר שה – הרי שה אמור, הא מה אני מקיים גניבה? לרבות כל דבר. יאמר גניבה ושור ושה וחיים, והכל בכלל! אילו כן, הייתי אומר: מה הפרט מפורש דבר הקדוש בכורה, אף כל דבר הקדוש בכורה, מה יש לך להביא? חמור, [כשהוא אומר חמור –] הרי חמור אמור, הא מה אני מקיים גניבה? לרבות כל דבר. יאמר גניבה ושור ושה וחמור וחיים, והכל בכלל! אילו כן, הייתי אומר: מה הפרט מפורש בעלי חיים, אף כל ב"ח, מה יש לך להביא? שאר ב"ח, כשהוא אומר חיים – הרי חיים אמור, הא מה אני מקיים וְנִבְחָה (שזה כללי)? (המלה "חיים") לרבות כל דבר, (טט: היות ויש דבר כללי פותח ודבר כללי סוגר) אֲסֵהֶמָצָא תִמְצָא ל"ל (למה לי)?

[בבלי בבא קמא סד,ב]

אי הכי, שפיר קשיא ליה (הקושיה טובה)! משום דאית ליה פירכא (בגלל שאפשר לפרוך הלימוד דרך שני הכלליים "גנבה" ו"חיים"): (מציג את הפירכה) לרבות כל דבר מהיכא קמייתי ליה (מהיכן הבאת (למדת) זאת)? ממכלל בתרא, כללא גופיה חיים כתיב ביה, (ויחסו לזה שמרבה כל דבר אז) כלל ופרט וכלל מאי קא מהני ליה (מה מוסיף)? אי לאתויי כל דבר, הא חיים כתיב, (זה מלמד ש) בעלי חיים אין, מידי אחרנא לא! משום הכא איצטריך אֲסֵהֶמָצָא (רש"י מוסיף גם תִמְצָא) (שתי המלים מהוות כלל פותח וכלל סוגר ולא המלים "גנבה" ו"חיים"). אמרי: והא שני כללות דסמיכי אהדדי נינהו! אמר רבינא, כדאמרי בערבא: כל מקום שאתה מוצא שני כללות הסמוכים זה לזה, הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט (וכלל סוגר), (עכשו הגמרא מציגה את צורת הלימוד הזאת) שדי (הטל רק מלת) שְׂוֹר בין הַמָּצָא ל-תִּמְצָא; לאתויי מאי? אי לאתויי ב"ח (בעלי חיים, זה לומדים), מ-חיים נפקא! אלא לאתויי דבר שאין בעלי חיים, ודרוש הכי: מה הפרט מפורש דבר המטלטל (מעצמו או ע"י אחר) וגופו ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון.

שמות משפטים כב,ג: אֲסֵהֶמָצָא תִמְצָא בְיָדוֹ הַנִּבְחָה מְשׁוֹר עַד-חֲמֹר עַד-שֵׁה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלָם: ס

ותו, שדי חמור בין הַמָּצָא ל-תִּמְצָא; לאתויי מאי? אי לאתויי דבר (אם ללמד על) שאין בעלי חיים, משור נפקא (זה כבר למדנו משור דבר שהוא מטלטל וגופו ממון)! אלא לאתויי דבר מוסיים. א"ה (אי הכי) שְׁה למה לי? (אין לגמרא תשובה ולכן עוברת לדרך לימוד אחרת) אלא, (דרוש הפסוק במדה) ריבה ומיעט וריבה הוא, כדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי ר' ישמעאל: (וי' שמ' יא,ט) בְּיָמִים בְּיָמִים ב' פעמים,

[רש"י מפרש באלו פסוקים מדובר] (רש"י בבלי בבא קמא סד,ב)

ה"ג (כך גורסין) דתנא דבי ר' ישמעאל במים במים ב' פעמים - ולא גרס כל מקום (זה הערה על תוכן הגמרא וממשיך בהסבר הגירסה שלפניו) שנאמר במים במים (טט: לאו דווקא מלים צמודות אלא כרעיון ומביא הכתוב) (וי' שמ' יא,ט) הַאֲכָלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּיָּמִים כֹּל אֲשֶׁר-לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּיָּמִים הואיל וכללים סמוכים הם והפרט אינו ביניהן אלא אחריהם כתיב בַּיָּמִים וּבַנְּחָלִים דמשמע (ד) רק (ב) ימים ונחלים הוא דבעינן (צריך שבעלי חיים טהורים יהיו בעלי) סנפיר וקשקשת אבל (ב) שיחין ומערות לא (לא צריך סנפיר וקשקשת כדי שיהיו טהורים לאכילה), אין זה נדרש בכלל ופרט דלא ליתרבי אלא כעין הפרט אלא (בפסוק זה דורש) בריבה ומיעט וריבה ואתרבי כל מילי אלא דמיעוט מהני למעוטי פורתא חדא מילתא ותו לא. (במאמר מוסגר רש"י מלמד שכפכ מרבה כעין הפרט, ואילו רמר מרבה הכל פרט למשהו)

(הדיון בפסוקי הדגים נמצא במקום הדיון של כפכ רמר של דגים בבלי חולין טו,א – טז,ב) ויקרא שמיני יא,ט,י:

[ט] אֶת-זֶה הָאֲכָלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּיָּמִים כֹּל אֲשֶׁר-לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּיָּמִים בַּיָּמִים וּבַנְּחָלִים אֲתֵם הָאֲכָלוּ:

ויקרא שמיני יא,י:

[י] וְכֹל אֲשֶׁר אֵי-לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּיָּמִים וּבַנְּחָלִים מִכֹּל שְׂרִץ הַיָּמִים וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּיָּמִים שֶׁקֶץ הֵם לָכֵם: הַמִּסְקָנָה מֵהַדְּיוֹן בַּדְּגַיִם טְהוּרִים הִיא שֵׁשׁ צוֹרֵת לִימוּד שֶׁל כֹּל וְכֹל וְהֵטַל הַפֶּרֶט בֵּינֵיהֶם, (שמ' מש' כב,ג) אֲסֵהֶמָצָא תִמְצָא אלו שני כללים והטל הפרט ביניהם.

[בבלי בבא קמא סד,ב]

אין זה כלל ופרט, אלא ריבה ומיעט וריבה - ריבה הכל; מאי רבי? רבי כל מילי (טט: לגנבה). אי הכי, כל הני פרטי (טט: שור, חמור, שה בלמוד במדה רבוי מיעוט רבוי) למה לי? (טט: בד"כ במדה רמר אם יש פרט אחד ממעטים רק דבר אחד. אבל כאן יש חמש מלים יתירות (שור, חמור, שה, גנבה חיים) אז ממעט יותר דברים) (שור, חמור, שה) חד למעוטי קרקע, וחד למעוטי עבדים, וחד למעוטי שטרות, (כב,ג) וְנִבְחָה ו- (כב,ג) חַיִּים - לכדרב, דאמר (טט: ששתי המלים באות לדרשה אחת): אחייה לקרן כעין (טט: תשלום קרן בשויה בשעה) שגנב.

הגמרא מביאה מהלך שני במשמעות המלים (שמ' מש' כב,ג) אֲסֵהֶמָצָא תִמְצָא

ולמ"ד (טט: כל מלה מלמדת על אדם אחר) חד בגנב (טט: החשוד בגנבה) וחד בטוען טענת גנב (טט: שומר חינום הטוען שגנב ממנו), (טט: שואלת הגמרא על מאן דאמר זה, הרי הוא לומד על) וגנב עצמו נפקא ליה מ- (שמ' מש' כב,ג) אֲסֵהֶמָצָא הַנִּבְחָה, (טט: אז מה לומד מ) האי (שמ' מש' כב,ג) אֲסֵהֶמָצָא תִמְצָא מאי דריש ביה? מבעי לי' לכדרבא בר אהילאי, דאמר רבא בר אהילאי: מאי טעמא דרב, דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור (מתשלום כפל). דכתיב: (שמ' מש' כב,ג) אֲסֵהֶמָצָא תִמְצָא, (כלומר) אֲסֵהֶמָצָא בעדים (אז) תִמְצָא בדיינים (ויקנסו את הגנב), פרט למרשיע את עצמו (ואפילו אח"כ יבואו עדים שמשלם רק קרן, אז לא כל שכן שאם לא באו עדים ישלם רק קרן).

(שמ' מש' כב,ג) אֲסֵהֶמָצָא תִמְצָא בְיָדוֹ הַנִּבְחָה מְשׁוֹר עַד-חֲמֹר עַד-שֵׁה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלָם: ס

להמשיך דורש ברור עם ההסבר האחר על אותם מלים בהמשך

לפי רבא בר אהילאי: מאי טעמא דרב, דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור (מתשלום כפל).

(שמ' מש' כב,ג) אֲסֵהֶמָצָא – מקף כרב-מצב (א) המודה בקנס ללא עדים, (ב) המודה בקנס בעדים,

(שמ' מש' כב,ג) אֲסֵהֶמָצָא – תרסא בתפקיד שיעור לכל אחד מן המצבים. מצב (א) רק תשלום קרן ולא כנאמר בפסוק

היינו המרשיע עצמו ואפילו אח"כ באו עדים, החידוש הוא שבי"ד מחייב רק קרן, (מאן דאמר שגם אם יבואו אח"כ עדים ויעידו על שליחת ידו לא ישלם כפל, ומאן דאמר שישלם, ונראה שלא ישלם) ויש עוד דרך בגמרא מ- (שמ' מש' כב,ג) אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן שהמודה בקנס רגיל כאשר לא באו עדים, בי"ד פוסק רק קרן.

מצב (ב) בי"ד פוסק כפל כנאמר בפסוק.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טסור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התש"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרְכָא = מאריך, רבוי; דרְגָא – מצרף; תְּבִיר – מחלק, ממעט, לא ממש; טַפְקָא = טרְקָא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרְכָא טַפְקָא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרְגָא תְּבִיר טַפְקָא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרְכָא תְּבִיר טַפְקָא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תְּבִיר מרְכָא טַפְקָא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מַקְרָא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פַּסְקָא – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; זַרְקָא סְגוּלָא – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פַּשְטָא – פשוט, 1; זַרְקָא קַטְן – 2; זַרְקָא-גָדוֹל – 3; רְבִיעַ – 4; מוֹנַח רְבִיעַ – לפחות 4; ... זַרְקָא-קַטְן ... זַרְקָא-קַטְן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קְדָמָא – סדר קדימות; אֹלָא = גֵּרֵשׁ = גֵּרֵשׁ"ם – יוצא מהענין; קְדָמָא וְאֹלָא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תְּלִישָׁא-קַטְנָה = תְּרַסָּא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שְׂכָחָה: תְּלִישָׁא-גָדוֹלָה = תְּלִישָׁא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עיריה. שגגה = שְׂכָחָה: פֹּרֵר – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע"פ.

(שומר חנם בכלל, ובשכר רק באונס) (שם' מש' כב,ו) בְּיַתְדֵיךָ אִישׁ אֶל-רַעְיוֹנוֹ כִּסְפָּה אֶל-כֻּלָּיִם לְשֹׁמֵר וְגַבְבֵי מִבֵּית הָאִישׁ אִם-יִמְצָא הַגַּבְבֵי יִשְׁלַם שְׁנָיִם:

(שם' מש' כב,ז) אִם-לֹא יִמְצָא הַגַּבְבֵי וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רַעְיוֹנוֹ:

(שם' מש' כב,ח) עַל-כָּל-דְּבַר-פִּשְׁעֵי עַל-שׂוֹר עַל-חֲמוֹר עַל-שֵׁה עַל-שְׁלֵמָה עַל-כָּל-אֲבֹדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֵא דְבַר-שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנָיִם לְרַעְיוֹנוֹ: ס

מבוא לקטע הבא: (כב,ו) (ז, כב,ז) בטוען גבב ואז (ג, כב,ג) מלמד על גבב רגיל ו-(כב,ח) יתר (כי יודעים דין ט"ג מ-(ו)1), ודין גבב מ-(ג) ובא (ח) ומלמד על מודה בקנס ולא באו אח"כ עדים, אז פטור מן הקנס. והפשט של (ח) מלמד על מודה בקנס ואח"כ באו עדים "ישלם שניים" (ושניהם בגבב או בטוען טענת גבב)

ולמ"ד (ב-כ,ג) תרוייהו **(שם' מש' כב,ו) אִם-יִמְצָא הַגַּבְבֵי (שם' מש' כב,ז) אִם-לֹא יִמְצָא הַגַּבְבֵי** (שומר ה) טוען טענת גבב, דהאי **(שם' מש' כב,ג) אִם-הִמְצָא תְּמַצָּא מִפִּיק לִיה לִגְבַב עֲצָמוֹ (שישלם כפל), מרשיע עצמו מנלן (שהוא פטור) ? מ-(שם' מש' כב,ח) אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים** (דווקא כאשר לא הודה, ובי"ד הרשיעו ע"פ עדים, שניים ישלם ע"פ (כב,ג)), ולא המרשיע את עצמו (שמודה מעצמו ולא באו עדים שהוא פטור מקנס).

מבוא לקטע הבא: (ו) בגבב שמשלם כפל (ז) בטוען גבב שמשלם כפל, אז (ג) ו-(ח) יתירם. (ח) מלמד על קנס רגיל כאשר לא באו עדים, (ג) מלמד על מודה בקנס ואח"כ באו עדים, שפטור מקנס ומשלם רק קרן (ושניהם בגבב או בטוען טענת גבב)

ולמ"ד חד בגבב **(שם' מש' כב,ו) אִם-יִמְצָא הַגַּבְבֵי** (חד בטוען טענת גבב **(שם' מש' כב,ז) אִם-לֹא יִמְצָא הַגַּבְבֵי**), דאייתי ליה מ-**(שם' מש' כב,ח) אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים** (דווקא כאשר לא הודה, ובי"ד הרשיעו ע"פ עדים, שניים ישלם ע"פ (כב,ג)), ולא המרשיע את עצמו (שמודה מעצמו ולא באו עדים שהוא פטור מקנס).

ומ"ד תרוייהו בטוען טענת גבב, (אז חסר פסוק על גבב עצמו, והוה נלמד מ-**(שם' מש' כב,ג) אִם-הִמְצָא תְּמַצָּא**) קסבר: מודה בקנס ואח"כ באו עדים – חייב (כפל). ולמ"ד חד בגבב וחד בטוען טענת גבב, דנפקא ליה גבב מהתם, בשלמא **(שם' מש' כב,ג) אִם-הִמְצָא תְּמַצָּא** (לכדרכא בר אהיליא, אבל כל הני פרטי למה לי? כדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל: כל פרשה שנאמרה ונשנית, לא נשנית אלא לדבר שנתחדש בה. ואימא: גבב עצמו בשבועה! לא ס"ד, דתניא, רבי יעקב אומר: שנים ישלם – שלא בשבועה; אתה אומר: שלא בשבועה, או אינו אלא בשבועה? אמרת? לא כך היה. מאי לא כך היה? אמר אביי: לא לכתוב רחמנא שנים ישלם בגבב, וליתי בק"ו מטוען טענת גבב: ומה טוען טענת גבב דבהיתירא אתא ליה, אמר קרא לישלם תרי, גבב עצמו דבאיסורא אתא ליה לא כל שכן! אלא שנים ישלם דכתב רחמנא בגבב עצמו למה לי? דאפילו שלא בשבועה. והאי **אִם-הִמְצָא תְּמַצָּא** להכי הוא דאתא? הא מיבעי ליה לכדתניא: יָדוֹ –

בבלי בבא קמא סה, א

אין לי לא יָדוֹ, גגו חצירו וקרפיו מנין? ת"ל: **(שם' מש' כב,ג) אִם-הִמְצָא תְּמַצָּא**, מ"מ! א"כ, לימא קרא או המצא המצא או תמצא תמצא, מדשני קרא, ש"מ תרתי. גופא, אמר רב: קרן – כעין שגבב, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה – כשעת העמדה בדין. מאי טעמא דרב? אמר קרא גניבה וחיים, אמאי קאמר רחמנא חיים בגניבה? אחייה לקרן כעין שגבב. אמר רב ששת, אמנא: כי ניים ושכיב (מתוך נמונם בלי שיקול דעת) רב אמר להא שמעתא; דתניא: כחושה, והשמינה – משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגבב! אמרי, משום דא"ל: אנא פטימנא ואת שקלת? ת"ש: שמינה, והכחישה – משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגבב! התם נמי, משום דאמרין ליה: מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא, כי קאמר רב – ביוקרא וזולא הוא דקאמר. היכי דמי? אילימא דמעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, קרן – כעין שגבב, לימא, פליגא דרב אדרבה! דאמר רבה: האי מאן דגזל חביתא דחמרא מחבריה, מעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, תברה או שתייה – משלם ד', איתבר ממילא – משלם זוזא! אמרי: כי קאמר רב, כגון דמעיקרא שויה ד' ולבסוף שויה זוזא, קרן – כעין שגבב, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה – כשעת העמדה בדין. תני רבי חנינא לסיועיה לרב: בעה"ב שטען טענת גבב בפקדון, ונשבע הודה ובאו עדים, אם עד שלא באו עדים הודה – משלם קרן וחומש ואשם, ואם משבאו עדים הודה – משלם תשלומי כפל ואשם, וחומשו עולה לו בכפילו, דברי רבי יעקב;

(שם' מש' כב,ג) אִם-הִמְצָא תְּמַצָּא בְּיָדוֹ הַגַּבְבֵי מְשׂוֹר עַד-חֲמוֹר עַד-שֵׁה חַיִּים שְׁנָיִם יִשְׁלַם: ס

(שם' מש' כב,ג) אִם-הִמְצָא תְּמַצָּא – מקף כרב-מצב שווי תשלומי הקנס (א) כשעת הגניבה (ב) כשעת העמדה בדין

(שם' מש' כב,ג) אִם-הִמְצָא תְּמַצָּא – תרסא כשיעור תשלום הקרן והכפל, קרן כשעת גניבה, כפל וכו' כשעת העמדה בדין ועל כך הדיון בדף

ס"ד, ס"ה,

דתניא: כחושה, והשמינה – משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגבב! אמרי, משום דא"ל: אנא פטימנא ואת שקלת? ת"ש: שמינה, והכחישה – משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגבב! התם נמי, משום דאמרין ליה: מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא,

כי קאמר רב – ביוקרא וזולא הוא דקאמר. היכי דמי? אילימא דמעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, קרן – כעין שגבב, לימא, פליגא דרב אדרבה! דאמר רבה: האי מאן דגזל חביתא דחמרא מחבריה, מעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ד' זוזי, תברה או שתייה – משלם ד', איתבר ממילא – משלם זוזא! אמרי: כי קאמר רב, כגון דמעיקרא שויה ד' ולבסוף שויה זוזא, קרן – כעין שגבב, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה – כשעת העמדה בדין.

(שם' מש' כב,ג) תְּמַצָּא בְּיָדוֹ – קדמא ואזלא כמלמד שבסיבתם יש לימוד בכלל ופרט וכלל, או ככל כלל ופרט, או כתנא דבי ר' ישמעאל

שאם ככל כלל ופרט אז לומד זאת ברבוי מיעוט רבוי

למד"א כלל ופרט וכלל מלת **(כב,ג) הַגַּבְבֵי** היא הכלל הכתוב **(כב,ג) מְשׂוֹר עַד-חֲמוֹר עַד-שֵׁה** הוא הפרט באופני דרישה שונים (ומסיקים

משלטל וגופו ממון) **(כב,ג) חַיִּים** – כלל בתראה המרבה גם משלטל וגופו ממון שאינם חיים.

למד"א **(כב,ג) הִמְצָא תְּמַצָּא** – כלל וכלל ואז **(כב,ג) הַגַּבְבֵי מְשׂוֹר עַד-חֲמוֹר עַד-שֵׁה חַיִּים** הוא הפרט הנכנס בין שני הכללים

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טורד"ל) כי במצוותך האמתית – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק I – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, I; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עקירה. שגגה = שכחה; תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עקירה. שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

תנא דבי ר' ישמעאל לומד שאם הכתוב בתבנית ככל כלל ופרט אז יש ללמוד זאת ברבוי מיעוט רבוי. לכן הכתוב (כב,ג) **הַמְצִיא תְּמַצִּיא** – הוא רבוי רבוי ואז **הַנְּנַבְּהַ מְשׁוֹר עַד-תְּמָוֹר עַד-שְׁשָׁה חַיִּים** הוא המיעוט הנכנס בין שני הרבויים ואז למשל (כב,ג) **מְשׁוֹר** ממעט קרקע **תְּמָוֹר** ממעט עבדים **שְׁשָׁה** ממעט שטרות

(כב,ג) **עַד-תְּמָוֹר** – מקף כרב-מצב (א) פריט שהוא מסוים (וכנראה שאפשר לזהותו) עליו ישלם כפל, (ב) פריט שאינו מסוים אין משלמים עליו כפל.

(כב,ג) **מְשׁוֹר עַד-תְּמָוֹר עַד-שְׁשָׁה** – דרגא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא **בְּיָדוֹ הַנְּנַבְּהַ**, ושעל כל פרט חל אותה הלכה או ענין. כאן כל אופן של גנבה בין ביד בין במקל והביאים לרשותו גורם לתשלום כפל ע"י הגנב או הטוען טענת גנב,

אם היה כתוב המצא המצא או תמצא תמצא היה רק חידוש אחד, (כב,ג) **הַמְצִיא תְּמַצִּיא** מלמד שני דברים שנתחדשו בפרשה זאת: פרט למודה בקנס שלא משלם כפל גם אם באו אח"כ עדים, לעומת המצא תמצא בעדים אז המצא תמצא בבי"ד וישלם כפל ועוד גם אם נשבע לשקר משלם כפל

(כב,ג) **עַד-שְׁשָׁה** – מקף כרב-מצב (א) שנוי הבא מאליו (ב) שנוי שנעשה ע"י גנב?

(שמ' מש' כב,ח) **אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים** – מהפך פשטא זקף-קטן, שני לימודים שלפחות אחד מהם יוצא מן הפשט ומלמד כי המודה בקנס פטור מ-(שמ' מש' כב,ח) **יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרַעְהוֹ**: (בשני מסלולי הלימוד. (מסלול א) (כב,ו) גנב, (כב,ז) טוען טענת גנב) (מסלול ב) (כב,ו) טוען טענת גנב, (כב,ז) טוען טענת גנב, (כב,ג) גנב)

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טסור"ל) כי במצוות האמתי - הלהים ק"ט, ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א - התשפ"ג; **מצצת ההשערות**; **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; **מונח** - רבוי; **מהפך פשטא** - מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך; **רבוי**; **דרכא** - מצרף; **תכר** - מחלק; **ממעט**, **לא ממש**; **טפחא** = טרקה - שנוי משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** - קב' שעשויה לגזול, יתור לרבות, מכל מקום; **דנא תכר טפחא** - קבוצה עם הלה שיה לפרטיה; **מרכא תכר טפחא** - קבוצה עם הלה לא שיה לפרטיה; **תכר מרכא טפחא** - קבוצה שמעמטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** - סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** - מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** - פשוט; **זקה-קטן** - 2; **זקה-גדול** - 3; **רביע** - 4; **מונח רביע** - זקה-קטן ... זקה-גדול ... זקה-קטן בחצי פסוק - היקף; השלישייה: **קדמא** - סדר קדימות; **זולא** = גרש = גרשיי'ם - יוצא מהענין; **קדמא וזולא** - בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ו"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט); **תלישא-קטנה** = תראא - דרוש בפסוק שיעור; **מחיצה**, **עיריה**, **סגנה** = שכחה; **תלישא-גדולה** = תלשא - דרוש בפסוק ולפניו שיעור; **מחיצה**, **עיריה**, **סגנה** = שכחה; **פזר** - דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושב"ע פ.

1.11 שמות משפטים כא,א (התשפ"א) (בהשתתפות נחלת יעקב)

שמות משפטים כא,א: וְאַלְהֵי הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לַפְּנֵיהֶם:

יב טבת התשפ"א שיעור הרב יצחק מאיר רושצקי להלן [נזר ים] ה"ה.

[טור חושן משפט הלכות דינים סימן א ס"ק א] רבן שמעון בן גמליאל אומר על ג' דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום ... פירוש, אחר שנברא מתקיים על ידי אלו שעל ידי הדין שדין בין איש לחבירו העולם קיים ...

(בראשית א,א) **בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים - טפחא מונח אתנה אַת השָׁמַיִם** - מרכא טפחא **וְאֵת הָאָרֶץ** - מרכא סלוק

(שם' מש' כב,ז) **אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל** - טפחא מונח אתנה **וְנִשְׂאָה בְעַמְּךָ** - מרכא טפחא **לֹא תֵאָר** - מרכא סלוק

הסבר אחד למקבילת תבנית הטעמים נמצא ב-**[בבלי שבת יא, א]** ו-**[מכילתא]** על הפסוק **(שמות יתרו יח,יד) ... מִן־פְּקָר עַד־עֲרֹב: [רש"י]** ... אפשר לומר כן? אלא כל דיין שדין אמת לאמיתו ... מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום וכאילו נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית שנאמר **(בר' א,ה) וַיְהִי־עֶרֶב** וגו' **[בעה"ט]** ... כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית שנברא בה:

[טור שם סימן א ס"ק ג] וא"ר ירמיה **(שם' מש' כא,א)** **אֲשֶׁר תִּשִּׂים לַפְּנֵיהֶם** אשר תלמדם מיבעי ליה (היה לו לכתוב) אלא אלו כלי

הדיינים מקל ורצועה מנעל(א) ושופר. וכתב רב האי, בית דין צריך שיהא לו מזומן במושב ב"ד מקל לרדות בו ורצועה להלקות בו ושופר לנדות בו וספר תורה נמי צריך שתהא מזומן ב"ד כדאמרין בתקנת עזרא ...

ודוקא בזמן שיש סמיכה אבל האידנא דליכא סמיכה כל הדיינים בטלים מן התורה כדכתיב **(שם' מש' כא,א)** **לַפְּנֵיהֶם** לפני אלהים

הכתובים בפרשה (לפחות שלוש פעמים במשמע דיינים, ומה לומדים לג' דיינים) דיינו סמוכים ודרשינן **לַפְּנֵיהֶם** ולא לפני הדיינות ואנו **הדיינות אנו** לפיכך אין הדיינים מן התורה, אלא **דשליחותיהו דקמאי עבדינן** (ע"פ **[בבלי גיטין פח,ב]** אמר רב יוסף לאביי: ומאן שאין סמיכה, הדיינים הלא סמוכים פועלים כשליחי הדיינים שנשמכו בעבר, בדברים שכיחים בלבד):

[נזר ים] כתב ה-**[נתיבות משפט]** מה שבזמן הזה אפשר לקבל גרים (ראה להלן גיטין פח) מוכיח, שמה דאמרין שליחותא דקמאי

עבדינן, זהו ממש דאורייתא. שהרי הגר גם בזמן הזה דינו מהתורה כגר. הראיה לזה, שאם קידש אשה הרי היא אשתו ככל יהודי שקידש אשה. ואם יבוא יהודי אחר ויקדש אשת הגר, קידושו אינם קידושוין כלל.

אך אח"כ הביא שהרמב"ן והרשב"א סוברים דשליחותיהו דקמאי עבדינן זה רק דין דרבנן. ולא כתב ה-**[נתיבות משפט]** מה יעשו הרמב"ן והרשב"א עם הגרים בזמן הזה. מניין הכח לעשות גרים מדאורייתא בזה"ו כשאין לנו בי"ד סמוכים.

התשובה לזה הוא מה שכתבו הרמב"ן והרשב"א עצמם ב-**[נתיבות מו,ב]** וכן דעת ה-**[תוס' קידושין סב,ב]** ללמוד מ-**(במדבר שלח טו,יד)**

לְדַרְתֵיכֶם (וְכִי־יְגִידוּ אִתְּכֶם זֶר אֹי־אֲשֶׁר־תִּתְּכֶם לְדַרְתֵיכֶם)

[טור שם סימן א ס"ק ד] ומסקינן דלא **עבדינן** שליחותיהו אלא **במידי דשכיחא** (ההלכות המצויות) ואית ביה חסרון כיס כגון הודאות (כולל גיטין) והלואות פ"י שתובע אותו בעדי הודאה שהודה לו בפניהם או שהלוח לו בפניהם אבל **במידי דלא שכיחא** אפילו אית ביה חסרון כיס כגון אדם שחבל בחבירו אין דנין אותו וכן מידי דלית ביה חסרון כיס כגון בושת אף על גב דשכיחא אין דנין אותו. וכתב הרמב"ם אבל ריפוי ושבט דנין אותו וכן הורו הגאונים ואמרו שמעשים בכל יום לגבות ריפוי ושבט כבבל ... **כתובת אשה וירושת ומתנות דנין כהלואות ודנין אותו כדי לנעול דלת בפני עושה עולה שלא יסמוך לומר שכנגדו לא ימצא מומחים שידונו אותו וכן גזילות דנין אותו(א) אבל כל קנס אין דנין וכ"כ הרמב"ם כל הקנסות שקנסו חכמים בתוקע לחבירו וסוטר לחבירו וכיוצא בהן אין גובין אותם וכל המשלם חצי נק או יותר ממה שהזיק אין גובין אותו חוץ מחצי נק צרורות שהוא מומן ואינו קנס:**

מקורות ל-**[טור חושן משפט הלכות דינים סימן א ס"ק א, ג, ד]**

[בבלי גיטין פח,ב] **[מתניתין גיטין פ"ט,מ"ח]** גט מעושה בישראל - כשר, ובעובדי כוכבים - פסול; ובעובדי כוכבים, **חובטין** אותו ואומרים לו עשה מה שישיראל אומרים לך (וכשר).

גמ'. אמר ר'נחמן אמר שמואל: גט מעושה בישראל, כדין - כשר, שלא כדין - פסול **(רש"י: להתירה להינשא) ופוסל (רש"י: מן הכהונה משום ריח גט);** ובעובדי כוכבים, כדין - פסול ופוסל, שלא כדין - אפי' ריח הגט אין בו. מה נפשך? אי עובדי כוכבי בני עשווי נינהו **(רש"י: דדין תורה תורה נינהו וכופ את ישראל בדין (לדון בבי"ד ישראל), איתכשורי נמי ליתכשר! אי לאו בני עשווי נינהו, מיפסל לא ליפסל! אמר רב משרשיא: דבר תורה גט מעושה בעובדי כוכבי כשר, ומה טעם אמרו: פסול? שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בעובד כוכבי(ע"פ רש"י: אלים הכופה בעלה לגרשה בבי"ד), ומפקעת עצמה מיד בעלה. אי הכי, שלא כדין אפי' ריח הגט אין בו, ונהוי שיהיה) שלא כדין כישראל, ומפסיל נמי לפסול (פסול וגם פוסל ולא שלא עשה דבר (=שאינו בו ריח של גט))! אלא, הא דרב משרשיא ברותא היא **(רש"י: דודאי לאו בני עשווי נינהו (היינו הכפיה שלהם לא תופסת)).** וטעמא מאי? כדין בכדין דישראל מיחלף (כדי למנוע שיגידו שבישראל כפיה היא כלום), שלא כדין (נכרי) בכדין ישראל לא מיחלף. אביי אשכחיה לרב יוסף דיתיב וקא מעשה אגיטי **(רש"י: כופה איש להוציא אשתו בדין),** א"ל: והא אנן הדיוטות אנן (דיינים שאינם סמוכים), ותניא, היה רבי טרפון אומר: כל מקום שאתה מוצא אגוריאות **(רש"י: אסיפות) של עובדי כוכבים,** אף על פי שדיניהם כדיני ישראל, אי אתה רשאי להיזקק להם, שנאמר: **(שם' מש' כא,א)** **וְאַלְהֵי הַמִּשְׁפָּטִים****

אֲשֶׁר תִּשִּׂים לַפְּנֵיהֶם: לַפְּנֵיהֶם - דבר אחר: **לַפְּנֵיהֶם** - ולא לפני הדיוטות! א"ל (רב יוסף לאביי): אנן

שליחותיהו קא עבדינן, מידי דהוה אהודאות (כמו גיטין) והלואות. (אמר אביי לרב יוסף) אי הכי, גזילות וחבלות נמי! (אמר רב יוסף לאביי) כי עבדינן שליחותיהו - במילתא דשכיחא, במילתא דא שכיחא - לא עבדינן שליחותיהו (עושים בשליחות של הדיינים שנשמכו בעבר, בדברים שכיחים בלבד).

[תוספות בבלי גיטין פח,ב] **(שם' מש' כא,א)** **לַפְּנֵיהֶם** - ולא לפני הדיוטות - פ"י בקונטרס דקאי אשבעים זקנים דעלו עם משה **(שם' מש' כד,ט)** אף על פי שכתובין בסוף פ' דואלה המשפטים. ור"י אומר דא(מלת)האלהים טובא (הרבה) דכתיבי בפרשה קאי וכן משמע בהחובל (ב"ק פד: ד)מ(מלת) אלהים נפקא לן מומחין (ולא הדיוטות) (ולא רק לפני שבעים הזקנים) דאמר מ"ש (מאי שנא) נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור דאלהים בעינן וליכא (צריך דיינים סמוכים מומחים ועתה אין כאלה) ואיצטריך קרא ד-**(כא,א)** **לַפְּנֵיהֶם** דלענין עישוי (כפית גט) בעינן (צריך) מומחין.

[תוספות בבלי גיטין פח,ב] **במילתא דשכיחא** כו' - כמו בהודאות והלואות ומה שאנו מקבלים גרים אף על גב דגר צריך ג' מומחין כדאמר' בהחולץ (יבמות גו: **(במ' שלח טו,טו)** **תוֹרָה אַתָּה וּמִשְׁפָּט** כתוב ביה אורי' דעבדינן שליחותיהו דחשיב (גיור) כשכיחא ובהחולץ (גז"ש) נמי משמע שהיו מקבלים גרים כבבל וא"ת היכי עבדינן שליחותיהו והא עכשווי בא"י מומחין בא"י ומי יתן לנו רשות וי"ל דשליחותא דקמאי עבדינן.

[בבלי יבמות מו,ב] ... ש"מ תת: ש"מ גר צריך שלשה, וש"מ אינו גר עד שימול ויטבול, וש"מ אין מטבילין גר בלילה. ונימא: ש"מ נמי בעינן מומחין! דלמא דאקלעו (אולי בסיפור שקדם הזדמנו מומחים ולא שחייבים מומחים). (הלכה א לגיור) אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: גר צריך ג',

(במ' שלח טו,טז) **תוֹרָה אַתָּה וּמִשְׁפָּט** כתיב ביה. (טט: הכתוב **(במ' שלח טו,טז)** **תוֹרָה אַתָּה וּמִשְׁפָּט** הוא אחרי הפסוק **(במ' שלח טו,יד)** **וְכִי־יְגִידוּ אִתְּכֶם זֶר** ומלת "משפט" מתיחסת לבית דין לגיור).

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טסור"ל) – המצוות האמנותי – הלהים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; **המצוות ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תכר – מחולק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרנא תכר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תכר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תכר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק ו** – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול**: 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישי: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשייב – יוצא מהענין; **קדמא ואלא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט); **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עיררה. שגגה = שכהה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עיררה. שגגה = שכהה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתשובה"פ.

הלכה ב גר עם עדי גיור) ת"ר: מי שבא ואמר גר אני, יכול נקבלנו? ת"ל: (וי' קד' יט, לב) **אתנה**, במוחזק לך. בא ועדי עמו, מנין? ת"ל: (וי' קד' יט, לב) **וכי-יגור אתה גר בארצכם לא תנו אתו**.

גט ובעובדי חובטין (רמב"ם הלכות גירושין פ"ב, ה"כ) מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא גט כשר, וכן אם ד הכהוה גרים ואמרו לו עשה מה שישאל אומרין לך ולחצו אותו ישראל ביד הגוים עד שישגרש ה הרי זה כשר, **ישולחן ערוך יורה דעה הלכות גרים סימן רסח סעיף ג** [ג] כל ענייני הגר, בין להודיעו המצות לקבלם בין המילה בין הטבילה, ח צריך שיהיה <ז> בג' הכשרים לדון, וביום (תוס' ורא"ש פ' החולץ).

הסבר איך לומדים מהתורה שבעל-פה מה מקורותיה בכתובים ובטעמי המקרא. **בבלי גיטין פ"ח, ב** [מתניתין גיטין פ"ט, מ"ח] **גט מעושה** (כפוי) היה נפסק בבי"ד של סמוכים בלבד, לתנאים כותבי המשנה הייתה מסורת כי הגבלה זאת נלמדת ממלת (שמ' מש' כא, א) **לפניהם** – לפני סמוכים, לא לפני הדיוטות.

מעיונינו נוסף כי טעם סלוק בתפקיד מגביל במלת (שמ' מש' כא, א) **לפניהם** מרמז להגבלה זאת. והמשנה והגמרא כתב **[טור חושן משפט הלכות דיינים סעיף א]** – (שמ' מש' כא, א) **לפניהם** – לפני סמוכים, לא לפני הדיוטות.

מכאן נעייין בפסוק המלא (שמ' מש' כא, א) **ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם**: ומגלים שטעמי המקרא של הפסוק מרמזים ללימודים נוספים הנידונים ב-**[בבלי גיטין פ"ח, ב]** א"ל (רב יוסף לאביי): אנן שליחותיהו קא עבדינן, מידי דהוה אהודאות והלואות. (אמר אביי לרב יוסף) אי הכי, גזילות וחבלות נמי! (אמר רב יוסף לאביי) כי עבדינן שליחותיהו - במילתא דשכיחא, במילתא דלא שכיחא - לא עבדינן שליחותיהו (עושים בשליחות של הדיינים שנסמכו בעבר, בדברים שכיחים בלבד). **[טור שם]** ודוקא בזמן שיש סמיכה אבל האידיא דליכא סמיכה כל הדיינים בטלים מן התורה כדכתיב (שמ' מש' כא, א) **לפניהם** לפני אלהים הכתובים בפרשה דהיינו סמוכים ודרשינן **לפניהם** ולא לפני הדיוטות ואנו הדיוטות אנו לפיכך אין הדיינים מן התורה אלא דשליחותיהו דקמאי עבדינן (ומאז שאין סמיכה, הדיינים הלא סמוכים פועלים כשליחי הדיינים שנסמכו בעבר, בדברים שכיחים בלבד, ע"פ **[תוספות גיטין פ"ח, ב]** ד"ה במילתא שכיחא):

(שמ' מש' כא, א) **ואלה המשפטים** – פשטא זקא-קטן, זקא-קטן רמז לשני לימודים, תחומי המשפטים השכיחים (אהודאות והלואות) והפחות שכיחים (גזילות וחבלות).

(שמ' מש' כא, א) **אשר תשים** – מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, (א) כלי הדיינים ראה **[טור שם סימן א ג]** (ב) **(כא, א) אשר תשים** – טפחא כפותחת טפח להתאפיין מהכתוב והמוטעם אחריה (כא, א) **לפניהם** כאן ההגבלה מטעם סלוק והן הגבלות על הדיינים הלא סמוכים לדון אהודאות והלואות (כולל לגיטין (כולל גרות וקידושין) ממונות, (כתובת אשה וירושות ומתנות דינן כהלואות) שאלו ענינים שכיחים ואינם דנים גזילות וחבלות שאלו ענינים שאינם שכיחים (ומעורב בהם מלקות וקנסות). (דיינים סמוכים רק בארץ ישראל, הגבלות שהגבילו עצמם הדיינים הלא סמוכים)

ה-**[תוספות בבלי גיטין פ"ח, ב]** מורים למקור של מאמר רב יוסף לאביי: ומאז שאין סמיכה, הדיינים הלא סמוכים פועלים כשליחי הדיינים שנסמכו בעבר, בדברים שכיחים בלבד. (א) מדגישים שבפרשת משפטים מופיעה מלת אלהים פעמים רבות וכוונתה דיינין מומחין בנוקי אדם באדם ונוקי אדם בשור.

(ב) תוך בירור מה יכולים לעשות דיינים לא סמוכים מקשרים לכתובים שמלמדים על כך לדורות **[תוספות בבלי גיטין פ"ח, ב]** במילתא **דשכיחא כו'** - כמו בהודאות (ובניהן גיטין) והלואות ומה שאנו מקבלים גרים אף על גב דגר צריך ג' מומחין כדאמר' בהחולץ (יבמות מו: (במ' שלח טו, טז) **תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר תגר אתכם** פ

נעייין בפסוקים העוסקים בגיור במדבר שלח טו, יד: **וכי-יגור אתכם גר או אשר-בתוכם לדרתיכם ועשה אשה ריח-ניחח לה' פאשר תעשו כן יעשה**: במדבר שלח טו, טו: **הקהל חקה אחת לכם ולגר תגר חקת עולם לדרתיכם ככם כגור יהיה לפני ה'**: במדבר שלח טו, טז: **תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר תגר אתכם** פ

(במ' שלח טו, יד) **וכי-יגור** – מקף כבורר במשמע יגור; (במ' שלח טו, יד) **וכי-יגור** – תרסא בתפקיד שיעור (במ' שלח טו, יד) **אתכם גר** – קדמא ואלא רמז ללמוד בכתוב בעין כלל ופרט

(במ' שלח טו, יד) **או אשר-בתוכם לדרתיכם** – זקא-קטן רמז לשני לימודים, מהפך פשטא מרמז שלפחות אחד מהלימודים יוצא מפשט הכתוב, כאן לימוד אחד יוצא מפשט הכתוב העוסק בקרבנות נדרים ונדבה ומלמד על דיינים וגירות

(במ' שלח טו, יד) **או אשר-בתוכם לדרתיכם** – מונח זקא-קטן במלה אחת כמידת אא מל"ב מידות נאמר באחד וחל על הכל, נאמר בדור מתן תורה וחל בכל הדורות, בין בדיינים סמוכים בין בדיינים שאינם סמוכים לעניני גרות וקידושין של גרים ושל כלל ישראל (במ' שלח טו, יד) **או אשר-בתוכם לדרתיכם**

ישולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן א [סעיף ב] אדם שחבל בחבירו, אין מגבים דיינים שאינם סמוכים בארץ ישראל, ה {י} נזק, צער ו {ו} [יא] ד' י' {י} ופגם יב' ובושת יג' וכופר, ז יד' [יא] א' {א} אבל שבת ורפוי יא' {ג} **מגבים**.. **[סעיף ג]** וכן ב' {ב} מי שגנב ח' [ח] ט' או גזל, ח **מגבין ממנו הקרן בלבד**, ה: ט' {ג} {ג} ויש אומרים דוקא יג' {ג} גזילות דשכיחי, כגון כפר בפקדון וכדומה, אבל גזילה ממש לא שכיחא, ואין דינין, אא"כ הגזילה קיימת, מהגבין להתחייב (נימוקי יוסף פרק החובל). **[סעיף ה]** [כב] יג' אעפ"י שדיינים שאינם סמוכים בא"י אינן מגבין קנסות, יד מנדין אותו, עד שיפייס לבעל דינו; י {י} {י} וכוין שיתן לו ט' {י} שיעור הראוי לו, מתיירין לו (בין נתפייס בעל דינו בין לא נתפייס).

[נדרים] מסקנה מ-**יש'ע חר"מ סימן א סעיף ב, ג, ה** הדיינים שאינם סמוכים בדברים שכיחים מגבים באופן מוערך ולא מדויק כבתורה. בעזרת הרב א"מ פרל הי"ד: יש לכך תמיכה בתבנית הטעמים וזקא סגול בתפקיד מוסף או גורע ממין הענין על הענין, כאן ערך משתנה ולא מדויק.

(שמ' ית' יח, כב) **ושפטו את העם בקל-עת והיה כל-הדבר הנדל וביאו אליה וכל-הדבר הקטן ישפטוהם והקל מעליה ונשא אתה**: (שמ' ית' יח, כב) **ושפטו את העם בקל-עת** – מונח כמרבית לימוד בתבנית הטעמים שאחריו, **את העם** מקף בורר איזה צבור או יחיד או מקרה דנים הדיינים בבתי דין שלא גבוה, **בקל-עת** – מקף בורר בין זמן של סמוכים ובין זמן של לא סמוכים, זקא סגול אחד ילמד על גבוי התובע בערך מערך ולא מדויק. **והיה כל-הדבר הנדל וביאו אליה וכל-הדבר הקטן ישפטוהם** – הדברים הגדולים הלא שכיחים נותרו לדיינים הסמוכים. בדברים הקטנים שהם השכיחים יעסקו גם הדיינים הלא סמוכים.

והקל מעליה ונשא אתה: בשליחות הדיינים הראשונים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותיך האמנותי – הלהים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה; קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא אולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ו"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה, עיררה, שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה, עיררה, שגגה = שכהה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע"פ.**

1.12 שמות משפטים כא,א (התשפ"ב)

שמות משפטים כא,א: וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהֶאֱלֹהִים אֵנָה לִיְדֹוּ וְשִׁמְתִי לְדָ מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שְׁמָה:

(תורה תמימה (=ת"ת)) (שמ' מש' כא,א) וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה – פרט למתכוין לזרוק שתיים וזרק ארבע⁽⁸⁷⁾ (מכות ז' ב'):

(תו"ת הערה צז) ר"ל נתכוין לזרוק במרחק שתי אמות וזרק במרחק ארבע והרג אין ערי מקלט קולטת, משום דקרום למזיד הוא, והלשון וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה משמע שוגג גמור, והיכא שנתכוין לזרוק שתיים הרי עכ"פ כוון לזרוק, ולכן הוי דינו שאם הרגו גואל הדם פטור ולא כשאר חייבי גלות שכיון שקולטתו העיר מקלט גואל הדם נהרג עליו:

(שמ' מש' כא,א) וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה – פשטא מונח זקף-קטן, זקף-קטן מרמז לשני למודים. (למוד א) שוגג גמור שלא מתכוין לזרוק,

וַאֲשֶׁר – פשטא כעין עוצר ללמד שלהורג בשוגג עומדת הגנת תחום עיר מקלט מעבר לחומתה ואם גאל הדם הרגו בתחום עיר מקלט נהרג עליו.

(למוד ב) קרוב למזיד כי כיוון לזרוק המרומז בטעם מונח של לֹא – המרבה ענין בנושא, המטה אותו מכלל לא צדה (=התכוון)

להתכוון כלשהו והמביא אותו לקרוב למזיד ולכן אין להורג הגנת עיר מקלט ואם הרגו גואל הדם, הגואל פטור ,

(תו"ת) (שמ' מש' כא,א) וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה – דרש רבי שמעון בן לקיש, כמה הכתוב מדבר, בשני בני אדם שהרגו את הנפש, אחד בשוגג ואחד במזיד, לזה אין עדים ולזה אין עדים, הקדוש ברוך הוא מזמין לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג עולה בסולם ונפול עליו והורגו, זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג גולה⁽⁸⁸⁾ (מכות י' ב'):

(תו"ת הערה צח) כונת הדרשה בזה, דאע"פ שאין דין בארץ למקרים כאלה מפני שאין עדים, אך עינו של הקדוש ברוך הוא כביכול צופיה לשלם לרשע כרשעתו, ומזמין לו מקרים וסבות כפי דינו וענשו הראוי לו, ועיין לפנינו לקמן ב-(שמ' מש' כא,א) כִּי לֹא-אֲצַדִּיק רָשָׁע: (מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי (אפשטין-מלמד)) (שמ' מש' כא,א) וְהֶאֱלֹהִים אֵנָה לִיְדֹוּ מגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב (כא,א) אֵנָה לִיְדֹוּ – מונח מרבה זכות לזכאי, אתנה מגביל את זכויות החייב לחיות.

(מדרש אגדה (בבב)) (לקח טוב) (שמ' מש' כא,א) וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהֶאֱלֹהִים אֵנָה לִיְדֹוּ וכי הקדוש ברוך הוא מאנה ביד האדם להכות את הנפש, (?)

(שמ' מש' כא,א) וְהֶאֱלֹהִים אֵנָה לִיְדֹוּ – להורג במזיד בלא עדים אין תקון במיתת בית דין, להורג בשגגה בלא עדים אין תקון ע"י גלות לעיר מקלט ואם הדבר בכל זאת יתגלה אין לו גם הגנה מגואל הדם.

(שמ' מש' כא,א) וְהֶאֱלֹהִים – שם א-לקים עם ה' הידיעה בראשו משמעו רחמים בדין, אפשר שו' החיבור בראש המלה גם מורה כמו "והויה"ה "על ה' ובית דינו. (כא,א) וְהֶאֱלֹהִים – טפחא ללא מרכא לפניה בתפקיד שנוי, היינו בית דין של מעלה משנה את המצב בדרך עקיפין (שזאת שאלת מדרש אגדה וכי הקב"ה מאנה להכות נפש) שלשניהם אין תקון ופוסק את הדרש של רבי שמעון בן לקיש, העקיפין הוא כעין הנאמר [מדרש הגדול] ההורג במזיד אֵנָה מזדקף לו היינו מזמין את עצמו למצב סכנה

(כא,א) לֹא צָדָה – מונח כמרבה למוד נוסף על טעם זקף-קטן, ההורג בשגגה לא התכוון להרוג וההורג במזיד מזדקף לו היינו מזמין את עצמו בעקיפין למצב סכנה ונהרג בגזרת בית דין של מעלה.

(מדרש הגדול) (שמ' מש' כא,א) וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה. היה בכלל ויצא לטעון טעון אחר שהוא כעניינו יצא להקל ולא להחמיר. וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה, אין לשון לֹא צָדָה אלא שלא נתכוון לו. כן הוא אומר (במ' מסעי לה,כב) אֲוִי-הַשְּׁלִיחַ עֲלֵינוּ פְּלִי-פְּלֵא צְדָה: (שמ' מש' כא,א)

וְהֶאֱלֹהִים אֵנָה לִיְדֹוּ, אין אנה אלא שמזדקף לו. כן הוא אומר (מ"ב ה' ז) כִּי אֲדַעֲרֶנָּה וְאֵרָא פִּי-מִתְאַנֶּה הוּא לִי: וכן הוא אומר בשמשון (שופטים ז, ד) כִּי-תֵאָנֶה הוּא מִבְּקֶשׁ מְפִלְשָׁתִים. (כא,א) וְהֶאֱלֹהִים אֵנָה לִיְדֹוּ, מגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב.

(שמ' מש' כא,א) וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה. היה בכלל של הנאמר ב-(שמ' מש' כא,א) מִכָּה אִישׁ וְנָתַת מוֹת יוֹמָת: ויצא לטעון טעון אחר שהוא כעניינו כי הכה נפש ומת המוכה, יצא להקל ולא להחמיר כי לֹא צָדָה שלא נתכוון לו.

אנו משערים שיש ע"פ תבניות הטעמים כעין מידה כעין היה בכלל ויצא לטעון טעון אחר שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר. אפשר שיש למוד (ים) אחדים של להקל ב-(במ' מס' לה,כא) אִוּ בְּאִיכָה הִקְהוּ בְּיָדוֹ וְנָתַת מוֹת-יוֹמָת הַמִּפְּנֵה רֶצֶחַ הוּא אֶל הַדָּם וְנָתַת אֶת-הַרְצֵחַ פִּגְעוֹ-בּוֹ:

(במ' מס' לה,כא) אִוּ בְּאִיכָה הִקְהוּ בְּיָדוֹ – מונח מרבה אפשר שיש ללמוד את הכתוב הבא יותר מפעם אחד. בְּאִיכָה הִקְהוּ בְּיָדוֹ – גרשים מהפך פשטא בתפקיד כעין יצא להקל ולא להחמיר, מרמז להקלות מסוימות ברוצח במזיד. כנאמר ב-

[מדרש הגדול] (לה,כא) הִקְהוּ בְּיָדוֹ. זה המכה חבירו בידו או ברגלו או שנגפו בראשו והמיתו, משערין כח המכה וכח הנהרג ומקום המכה. אינו דומה דוחף חבירו באצבעו לבועט בו ברגלו בכל כוחו, ואינו דומה מכהו על לבו למכהו על מתניו, ואינו דומה חלש המכה את הבריא החזק לבריא חזק המכה חלש או חולה. ומנין שמשערין בכל אלו, שנאמר (במ' מס' לה,כא) אִוּ בְּאִיכָה הִקְהוּ בְּיָדוֹ וְנָתַת מוֹת-יוֹמָת הַמִּפְּנֵה, אף על פי שנאמר בְּיָדוֹ הצריך הכתוב להיות ההכיה בְּאִיכָה, מכלל שמשערין כח ההכיה.

[בבלי סנהדרין פד,ב] ... ואי כתב רחמנא כל מכה נפש הוה אמינא, אפילו נפלים, אפילו בן שמונה, (פטור מהמת נפלים ועד בן שמונה ימים) [רש"י סנהדרין פד,ב] אפילו נפלים - כגון בן תשעה וראשו אטום, או שיש לו שני גבין דלא חיי. [בבלי סנהדרין פד,ב] ... אלא למאן דלית ליה תנא דבי חזקיה היקישא למה לי? - מה מכה בהמה לרפואה פטור - אף מכה אדם לרפואה פטור. [רש"י סנהדרין פד,ב] אלא הקישא למה לי - דאתקש מכה אדם למכה בהמה בחד קרא, הואיל וילפת ליה מאם אינו ענין. לכדנתיא דבי חזקיה - ב- [בבא קמא (בהנמית) (דף לה, א)] לפטור חייבי מיתות שוגגין מן התשלומין: מה מכה בהמה לא חלקת בו וכו'. הניחא וכו' - פלוגתא דר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש ב-[כתובות באלו נערות (דף לד, ב)]. מה מכה בהמה לרפואה - כגון מקיז דם פטור מן התשלומין, שהרי לא הזיקה. אף מכה אדם - דהיינו אביו. לרפואה פטור - ממיתה, ואף על גב דחבורה היא.

(תו"ת) ת"ר, (כא,א) וְשִׁמְתִי לְדָ מְקוֹם וגו'- בחיין⁽⁸⁹⁾, מְקוֹם ממקומך⁽⁹⁰⁾, (כא,א) אֲשֶׁר יָנוּס שְׁמָה מלמד שהיו ישראל מגלין במדבר, להיכן - למחנה לוי⁽⁹¹⁾ (מכות יב,ב):

(מדרש הגדול) (כא,א) וְשִׁמְתִי לְדָ, (לפי [תו"ת צט] מלת "לך" יתירה ולכן נלמדת כ) בחיין (בחי משה, במקום הימצאו של משה במחנה לוי) מלמד שמגלין למדבר. (כא,א) מְקוֹם, נאמר כאן (כא,א) מְקוֹם ונאמר להלן מקום, מה מקום האמור להלן ערי לויים קולטין אף (כא,א) מְקוֹם האמור כאן מחנה לוי קולט. (כא,א) שְׁמָה (סלוק כמגביל את הרוצח בשגגה), שם תהא דירתו שם תהא קבורתו (אם הוא לא לוי

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור) כי במצוות האמנותי – הוללים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – והגביל – מונח – רבוי; **מהפך פשט** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך; **רבוי**, **זרנא** – מצרף; **תבר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרחה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **זרנא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרנא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקש; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש – גרש"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עירייה, שגגה = שכהה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עירייה, שגגה = שכהה; **פור** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

מאותה עיר מקלט שהיא גם עיר לויים, ומת לפני מות הכהן הגדול אז אינו נקבר בקבר אבותיו).
 בדקנו ב- (במ' מסעי לה), וב- (דב' וא' ד) וב- (יהושע כ) העוסקים בערי לויים ומקלט ולא מצאנו מלת "מקום". אפשר שהכוונה לגזרה שיה והקש הנלמד ב- **[בבלי עירובין נא,א]** דתניא **(שמ' בשלה טז,טז)** **שְׁבוּן אִישׁ תַּחְמִי** - אלו ארבע אמות, **אֶל־צֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ** - אלו אלפים אמה. מנא לן? - אמר רב חסדא: למדנו מקום ממקום, ומקום מניסה, וניסה מגבול, וגבול מגבול, וגבול מחוץ, וחוץ מחוץ. **[פסיקתא זוטרתא (לקח טוב)]** למדנו אותו מהיקש מקום ממקום, דכתיב כאן **(שמ' בשלה טז,טז)** **מִמְּקוֹמוֹ**, וכתיב אל מקום הרוצח (אין כתוב כזה) **(כא,גי)** **אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה**, וניסה מניסה, דכתיב וישב בגבול מקלטו אשר ינוס שמה (במדבר לה כו) (הפסוק הוא **(במ' מסעי לה,כו)** **וְאִם־צֵא יֵצֵא הַרְצֵחַ אֶת־גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה**); ואותו ניסה מגבול שבפסוק, **(במ' מסעי לד,ו)** **וְגָבּוּל לָם** זה מגבול, דכתיב **(במ' מסעי לה,כו)** **וְאִם־צֵא יֵצֵא הַרְצֵחַ אֶת־גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ**, ואותו גבול מחוץ שבאותו הפסוק (זה הפסוק הבא **(במ' מסעי לה,כו)** **מִחוּץ לְגָבּוּל עִיר מִקְלָטוֹ**), וחזן זה מן **(במ' מסעי לה,ה)** **וּמִדָּתָם מִחוּץ לְעִיר אֶת־פְּאֵת־קַדְמָה אֲלֵפִים בְּאַמָּה**, למדנו לתחום שבת מגזרה שיה ומהיקש, שגזירה שיה הוא כמו ב' פסוקים הדומין זה לזה, והיקש שאינו דומה זה לזה, והואיל ובפסוק אחד כתובים (כנראה כוונתו ש"י ההיקש כאילו בפסוק אחד כתובים) למדין זה מזה, כגון מקום מניסה, וכן כולם:

תו'ת הערה [ט] רמז לו הקדושה ברוך הוא למשה שיזכה בחייו למצוה זו להבדלת ערי מקלט, כדכתיב **(דב' וא' ד,מא)** **אָז יִגְבֹּל מִשָּׁה שְׁלֹשׁ עָרִים**, וזה מדייק מלשון **לָךְ** אשר לפי הפשט מיותר הוא:
תו'ת הערה [ק] דמשה לוי היה, וכל ארבעים ושמונה עיירות של לויים היו ערי מקלט, ובגירותו אחרות הלשון אף המקום שלך, ורמז לו שאף בן לוי שהרג בשוגג גולה אף דדירתו ומקומו התמידי באלה העיירות, ושיעור הכתוב **(כא,גי)** **וְשִׁמְתִי לָךְ** - אף לך, דהיינו לשבט לוי אעשה ג"כ ערי מקלט, ועיין באות הסמוך ובדרשה הבאה:
תו'ת הערה [קא] ומסיים בגמרא **(מכות יב,ב)** מכאן אמרו בן לוי שהרג גולה מפלך לפלך ואם גלה פלכו פלכו קולטו, ונראה דר"ל אם הרג חוץ מערי הלויים וברח פלכו פלכו קולטו, והתוס' הקשו על זה הא אמרינן דגולה מפלך לפלך, וא"כ מאי שייך פלכו קולטו, ונראה מדבריהם שמפרישי הא דאמר פלכו קולטו היינו באם הרג בפלכו מקום הריגתו קולטתו, ולכן הקשו, אבל לפי מש"כ דהפ"י פלכו קולטו אם הרג חוץ לערי הלויים ניחא, דהא דגולה מפלך לפלך היינו באם הרג בתוך ערי הלויים, והא דפלכו קולטו היינו כשהרג חוץ לערי הלויים וברח לעירו פלכו קולטו, וע' ב- **(רמב"ם פ"ז ה"ה מרוצח)**:
[תורה שלמה רנז] (כא,גי) וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוֹם מלמד שאם רדפו גואל הדם והרגו באחת מערי המקלט, יהרג עליו **[מדרש אגדה] [מכות יב,א] [רמב"ם רוצח פ"ה ה"א]**
(כא,גי) וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוֹם - מהפך פשטא זקף-קטן, זקף-קטן מרמז לשני למודים, מהפך פשטא מרמז שלפחות אחד מהלמודים יוצא מפשט הכתוב. **(למוד א)** במדבר מחנה לוייה היה עיר מקלט ואחר כיבוש ארץ-ישראל 48 ערי לויים שמשו גם כערי מקלט כאשר ל-6 מהן היה מעמד מיוחד לגבי תחזוקתן ולגמלטים אליהן. **(למוד ב)** דעת **[תו'ת]** כי לוי שהרג בעיר מקלט עליו לנוס מפלך לפלך ואם לא נס יתכן שגואל הדם רשאי להרגו בעיר המקלט. וה- **[תוס' מכות יב,ב]** מסתפק עליו.
 צריך ברור האם המזהיר גואל דם מפני הריגה בעיר מקלט צריך להזהירו שנאמר בתורה **(כא,גי) וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה** ולכן "לא תרצח" בתוך עיר המקלט את הרוצח בשגגה לעומת שרשאי לרצחו מחוץ לתחום עיר המקלט.
 ואפשר שבבית הדין יבררו האם המזהיר אמר את **(כא,גי) וְשִׁמְתִי** וגו' ו"לא תרצח" ואם לא אמר **(כא,גי) וְשִׁמְתִי** וגו' יתכן שחסר באזהרה ואי אפשר לדונו למיתה.

שמות משפטים כא,יד: וְכִי־יִזְד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה מֵעַם מִזְבְּחֵי הַתְּקֵנֻהוּ לְמוֹת: ס
[תורה תמימה (=תו'ת)] (שמ' מש' כא,יד) וְכִי־יִזְד - תנא דבי חזקיה, מניין להתראה מן התורה, שנאמר (כא,יד) וְכִי־יִזְד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה, שהתרו בו ועדיין הוא מזיד^(ט) [סנהדרין מ"א א']:
[תו'ת קג] דייק מדלא כתיב ואם הזיד בלשון עבר, והלשון **(כא,יד) וְכִי־יִזְד** משמע שמזיד והולך ברשעתו, והיינו דאע"פ שהתרו אותו שלא להרוג עדיין עומד במחשבתו, וע"ע בסמוך בדרשה **לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה**:
[תו'ת] (כא,יד) וְכִי־יִזְד - תנא דבי חזקיה [הקטן אינו מוליד, דכתיב] וְכִי־יִזְד אִישׁ, איש מזיד ומזריע ואין קטן מזיד ומזריע^(ט) [סנה' ס"ט א']: **[תו'ת קד]** ר"ל מדלא כתיב וכי ירשיע אלא **וְכִי־יִזְד** דרשינן ע"ד אסמכתא מאימתי נקרא איש - מכי יזיד, כלומר היכא שתבשל זרעו להוליד, ודריש יזיד מלשון בשול כמו **(בר' תול' כה,כט)** **יִזְד יַעֲקֹב נִזְד** וע' בדרשה הבאה:
(כא,יד) וְכִי־יִזְד אִישׁ - תני, מאימתי נעשה הבן סורר ומורה משיביא שתי שערות עד שיקיף זקן התחתון דכתיב וכי יזיד איש מאימתי הוא נעשה איש - משיזיד^(ט) [ירושלמי סנהדרין פ"ח ה"א]:
[תו'ת קה] ר"ל משתזיד זרעו וכמ"כ בדרשה הקודמת, ויתבאר עוד מזה אי"ה לפנינו במקומו בר"פ תצא:
(כא,יד) לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה - תניא, רבי יהודה ברבי אלעאי אומר [מניין להתראה מן התורה] שנאמר (כא,יד) וְכִי־יִזְד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה - שיערימוהו באיזו מיתה מת^(ט) [שם פ"ה ה"א]:
[תו'ת קו] ר"ל יחכמוהו באיזה מיתה כשיהרוג זה, ותכלית ההתראה זו אולי ישוב ונחם על מחשבתו הרעה:
(כא,יד) לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה - בערמה פרט לחרש ושוטה - ופרט לרופא ופרט למכה ברשות ב"ד והרודה בבנו ותלמידו^(ט) [מכילתא]:
[תו'ת קז] מפני שאלה ברשות הם עושים, ואם טעו אין זה אלא שוגג, וטעם פטור חרש ושוטה מפני שאין בהם דעת ולא שייך בהו בערמה, ומבואר בתוספתא פ' החובל לענין מכה ברשות ב"ד דאע"פ דפטור מיתה בכ"ז חייב גלות, והטעם משום דלא היה זהיר להכות בנחת, ויש לצרף דין זה גם לענין רופא ורודה בבנו ותלמידו, ונ"מ בזה"ד לענין חיוב ממון ככל נזקין:
(כא,יד) וְכִי־יִזְד - מקף בורר בין משמע בישול ובין משמע בכוונה.
(כא,יד) וְכִי־יִזְד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ - מקף מרכא תביר מקף טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא עם הלכה לא שיה לפרטים ביחס לנושא. **[מכילתא] מונה אנשים מבוגרים אחדים שפטורים מיתה למרות שפוגעים באדם ישראלי. לחרש והשוטה אין דעת לכן נחשבים ככאלה שאין להם כוונה. הרופא, המכה ברשות ב"ד, הרודה בבנו, הרודה בתלמידו יש להם כוונה בפגיעה בישראלי והם עושים ברשות. אבל מבואר בתוספתא פ' החובל לענין מכה ברשות ב"ד דאע"פ דפטור מיתה בכ"ז חייב גלות, והטעם משום דלא היה זהיר להכות בנחת, ויש לצרף דין זה גם לענין רופא ורודה בבנו ותלמידו, ונ"מ בזה"ד לענין חיוב ממון ככל נזקין:
(כא,יד) לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה - מונח מרבה אתנח מגביל. אין עונש גוף כמלקות ומיתה אם לא התרו בו העדים בכתוב המתאים להכאה או פגיעה אחרת.**

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טסור"ל) כי במצוותך האמנתי - תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א - התשפ"ג; **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; **מונח** - רבוי; **מהפך פשטא** - מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דוצא** - מוציא; **תבר** - מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא - שנוי משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** - קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דוצא תבר טפחא** - קבוצה עם הלכה שה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** - קבוצה עם הלכה לא שה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** - קבוצה שממעתים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** - סודר שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** - מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** - פשוט, 1; **זקף-קטן** - 2; **זקף-גדול** - 3; **רביע** - 4; **מונח רביע** - לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק - היקף; השלישיה; **קדמא** - סדר קדימות; **אולא** = ארש = גרש"ם - יוצא מהענין; **קדמא ואולא** - בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מינוט), **תלישא-קטנה** = **תראא** - דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עירייה. שגגה = שכהה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** - דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עירייה. שגגה = שכהה; **פוז** - דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע.פ.

א) פִּירְיֵהָ רִיב בֵּין אַנְשֵׁים וְנָשָׁו אֶל־הַמְשָׁפֵט וּשְׁפָטוּם מי גרם לזה ללקות הוי אומ' זו מריבה (שמ' מש' כא,יח). **וְכִירְיֵיבָן אַנְשֵׁים** כתחלה הן באין לידי מצות ואחר כך לידי מכות ואחר כך באין לידי ענשין.

(שמ' מש' כא,יח). - מקף כבורר משמעות הפועל יריבין בין מצות (בדיבור) ובין הכאה. כאן דיבור.

(שמ' מש' כא,יח). - מקף כבורר משמעות הפועל יריבין בין אנשים ובין איש ושור.

מריבה בין אדם לאדם המביאה להכאה שאין בה מיתה מביאה לחמשה תשלומים נזק, צער רפוי, שבת, בושח. **[מדרש הגדול]** הכאה שיש בה אומדן למיתה ולא מת אם מתהלך בשוק כאשר הבריאים, המכה משלם חמשה תשלומים.

[מכילתא] (שמ' מש' כא,יח). **וְכִירְיֵיבָן אַנְשֵׁים**. אין לי אלא אנשים מניין לרבות שתי נשים אשה ואיש ת"ל **(שמ' מש' כא,יט)** **וְנָקָה הַמִּכָּה** בין איש ובין אשה מה ת"ל **(כא,יח)**. **אַנְשֵׁים** ולא שוורים שהיה בדין מה אם במקום שפטר על ניזקי עצמו חייב על נזקי שורו וחמורו > **כאן שחייב על נזקי עצמו אינו דין שיהא חייב על נזקי שורו וחמורו** < ת"ל **(כא,יח)** **אַנְשֵׁים** ולא שוורים.

(שמ' מש' כא,יח). **וְכִירְיֵיבָן אַנְשֵׁים** - מונה מרבה למודים בתפקיד זקף-קטן שהם שני למודים. כאן מצאנו רק זוג אחד.

(למוד א) מוסר השכל, מתחיל בדבור ועלול להגיע למכות ואף למיתה; (למוד ב) ריב בין אנשים ולא בין איש ושור

[מכילתא] (כא,יח) **וְהִכָּה אִישׁ פֶּרֶט לְקַטֵּן** **(כא,יח)** **רְעֵהוּ** פרט לאחיהם **(כא,יח)** **אַתְרֵרְעֵהוּ** פרט לגר [תושב מוציא] אני אחרים שאין להן מצות כישראל ועדאן לא יצא [גר] תושב שיש לו מצות כיש' ת"ל **(כא,יח)** **רְעֵהוּ** פרט לאחיהם **(כא,יח)** **אַתְרֵרְעֵהוּ** פרט לגר תושב.

(כא,יח) **וְהִכָּה אִישׁ** - פרט לקטן נלמד ממשמעות מלת איש. ע"פ **[מדרש הגדול]** מקף כבורר בין מכה שאמדה למיתה ובין מכה שאמדה שלא למיתה, **[רמב"ן]** הכהו במקום שיש בו כדי להמית גם ברגב עפר. ע"פ **[רמב"ם ה' חובל ומזיק פ"א ה"ח]** ובין אומדן שהמכה לא ראויה להזיק

(כא,יח) **אַתְרֵרְעֵהוּ** - מקף בורר בין מוכה ישראל ובין מוכה שאינו ישראל וזה כולל גר תושב אע"פ שמחויב במצוות מסוימות

(כא,יח) **וְהִכָּה אִישׁ אֶת־רְעֵהוּ** - פשטא זקף-קטן הרומז לשני למודים (למוד א) המוכה ישראל (למוד ב) מכה שיש בה כדי להמית

ומת המזוק, המזיק לא משלם. מכה שאין בה כדי להזיק **[רמב"ם ה' חובל ומזיק פ"א ה"ח]** כשם שאומדין למיתה כך אומדין לנזקין, כיצד, הרי שהכה חבירו בצרור קטן שאין בו כדי להזיק או בקיסם של עץ קטן וחבל בו חבל שאין חפץ זה ראוי לעשותו הרי זה פטור שני **(כא,יח)** **בְּאֶבֶן אִוּ בְּאֶגְרֵף** דבר הראוי להזיק, אבל חייב הוא בבושת בלבד שאפילו רקק בגופו של חבירו חייב בבושת. לפיכך צריכין העדים לידע במה הזיק ומביאין החפץ שהזיק בו לבית דין עד שאומדין אותו ודינין עליו, ואם אבד החפץ ואמר החובל לא היה בו כדי להזיק וכמו אנוס אני, והנחבל אומר היה בו כדי להזיק, ישבע הנחבל ויטול כמו שיתבאר. **[השגת הראב"ד]** לפיכך צריכין העדים לידע במה הזיקו וכו' והנחבל אומר היה בו כדי להזיק ישבע הנחבל ויטול. א"א יפה אמר ומה במקום שאין העדים יודעים אם חבל בבעל הבית או חבל הוא בעצמו אמרו נשבע ונוטל לפי שאין דרך שיחבל אדם בעצמו והולכין אחר החזקות כאן שראו העדים שחבל בו ואין דרך אבן קטנה לחבלה גדולה כזאת לא כ"ש שיהא זה נאמן בשבועתו.

(שמ' מש' כא,יח) **בְּאֶבֶן אִוּ בְּאֶגְרֵף וְלֹא יָמוּת וְנִפְלַל לַמִּשְׁכָּב**

[מכילתא] (כא,יח) **בְּאֶבֶן אִוּ בְּאֶגְרֵף** אין לי אלא אבן ואגרוף המיוחדין מניין לרבות כל דבר ת"ל **(כא,יט)** **וְנָקָה הַמִּכָּה** בכל דבר מה ת"ל **(כא,יח)** **בְּאֶבֶן אִוּ בְּאֶגְרֵף**. שמעון התימני אומ' מה אגרוף מיוחד שמסור לע[דין] ולעדה כך כל דבר שמסור לעדים ולעדה אמ' לו ר' עקיבה [נ]יני אינן אלא שדחאו מראש הבירה ונפל ומת אומרין אנו תבוא [ב]ינרה לבית דין אלא הכל תלוי בעדים ודיני נפשות תלוין בעדים [נא] כן **(כא,יח)** אבן] נא' להלן **(במ' מס' לה,יז)** **וְאֵם בְּאֶבֶן יָד אֶשְׁרֵר־יָמוּת גְּהַפְּהוּ וְיָמוּת וגו'** מגיד ש[נאינו חייב] עד שיהא דבר אחר מסייע את ידו מנין הכהו [במ]חט ובצינור]ה יהא [ח]יב ת"ל **(כא,יח)** **בְּאֶבֶן אִוּ בְּאֶגְרֵף וְלֹא יָמוּת** **(כא,יט)** **שְׂבָתוֹ יָתָן** הא אם מת פטור מליתן שבת.

(כא,יח) **בְּאֶבֶן אִוּ בְּאֶגְרֵף** - משנה מאבן למחט וצינורה ומרבה אותם לכלים שעלולים להמית (ולא כמכילתא המרבה מ-

(כא,יט) **וְנָקָה הַמִּכָּה**)

המשך **[מכילתא]** יכול אחד מכה שיש בה כדי להמית ואחד מכה שאין בה כדי להמית הוא נותן שבת וריפוי ת"ל **(כא,יט)** **וְנָקָה הַמִּכָּה** עד שיהא מכה תפס למיתה אמור מעתה מכה שיש בה כדי להמית. **(כא,יח)** **וְלֹא יָמוּת וְנִפְלַל לַמִּשְׁכָּב** לפי וכי אין אנו יודעין שאם נפל למשכב אינו מת מה ת"ל **(כא,יח)** **וְלֹא יָמוּת וְנִפְלַל לַמִּשְׁכָּב** לפי שמצינו במט(ת)ן שנותן לו בשעת עמידתו יכול אף זה כן ת"ל **(כא,יח)** **וְלֹא יָמוּת וְנִפְלַל לַמִּשְׁכָּב** בשעת נפילתו נותן לו ואין נותן לו בשעת עמידתו ועד כאן הכת' מדבר במכה [ש]יש בה כדי (מכה) להמית מיכן ואילך הכת' מדבר במכה שאין בה כדי להמית **(מצב ג)** אמדהו (לה)מיתה (או לא אמור לקבל שבת ורפוי) והיקל ממה שהיה אומדין אותו לממון שנייה (זכאי לתשלום שבת ורפוי). סליק פסוק

[אור החיים] (שמ' מש' כא,יח) ... ומסתפק אני אם אמדוהו למיתה ולא מת אם נאמר מעשה נסים נעשו לו שלא מת כמו שאמרו ז"ל

[בבלי חולין מ"ב א] בטריפה שאינה חיה ואם חיתה מעשה נסים נעשו לה **[שם מ"ג א]** כמו כן במה שלפני כאן אם לא מת נס הוא זה וחייב שבת ורפוי כיון שפקע פקע או דלמא הרי לא מת וחייב בשבת, ומדברי רמב"ם בפ"ד משמע כי כל שלא מת הגם שאמדהו למיתה חייב בשבת ורפוי. שוב מצאתי שאמרו במכילתא וזה לשונם ולא ימות ונפל למשכב הא אם הכהו המכה מכה שיש בה כדי להמית פטור מהשבת והרפוי עד כאן. משמע אפילו לא מת ממה שתולה הטעם במכה ולא אמר הא אם ימות:

ונראה שכונת התנא לומר שצריך ליפטר מן השבת דוקא אם מת על ידי מכה שיש בה כדי להמית אבל אם מת במכה שאין בה כדי להמית שאז פטור המכה ממיתה יתחייב לתת שבת ורפוי אם לא נתן לו בחיים חיותו לצד איזו סיבה יתחייב לתת ליורשיו כל מה שנוגע לאביהם אם חי:

[אור החיים] מסביר מוכה שאמדהו למיתה פטור המכה משבת ורפוי, וזה מתקים אם המוכה ימות

אמדהו שלא למיתה המכה משלם שבת ורפוי

אמדהו למיתה ולא מת, לא יהיה גרוע מזה שאמדהו שלא למיתה המקבל שבת ורפוי ולכן גם זה מקבל שבת ורפוי

(שמ' מש' כא,יח) **בְּאֶבֶן אִוּ בְּאֶגְרֵף וְלֹא יָמוּת וְנִפְלַל לַמִּשְׁכָּב**

בְּאֶבֶן אִוּ בְּאֶגְרֵף - מכה שאמדהו למיתה ולכן אם מת לא מקבל שבת ורפוי

וְלֹא יָמוּת וְנִפְלַל לַמִּשְׁכָּב - מכה שאמדהו שלא למיתה ולכן מקבל שבת ורפוי **בְּאֶגְרֵף וְלֹא יָמוּת** - (אתנה) מרכא טפחא עשוי ללמד בתפקיד כעין סמוכים לכתוב לפניו **בְּאֶבֶן אִוּ בְּאֶגְרֵף** - מכה שאמדהו למיתה וב"ה היא לא גרמה מיתה **וְלֹא יָמוּת** - הכתוב מדבר במכה שאמדהו שלא למיתה, מרכא טפחא כקבוצת פרטים העשויה להתרחב מרבה את שאמדהו למיתה **וְלֹא יָמוּת**, ולכן אינו גרוע ממוכה במכה שאמדהו שלא למיתה ומקבל שבת ורפוי.